

บทที่ 4

การศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลาย

จากการศึกษางานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในเบื้องต้นนั้นทำให้สามารถทราบได้ว่าในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายนั้นเมืองเพชรบุรีได้มีการผลิตผลงานทางสถาปัตยกรรมชั้นเยี่ยมออกมามากกว่าช่วงเวลาอื่นๆ และในช่วงเวลานี้เมืองเพชรบุรีได้มีการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมขึ้นมาจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวขึ้นในบริเวณพื้นที่เมืองเพชรบุรี

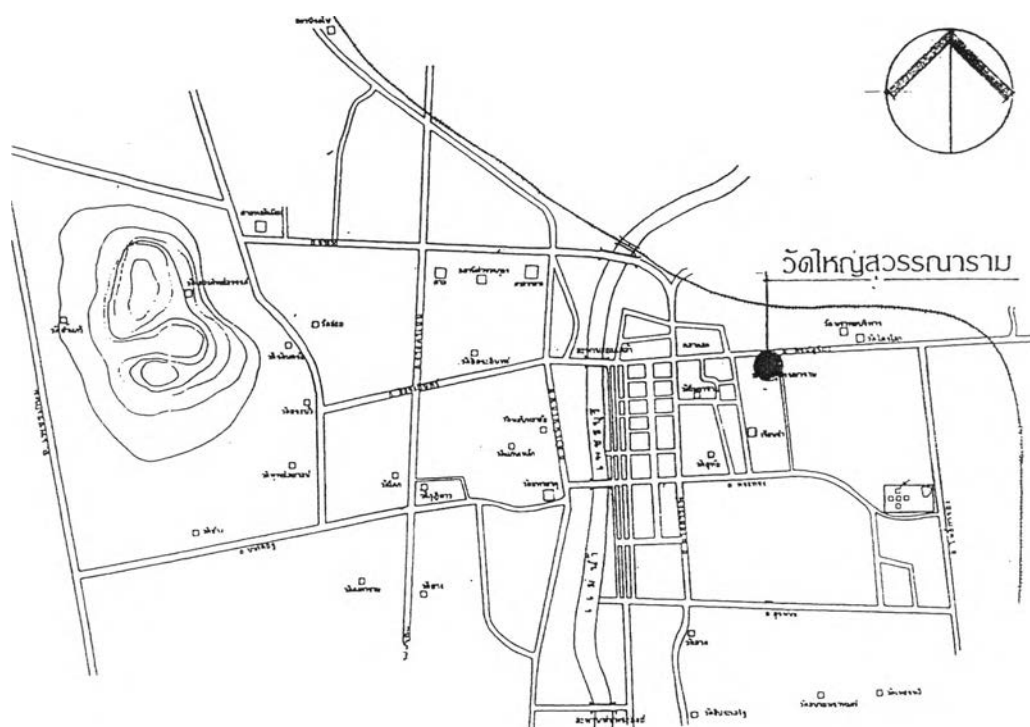
งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นสิ่งสะท้อนถึงความต้องการของสังคมหรืออีกนัยหนึ่งเป็นภาพสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและทางกายภาพดังนั้นการศึกษางานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในที่นี้จึงเป็นการศึกษางานสถาปัตยกรรมในลักษณะที่เป็นสิ่งสะท้อนถึงคติความเชื่อทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเมืองเพชรบุรี

ด้วยเหตุนี้ผู้ทำการศึกษาจะศึกษาจากตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมทางศาสนาประเภทพระอุโบสถเป็นหลักด้วยเหตุที่งานสถาปัตยกรรมทางศาสนานั้นมีการสร้างกันอย่างต่อเนื่องและมีจำนวนมากพอที่จะเป็นตัวช่วยให้ศึกษาถึงเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมได้ดีที่สุด โดยวัดที่จะทำการศึกษานั้นมีจำนวนทั้งหมด 4 วัด ประกอบไปด้วย

1. วัดใหญ่สุวรรณาราม สร้างในสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2172-2195)
2. วัดสระบัว สร้างในสมัยพระเจ้าเสือ (พ.ศ. 2245-2251)
3. วัดเกาะแก้วสุธาราม สร้างหรือบูรณะในสมัยพระเจ้าบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301)
4. วัดเขابันไดอิฐ สร้างหรือบูรณะในสมัยพระเจ้าบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301)

สาเหตุที่เลือกวัดเหล่านี้มาทำการศึกษาเนื่องจากวัดเหล่านี้เป็นวัดที่มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นว่าเป็นวัดที่มีความงดงามและมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสกุลช่างเพชรบุรีเหตุผลอีกประการหนึ่งคือวัดเหล่านี้เป็นวัดที่ทางกรมศิลปากรได้ทำการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติและให้การรับรองว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายอีกทั้งวัดเหล่านี้ยังคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีที่สมบูรณ์โดยยังไม่ได้ถูกทำลายหรือถูกเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด

4.1 การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมวัดใหญ่สุวรรณาราม

(แผนที่ที่ 1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดใหญ่สุวรรณาราม)

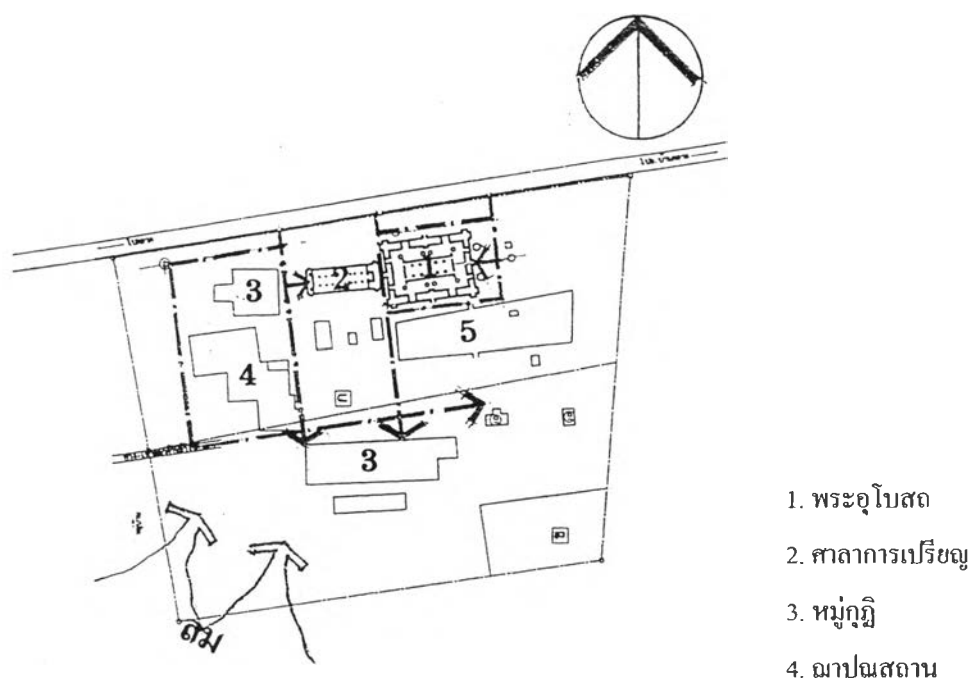
4.1.1 ประวัติวัด

วัดใหญ่สุวรรณารามเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ริมถนนพศสุริยา ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี สันนิษฐานว่าคงจะสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าปราสาททอง¹ แต่เดิมชาวบ้านเรียกวัดนี้ว่า “วัดใหญ่” คงเนื่องจากบริเวณวัดมีความกว้างขวางและมีดาววัดดูที่มีขนาดใหญ่ และต่อมาเมื่อสมเด็จพระสังฆราชแดงโมได้มาบูรณะปฏิสังขรณ์ก็ได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดสุวรรณาราม” ตามชื่อสมณศักดิ์ของท่านว่า “พระสุวรรณมณี” ประชาชนชาวเมืองเพชรบุรีจึงพากันเรียกว่า “วัดใหญ่สุวรรณาราม” สืบกันมาจนปัจจุบัน²

¹ สุนน ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, “ชุมชนและสถาปัตยกรรมเพชรบุรี”. หน้าจั่ว 11 (ปีการศึกษา 2543), หน้า 39.

² บุญมี พิบูลย์สมบัติ, วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร (กรุงเทพฯ: กองโบราณคดีกรมศิลปากร, 2532), หน้า 26.

การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในรัชสมัยพระเจ้าเสือ โดยสมเด็จพระสังฆราชแดงโม ท่านได้เป็นแม่กองควบคุมงานในการบูรณะ และสมเด็จพระเจ้าเสือท่านได้ทรงพระราชทานพระดำหนักให้มาปลูกเป็นศาลาการเปรียญอีกด้วยภายหลังมีการบูรณะที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ทั้งยังได้สร้างถาวรวัตถุเพิ่มขึ้นด้วยอาทิ หอระฆัง, ศาลา, ชุ่มประตู่ และพระระเบียงคดสำหรับพระระเบียงคดนี้ถือเป็นงานชิ้นสำคัญที่ได้รับการยกย่องเป็นอย่างมากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตรัสชมเชยไว้ในพระราชหัตถเลขาคราวเสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ในปีระการ.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2

(ภาพถ่ายเส้นที่ 1 แสดงผังวัดใหญ่สุวรรณาราม มาตราส่วน 1:3,000)

4.1.2 การศึกษาการวางผังบริเวณวัดใหญ่สุวรรณาราม

การวางผังบริเวณในการใช้พื้นที่ของวัดใหญ่สุวรรณารามสามารถแบ่งออกได้สามส่วนหลักๆ ดังนี้

1. เขตพุทธาวาส
2. เขตสังฆาวาส
3. เขตสาธารณประโยชน์

ในการศึกษาการวางผังบริเวณวัดใหญ่สุวรรณาราม จะทำการศึกษาโดยเน้นที่จะศึกษาพื้นที่ในเขตพุทธาวาสเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่ในเขตพุทธาวาสนี้จัดว่าเป็นพื้นที่ประธานในเขตวัด โดยจะทำการศึกษาในขอบเขตของการวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัด, การจัดวางตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาส, ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ตลอดจนทัศนคติความเชื่อในการวางผัง

4.1.2.1 การวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัด เขตพุทธาวาสของวัดใหญ่สุวรรณารามจัดว่าเป็นพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญมากที่สุดภายในวัดดังนั้นการวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัดใหญ่สุวรรณารามจึงจัดให้อยู่ทางด้านทิศเหนือสุดของพื้นที่วัดซึ่งอยู่ติดกับถนนพงษ์สุริยา และทางเข้าหลักของวัดทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่ในเขตพุทธาวาสได้โดยตรงไม่ต้องสัญจรผ่านพื้นที่ในเขตอื่นๆ ของวัด เช่น พื้นที่เขตสังฆาวาสที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพื้นที่วัด (ดูภาพลายเส้นที่ 1 ประกอบ) ซึ่งเป็นเสมือนสถานที่ส่วนตัวของภิกษุสงฆ์

จากการศึกษาถึงการวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัดใหญ่สุวรรณาราม ทำให้พอที่จะทราบได้ถึงแนวความคิดในการออกแบบของการวางผังในอดีตที่ต้องการให้พื้นที่ในเขตพุทธาวาสเป็นพื้นที่ซึ่งมีการใช้ร่วมกันระหว่างสงฆ์และฆราวาสตั้งอยู่ในส่วนที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยตรงจากภายนอกวัด และเป็นเสมือนพื้นที่ในส่วนป้องกันประชาชนที่จะไปยังพื้นที่ส่วนอื่นๆ ของวัดให้เกิดความขำเกรงและสำรวมระวังต่อสถานที่ทั้งนี้เนื่องจากสถาปัตยกรรมภายในเขตพุทธาวาสเป็นสถาปัตยกรรมที่มีฐานานุศักดิ์สูงบุคลคลธรรมดาที่มาจากภายนอกวัดเมื่อมองเห็นสถาปัตยกรรมลักษณะเช่นนี้เป็นอาคารหลังแรกแล้วย่อมที่จะเกิดความรู้สึกเคารพยำเกรงต่อสถานที่

การวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในลักษณะเช่นนี้ออกจากจะมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้ที่เป็นฆราวาสแล้วยังมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้ที่เป็นภิกษุสงฆ์อีกด้วย กล่าวคือเมื่อพระภิกษุสงฆ์อยู่ในพื้นที่เขตสังฆาวาสซึ่งเป็นเสมือนพื้นที่ซึ่งเป็นส่วนตัวย่อมไม่ต้องมีความสำรวมระวังมากนักแต่เมื่อเข้ามาใช้พื้นที่ในส่วนของเขตพุทธาวาสทำให้ภิกษุย่อมต้องมีความสำรวมระวังมากขึ้น

การจัดวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสของวัดใหญ่สุวรรณารามในลักษณะเช่นที่กล่าวมาในเบื้องต้นเป็นการจัดวางตำแหน่งที่สนองตอบต่อพฤติกรรมของผู้ใช้ทั้งในส่วนที่เป็นฆราวาส และภิกษุสงฆ์ให้เกิดความสะดวกในการสัญจรเข้าถึงพื้นที่ในส่วนพุทธาวาสอีกทั้งยังทำให้ผู้ใช้เกิดความรู้สึกที่เคารพต่อสถานที่

4.1.2.2 การวางผังอาคารในพื้นที่เขตพุทธาวาส อาคารในเขตพุทธาวาสของวัดใหญ่สุวรรณาราม ประกอบไปด้วยอาคารต่างๆ ดังนี้ (ดูภาพลายเส้นที่ 1 ประกอบ)

1. พระอุโบสถ	2. พระระเบียง
3. พระเจดีย์คู่หน้าพระอุโบสถ	4. พระปรางค์
5. พระเจดีย์	

การวางตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาสวัดใหญ่สุวรรณารามมีพระอุโบสถเป็นอาคารประธานในพื้นที่เขตพุทธาวาสพระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออกบริเวณด้านหน้าพระอุโบสถมีเจดีย์ขนาดเล็กสององค์วางอยู่คู่กัน (ดูภาพลายเส้นที่ 1 ประกอบ) ซึ่งการวางตำแหน่งเจดีย์คู่บริเวณด้านหน้าพระอุโบสถเช่นนี้เป็นรูปแบบการวางผังในพื้นที่เขตพุทธาวาสที่นิยมทำกันในสมัยอยุธยาตอนปลาย

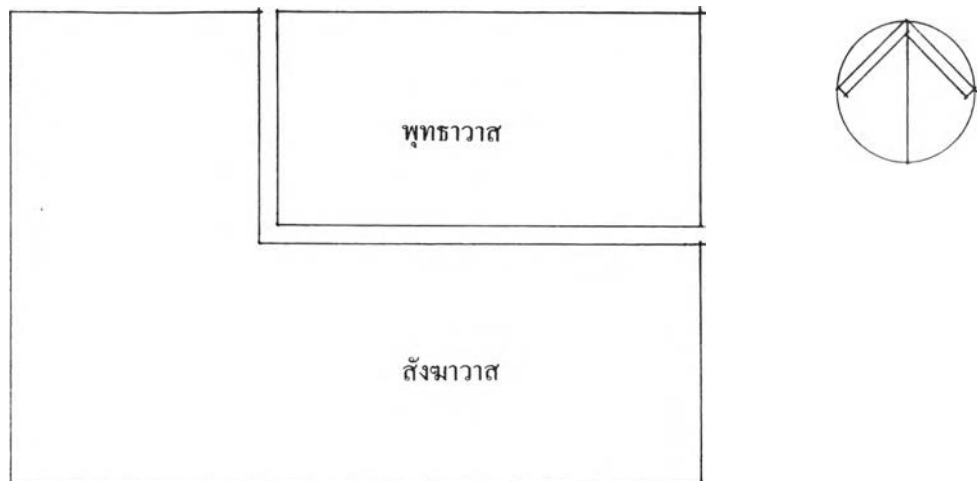
ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างพระระเบียงขึ้นล้อมพระอุโบสถสาเหตุที่มีการสร้างพระระเบียงขึ้นนี้สันนิษฐานได้ว่านอกจากความต้องการเพื่อความสวยงามแล้วยังมีเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือจากการที่ได้ศึกษาถึงการวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัดแล้วทำให้ทราบว่าพื้นที่เขตพุทธาวาสของวัดใหญ่สุวรรณารามตั้งอยู่ติดกับทางเข้าหลักของวัดและถนนพญัสूरียามากเกินไปทำให้อาจเกิดเสียงรบกวนหรือการสัญจรที่รบกวนพระภิกษุ ในขณะที่ประกอบศาสนกิจอยู่ก็ได้

ดังนั้นท่านผู้ออกแบบพระระเบียงคือ ขุนศรีวังยศ ท่านย่อมทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในข้อนี้เป็นอย่างดีเนื่องจากท่านเคยอุปสมบทอยู่ที่วัดใหญ่สุวรรณารามนี้ท่านจึงแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการสร้างพระระเบียงขึ้นล้อมรอบพระอุโบสถเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวซึ่งเป็นการแก้ปัญหาซึ่งได้ผลดีมาก

การวางผังอาคารในเขตพุทธาวาสวัดใหญ่สุวรรณารามมีการวางผังในลักษณะของผังแนวแกนเดียว ซึ่งมีพระอุโบสถเป็นอาคารประธานในเขตพุทธาวาสโดยให้ความสำคัญกับแนวแกนทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก โดยหันหน้าพระอุโบสถไปทางทิศตะวันออก เช่นเดียวกับวัดส่วนใหญ่ในประเทศไทยซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อที่ว่าทิศตรงข้ามทิศตะวันออกก็คือทิศตะวันตกนั้นเป็นแดนสุขาวดีหรือพุทธเกษตรนั้นดังที่สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ท่านได้ทรงอธิบายไว้

ด้วยเหตุนี้เมื่อเรากราบพระประธานภายในพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามก็เสมือนได้กราบพระพุทธเจ้า ๓ แคนสุขาวดี ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของโลกเรา

4.1.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ในเขตพุทธาวาส, เขตสังฆาวาส

(ภาพลายเส้นที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส)

ความสัมพันธ์ในพื้นที่เขตพุทธาวาสและสังฆาวาส ของวัดใหญ่สุวรรณารามนั้นในอดีตมีลักษณะแบบซิดข้าง คือ เขตสังฆาวาสอยู่ในตำแหน่งด้านทิศใต้ของพื้นที่วัดหรือด้านขวามือของพระประธานในพระอุโบสถต่อมาเมื่อจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้นจึงได้ขยายเขตสังฆาวาสออกเป็นลักษณะแบบโอบหักศอก (ดูภาพลายเส้นที่ 2 ประกอบ) กล่าวคือมีลักษณะที่ส่วนปลายของพื้นที่ในเขตสังฆาวาสหักเลี้ยวไปโอบส่วนท้ายของพื้นที่เขตพุทธาวาสทำให้พื้นที่ในเขตสังฆาวาสนี้มีลักษณะคล้ายตัว L

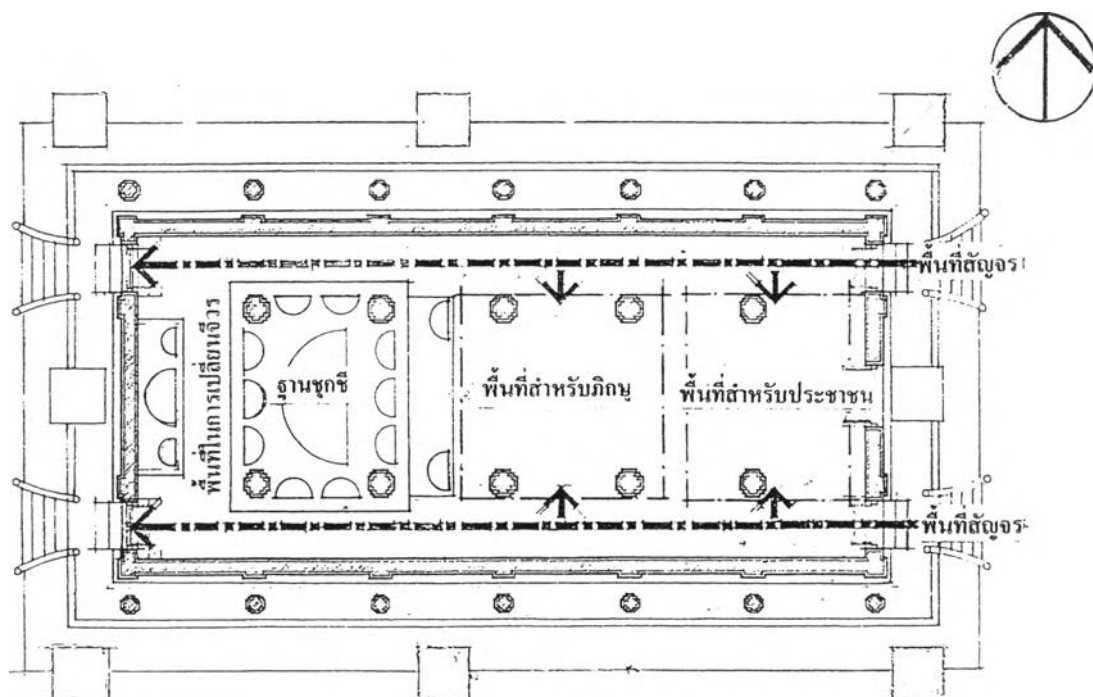
พื้นที่ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสของวัดใหญ่สุวรรณารามถูกแบ่งออกจากกันด้วยสระน้ำขนาดใหญ่และลานโถงที่อยู่ระหว่างกลางของพื้นที่ทั้งสองส่วนมีผลทำให้พื้นที่ทั้งสองส่วนถูกแบ่งออกจากกันอย่างชัดเจน

ในอดีตช่วงปีพ.ศ. 2245- พ.ศ. 2251 สมัยสมเด็จพระสังฆราชแดง โมนั้นอาคารในพื้นที่เขตสังฆาวาสที่อยู่ในส่วนที่ไปโอบในส่วนท้ายของเขตพุทธาวาสนั้นจะมีศาลาการเปรียญเป็นอาคารเพียงหลังเดียวเท่านั้นสาเหตุที่วางผังให้ศาลาการเปรียญอยู่ในตำแหน่งนี้นั้นเนื่องจากศาลาการเปรียญนั้นเป็นอาคารที่มีลักษณะการใช้สอยอาคารร่วมกันระหว่างภิกษุและฆราวาสคล้ายคลึงกับพระอุโบสถและอีกประการหนึ่งก็คือเพื่อความสะดวกในการสัญจร เช่น เมื่อหลังจากพระภิกษุทำวัตรภายในพระอุโบสถเสร็จแล้วก็สามารถมาประกอบศาสนกิจให้แก่ฆราวาสภายในศาลาการเปรียญได้สะดวกดังนั้นการวางตำแหน่งอาคารในส่วนนี้จึงอยู่ในบริเวณส่วนด้านหน้าของบริเวณ

วัด ซึ่งอยู่ติดกับทางเข้าหลัก และหมู่กุฏิซึ่งจัดว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัวของภิกษุสงฆ์นั้นจะอยู่บริเวณส่วนด้านหลังของวัด หรือบริเวณด้านขวามือของพระประธานในพระอุโบสถ

ต่อมาเมื่อภายหลังปี พ.ศ. 2512 นั้นจำนวนพระภิกษุภายในวัดใหญ่สุวรรณารามนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทางวัดจึงได้จัดสร้างหมู่กุฏิหลังใหม่ขึ้นในบริเวณด้านหลังของศาลาการเปรียญ (คูภาพลายเส้นที่ 3 ประกอบ) จากการศึกษาถึงการวางผังวัดใหญ่สุวรรณารามของผู้วิจัยนั้นทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า ตำแหน่งของหมู่กุฏิหลังใหม่ที่ตั้งขึ้นนี้ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์เดิมของการวางผังวัดใหญ่สุวรรณารามในอดีต เนื่องจากตำแหน่งของหมู่กุฏิหลังใหม่ที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าวัดใกล้กับบริเวณทางเข้าหลักของวัด ในการออกแบบวางผังเดิมนั้นต้องการให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ซึ่งใช้ร่วมกันระหว่างภิกษุสงฆ์กับฆราวาส(Semi public zone)ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ไม่เหมาะสมที่จะสร้างกุฏิขึ้น จากความเห็นของผู้วิจัยพื้นที่ซึ่งเหมาะสมที่จะสร้างกุฏิหลังใหม่นี้ควรจะอยู่บริเวณที่ว่างทางด้านทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตกของหมู่กุฏิเดิม

4.1.3 การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม

(ภาพลายเส้นที่ 3 แสดงลักษณะผังพื้นพระอุโบสถมาตราส่วน 1:200)

4.1.3.1 ผังพื้นที่พระอุโบสถ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 11.00 เมตร ยาว 20 เมตร ตัวอาคารตั้งอยู่บนฐาน 3 ชั้นการใช้พื้นที่ภายในพระอุโบสถของวัดใหญ่สุวรรณารามสามารถแบ่งออกได้เป็นส่วนต่างๆดังนี้

ส่วนที่ 1 พื้นที่สำหรับประดิษฐานพระประธานภายในพระอุโบสถ ตั้งอยู่บริเวณตำแหน่งช่วงเสาห้องที่ 5 นับจากทางด้านทิศตะวันออก ส่วนพื้นที่ว่างระหว่างฐานชุกชีและผนังด้านหลังของพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ในการห่มจีวรของพระภิกษุที่บวชใหม่(ดูภาพลายเส้นที่ 3 ประกอบ)

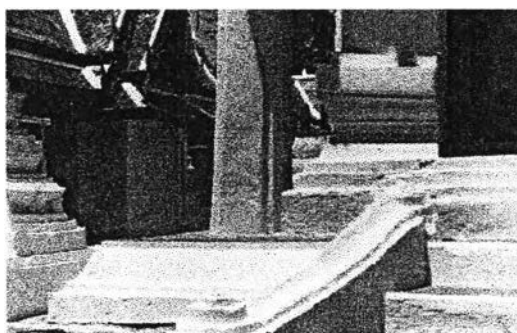
ส่วนที่ 2 พื้นที่สำหรับการทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุพื้นที่ในส่วนนี้อยู่ในตำแหน่งบริเวณด้านหน้าของพระประธานภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 3 ประกอบ)

ส่วนที่ 3 พื้นที่สำหรับสำหรับประชาชนมาทำบุญพื้นที่ในส่วนนี้อยู่ระหว่างพื้นที่สำหรับทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุกับผนังด้านหน้าของพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกพื้นที่ในส่วนนี้จะอยู่ใกล้กับประตูทางเข้าออกของพระอุโบสถทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการสัญจรของประชาชนที่มาทำบุญ(ดูภาพลายเส้นที่ 3 ประกอบ)

ส่วนที่ 4 พื้นที่สำหรับสัญจรภายในพระอุโบสถพื้นที่ในการสัญจรของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามมีลักษณะเป็นแนวตรงจากประตูทางด้านทิศตะวันออกไปสู่ประตูทางด้านทิศตะวันตกแล้วจึงแยกไปยังพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 3 ประกอบ)

ส่วนการใช้พื้นที่ของลานสังฆกรรมภายนอกพระอุโบสถจะทำสังฆกรรมบริเวณรอบนอกของฐานเสมาเนื่องจากฐานเสมาตั้งอยู่บนฐานไพทีของพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่3ประกอบ)

4.1.3.2 ฐานพระอุโบสถ มีลักษณะเป็นฐานสามชั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

(ภาพถ่ายที่ 1 แสดงลักษณะฐานพระอุโบสถ)

ฐานชั้นแรก เป็นฐานไพทีมีลักษณะเป็นฐานหน้ากระดาน ฐานชั้นนี้ทำหน้าที่เป็นที่ตั้งของฐานเสมารอบพระอุโบสถ จำนวนแปดฐาน

ฐานชั้นที่สอง มีลักษณะเป็นฐานบัวคว่ำทำหน้าที่รองรับเสาพะไลย่อมุมไม้สิบสอง บริเวณด้านข้างพระอุโบสถจำนวนด้านละ 7 ต้น

ฐานชั้นที่สาม มีลักษณะเป็นฐานปัทม์แ่นโค้งตักท้องช้าง ทำหน้าที่ประดับตกแต่งตัวอาคารให้ดูงดงามมากขึ้น

4.1.3.3 ตัวเรือนพระอุโบสถ มีลักษณะเป็นแบบมหาอุคคือมีลักษณะที่ผนังด้านข้างทั้งสองด้านของพระอุโบสถปิดทึบ โดยไม่เจาะช่องหน้าต่างเลยส่วนที่ด้านหน้าของพระอุโบสถจะเจาะเป็นช่องประตูเอาไว้สามช่องส่วนที่ด้านหลังของพระอุโบสถจะเจาะเป็นช่องประตูเอาไว้สองช่อง การที่ลักษณะของตัวเรือนพระอุโบสถเป็นเช่นนี้บางท่านได้อธิบายไว้ว่าสาเหตุที่สร้างพระอุโบสถให้ปิดทึบนั้นก็เพื่อต้องการจะใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ในการลงอาคมของขลังและการที่อาคารปิดทึบก็เพื่อให้อาคมคงอยู่และมีพลังศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น³ แต่ยังมีสาเหตุที่สำคัญบางประการที่สร้างพระอุโบสถให้ปิดทึบนั้นอาจจะเนื่องจากมาจากที่พระอุโบสถลักษณะนี้นั้นนิยมสร้างในสมัยอยุธยาตอนกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในเต็มไปทั้งผืน การเปิดช่องหน้าต่างมากอาจทำให้ความต่อเนื่องของภาพนั้นก็อาจจะสะดุดลง⁴

(ภาพถ่ายที่ 2 แสดงตัวเรือนพระอุโบสถพระอุโบสถ)

ส่วนลักษณะทางสถาปัตยกรรมของตัวเรือนพระอุโบสถนั้นเป็นผนังก่ออิฐรับน้ำหนักมีเสาอิง โดยรอบพระอุโบสถเพื่อรองรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาที่ถ่ายลงมาผนังของพระอุโบสถนั้นสอบเข้าหากันเล็กน้อย โดยจะก่อให้สอบจากเส้นตั้งฉากประมาณ 0.22 เมตร

ผนังด้านสกัดทางด้านทิศตะวันออกนั้นได้ก่ออิฐปิดหน้าจั่วสูงชันนอกไปบริเวณหน้าบัน มีการปั้นปูนประดับตกแต่งผนังด้านทิศตะวันออกนี้มีประตูอยู่ 3 ช่อง ประตู 2 ช่องริมใช้สำหรับเข้า

³ สงวน รอดบุญ, พุทธศิลปรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2526), หน้า 22.

ออกอาคารเป็นปกติส่วนประตูกลางไม่สามารถใช้เข้าออกได้เนื่องจากมีฐานเสมาวางอยู่
สันนิษฐานว่าเหตุที่สร้างประตูช่องนี้ขึ้นมาเนื่องจากเพราะความต้องการให้แสงสว่างสามารถเข้ามา
สู่ภายในพระอุโบสถได้เพียงพอส่วนที่ผนังด้านสกัดทางด้านทิศตะวันตกก็มีลักษณะเหมือนกับผนัง
ด้านสกัดทางด้านทิศตะวันออกจะต่างก็เพียงมีประตูทางเข้า-ออกอยู่สองช่องใช้สำหรับสัญจร
โดยปกติ

ผนังด้านยาวทางด้านทิศเหนือและทิศใต้นั้นมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเหมือนกัน
กล่าวคือผนังทั้งสองด้านนี้นั้นได้ก่ออิฐปิดทึบตลอดแนวไม่มีการเจาะช่องเปิดแต่อย่างใดและการที่
ผนังปิดทึบในลักษณะนี้นั้นมีผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของตัวพระอุโบสถกล่าวคือ มีผนัง
ปิดทึบทำให้ไม่ต้องกังวลถึงสภาพภูมิอากาศหรือฝนที่จะสาดเข้าสู่ตัวอาคารคังนั้นชายคาจึงไม่จำ
เป็นต้องยื่นยาวออกมามากนักฝนกันแดดจะเห็นว่าชายคาของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามนี้จะยื่น
ออกมาจากผนังประมาณ 0.80 เมตร ซึ่งเป็นระยะที่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับวัดอื่นๆ

ด้วยความสามารถในชั้นเชิงการออกแบบของช่างในอดีตทำให้ท่านทราบว่าอาคารที่ผนัง
ปิดทึบนั้นทำให้พระอุโบสถดูเรียบเกินไปท่านจึงสร้างมิติให้แก่ตัวพระอุโบสถด้วยการสร้างเสา
ระเบียงขึ้นมารับชายคาแทนที่ท่านจะเลือกใช้คันทวยเพราะชายคาไม่ได้ยื่นมากนักจนถึงกับต้องใช้
เสา

(ภาพถ่ายที่ 3 แสดงเครื่องบน)

(ภาพถ่ายที่ 4 แสดงช่อฟ้า)

(ภาพถ่ายที่ 5 แสดงหางหงส์และวง)

4.1.3.4 เครื่องบนพระอุโบสถ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเครื่องบนพระ

อุโบสถนั้นเป็นหลังคา 2 ชั้นซ้อน 3 ดับ

หลังคาซ้อนบน มีลักษณะเป็นหลังคา 3 ดับ มีเครื่องปิดเป็นแบบรวระยะกา ประกอบด้วย
ช่อฟ้าแบบปากปลา, ไบระกา, หางหงส์ ที่บริเวณตัวรวระยะนี้ประดับตกแต่งด้วยกระจกกรียบเพื่อสร้าง

ความสวยงามส่วนเครื่องมุนั้นจะมุงด้วยกระเบื้องกาบูนีขาวส่วนปลายของกระเบื้องในแต่ละคืบนั้นจะปิดด้วยหน้าอุด

หลังคาชั้นล่าง มีลักษณะเป็นหลังคา 3 คืบ มีเครื่องปิดเป็นแบบเครื่องลายอง ประกอบด้วยข้อฟ้าแบบปากปลา, ใบระกา, หางหงส์และนาคสะดุ้งในส่วนของนาคสะดุ้งนั้นก็มีลักษณะพิเศษของสกุลช่างเพชรบุรีกล่าวคือในส่วนปลายวงบริเวณนาคสะดุ้งนั้นมีการประดับสองครั้งซึ่งเป็นลักษณะพิเศษแตกต่างจากที่อื่น(ดูภาพถ่ายที่ 5 ประกอบ)ในส่วนเครื่องปิดนี้ประดับตกแต่งด้วยกระจกเรียบเช่นเดียวกับชั้นบนส่วนเครื่องมุนั้นมุงด้วยกระเบื้องกาบูนีขาวและมีหน้าอุดปิดในส่วนปลายของกระเบื้องในแต่ละคืบ

4.1.3.5 โครงสร้างหลังคาพระอุโบสถ ลักษณะของโครงสร้างเป็นโครงสร้างไม้แบบเครื่องประคองสมจันทน์ซึ่งจันทน์ที่เพิ่มขึ้นมานี้เป็นการเพิ่มความแข็งแรงให้กับโครงสร้างของหลังคาซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการทางด้านโครงสร้างที่แต่เดิมจะเป็นแบบเครื่องประคองเพียงอย่างเดียวสำหรับพระอุโบสถวัดสุวรรณารามนี้มีการใช้ระบบของเสามาช่วยรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาที่ถ่ายลงมาถึง 2 ชุดด้วยกัน คือ เสาร่วมในภายในพระอุโบสถกับเสาพะไลที่รับชายคาปีกนก ดังนั้นผนังของพระอุโบสถจึงก่ออิฐไม่หนามากนักคือ ผนังจะหนาเพียง 0.40 เมตร เท่านั้น

4.1.4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ

(ภาพถ่ายที่ 6 แสดงสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ)

การออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามจะถูกกำหนดขึ้นด้วยตำแหน่งที่ตั้งและการหันพระพักตร์ของพระประธานซึ่งหันไปทางทิศตะวันออก ดังนั้นภายในพระอุโบสถจึงถูกกำหนดด้วยแนวแกนทางด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก ภายในพระอุโบสถประกอบด้วยเสาร่วมในช่อมุมไม้สิบสองจำนวนห้าคู่บัวหัวเสาเป็นแบบบัวกลุ่มตัวเสาเขียนลายปิด

ทองบนพื้นสีแดงลวดลายของแต่ละคู่เส้าไม่ซ้ำกันเลย ท่านอาจารย์ประยูร อุตสาภา ท่านได้กล่าวชมไว้ว่า

“ที่น่าชมอย่างยิ่งก็คือ ลายไทยที่เขียนบนเสาในพระอุโบสถ และศาลาการเปรียญฝีมือเดียวกันงดงามยิ่งนัก ลายแต่ละอันไม่ซ้ำแบบกันเลย มีการเปลี่ยนลายเชิงทุกอันจัดว่าเป็นฝีมือช่างเทศา ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นที่ไหนงดงามจับใจเท่านี้ และควรยกย่องชาวเพชรบุรีที่เป็นช่างที่ยอดเยี่ยมที่สุดนับตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา แม้บัดนี้ก็ยังมีผู้สืบสานฝีมือช่างเหล่านั้นเหลืออยู่บ้าง”⁴

ฐานชุกชีสำหรับประดิษฐานพระประธานและกลุ่มพระบริวารน้อยใหญ่ภายในพระอุโบสถนั้นจะประดิษฐานอยู่บริเวณห้องที่ห้าของอุโบสถพุทธลักษณะของพระประธานจะมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย หน้าตักกว้างประมาณ 2.20 เมตรมีพุทธลักษณะที่งดงามยิ่งส่วนด้านหลังของประธานบริเวณห้องที่หกซึ่งเป็นห้องสุดท้ายนั้นจะมีฐานชุกชีสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญอีก 2 องค์ องค์หนึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่โตนัก อีกองค์หนึ่งเป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่หน้าตักวัดได้ 1.40 เมตร พระพุทธรูปองค์นี้มีพุทธลักษณะต่างจากพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ คือ ที่พระบาทขวามีนิ้วพระบาทจำนวน 6 นิ้ว

นอกจากพระพุทธรูปที่สำคัญซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านหลังพระประธานแล้วยังมีรูปหล่อของพระที่สำคัญอีกสองรูปตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพระประธาน รูปแรกคือ รูปหล่อของสมเด็จพระสังฆราชแดงโม ท่านคือผู้ที่บูรณะปฏิสังขรณ์พระอุโบสถหลังนี้ในรัชสมัยของพระเจ้าเสือ และอีกรูปหนึ่งคือรูปหล่อของพระครูวิหารากิภัก (พุก) ท่านเป็นเจ้าของและเป็นผู้บูรณะปฏิสังขรณ์พระอุโบสถหลังนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.1.4.1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามนี้มีความงดงามเป็นอย่างยิ่งดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตรัสชมไว้ในพระราชหัตถเลขาคราวเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2452 ดังที่กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น

ด้านอายุของภาพนั้นมีผู้แสดงความเห็นและกำหนดอายุของภาพเขียนแห่งนี้ไว้หลายท่าน แต่ละท่านลงความเห็นเป็นที่ต้องกันว่าเป็นภาพเขียนสมัยอยุธยาตอนปลายทั้งสิ้น ดังเช่น

⁴ น.ณ.ปากน้ำ, เทียวชมศิลป์ (พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2512), หน้า 12.

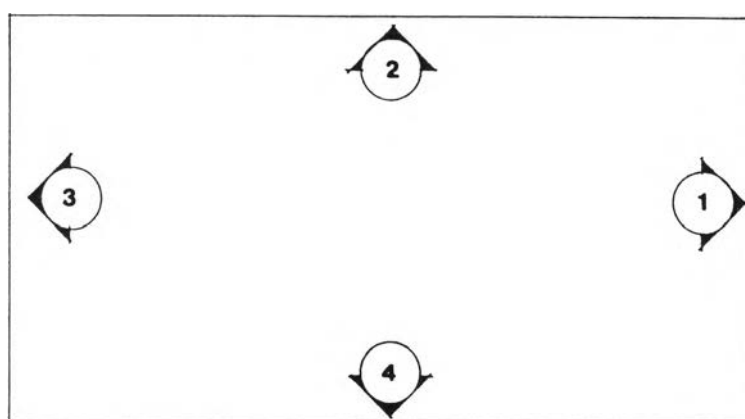
อาจารย์ธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรได้แสดงความเห็น และกำหนดอายุว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่สุวรรณารามนี้น่าจะเขียนขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2150-2200 (ระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) คงเขียนขึ้นก่อนตำนานที่กล่าวว่ามี สมเด็จพระสังฆราชแดงโมเป็นผู้มาทำการบูรณะปฏิสังขรณ์⁵

ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ท่านได้ให้ความเห็นว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่สุวรรณารามนี้ คงจะเขียนขึ้นในคราวครั้งหลังของพุทธศตวรรษที่ 22 องค์ประกอบของภาพเขียนแห่งนี้เป็นแบบใหม่ คือ มีภาพเทพชุมนุมเรียงแถวอยู่ซ้อนกัน องค์ประกอบเช่นนี้มีอยู่หลายแห่งเหมือนกันในตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2393) แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ นอกจากจะมีภาพการชุมนุมอยู่ตอนบนของฝาผนังแล้วตอนล่างมักจะเป็นภาพเรื่องพุทธประวัติและชาดกต่างๆ⁶

สำหรับท่านอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ ผู้ซึ่งได้ทำการซ่อมแซมภาพจิตรกรรมแห่งนี้เมื่อปี พ.ศ. 2507 ได้แสดงความเห็นว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังนี้มีอายุมากกว่าที่ใดในเมืองเพชรบุรี และน่าจะเป็นฝีมือสกุลช่างเพชรบุรีอีกด้วย

ดังนั้นสามารถกล่าวสรุปได้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามนี้เป็นศิลปกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย ประมาณรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่มีความงามเป็นเลิศในฝีมือช่าง

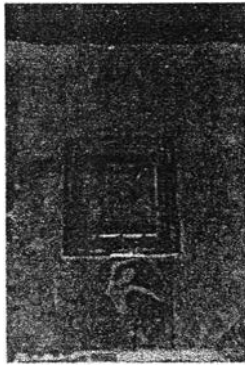
ลักษณะของภาพและการจัดวางภาพจิตรกรรมฝาผนัง

(ภาพลายเส้นที่ 4 แสดงตำแหน่งจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม)

⁵ ธนิต อยู่โพธิ์, สถานจิตรกรรมฝาผนัง: วัฒนธรรมการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย สถานจิตรกรรมและสารบาญ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในหอศิลป์(กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2520), หน้า 22.

⁶ ศิลป์ พีระศรี, วัฒนธรรมการแห่งจิตรกรรมฝาผนังในไทย, ทรงแปล โดย ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศสกุล (กรุงเทพฯ: 2520), หน้า 18.

(ภาพถ่ายที่ 7 แสดงภาพมรณัญ)

ภาพที่ 1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางด้านทิศ ตะวันออก เป็นภาพมรณัญจากมารวิชัยปริวัตต์ (ปริจ เจตที่๑)อันเป็นตอนที่พระยาวัสสวดีมารได้ยกกำลัง พลหม่อมมารมาหมายจับให้พระคณาตตสละซึ่งพุทธ มณฑลแสดงให้เห็นว่าคตินิยมในการเขียนภาพมรณ ัญอยู่ตรงผนังเบื้องหน้าของพระประธานนั้นมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว

(ภาพถ่ายที่ 8 แสดงภาพจิตรกรรมฝาผนัง)

ภาพที่ 2และภาพที่ 4 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทาง ด้านทิศเหนือและทิศใต้การจัดวางภาพของผนังทั้งสองด้านนี้ถูกจัดวางโดยเจตนาอย่างมีเหตุผล เนื่องจากการจัดวางภาพเทพชุมนุมเรียงรายเป็นแถวหน้า กระดานหันหน้าเข้าหาพระประธานเป็นการนำสมาธิ ของผู้ที่เข้ามาในพระอุโบสถสู่ศูนย์กลางคือองค์พระ ประธานที่ประดิษฐานอยู่ภายในพระอุโบสถ

ลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสองด้านเขียนเป็นภาพเทพชุมนุมนั่งพนมมือหันหน้าเข้าหา พระประธานทั้งหมด 5 แถว โดยนับจากแถวที่อยู่ติดพื้นเป็นแถวที่ 1 จนถึงเพดานเป็นแถวที่ 5 ใน แต่ละแถวประกอบด้วยเทวดาจากสวรรค์ชั้นต่างๆ นั่งปะปนกันไปในแต่ละชั้นจะประกอบไปด้วย พระพรหม, พระอินทร์, เทวดา, ฤาษี, นักสิทธิ์, วิทยากร และนาค ทำนั้งของเทพชุมนุมแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ ทำนั้งชันเข้าข้างหนึ่ง, นั่งคุกเข่าตั้งสันเท้าขึ้น และทำนั้งคล้ายนั่งราบโดยทำราบติดพื้น

(ภาพถ่ายที่9แสดงพระพรหม) (ภาพถ่าย10ที่แสดงนักสิทธิ์) (ภาพถ่ายที่11แสดงวิทยากร) (ภาพถ่ายที่12แสดงฤาษี)

ภาพที่ 3 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางด้านทิศตะวันตก ที่ผนังทางด้านทิศตะวันตกนี้
 ไม่มีการเขียนภาพจิตรกรรมใดๆ แต่จะทาเพียงสีน้ำตาลเข้มช่วยขับเน้นองค์พระปฏิมาทองให้เด่น
 สว่างยิ่งขึ้น

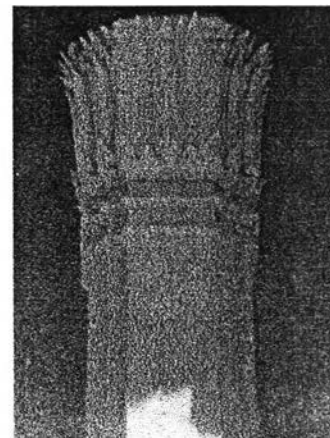
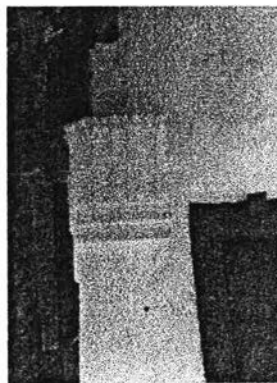
4.1.5 องค์ประกอบประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรม

(ภาพถ่ายที่ 13 แสดงภาพฐาน)

4.1.5.1 ฐานเสมา ฐานเสมาที่วัดใหญ่
 สุวรรณารามนี้มีจำนวน 8 ฐานล้อมรอบตัว
 พระอุโบสถตามมุมและตรงกลางของพระ
 อุโบสถรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทำให้ฐานเสมาเป็น
 ส่วนหนึ่งในแผนผังอาคารจนกลายเป็นองค์
 ประกอบทางสถาปัตยกรรมไปโดยปริยาย
 จังหวะของฐานเสมา ที่ตั้งให้แลเห็นเป็นแนว
 ต่อกันทำให้เกิดความรู้สึกคล้ายมีเส้นแดนต่อ
 เนืองกัน โดยตลอดบ่งบอกถึงเขตเสมามณฑล
 ขึ้น โดยรอบของอาคารพระอุโบสถ

ฐานเสมาที่วัดใหญ่สุวรรณารามเป็นฐานเสมานั่งแท่นมีลักษณะเป็นฐานสิงห์ขอมุมไม้สิบสองแอน
 โคงค์ตอกทองช้าง ตั้งอยู่บนฐานหน้ากระดาน 2 ชั้นที่แอนโค้งในระนาบเดียวกันกับฐานสิงห์ เหนือ
 ฐานสิงห์ขึ้นไปจะเป็นบัวกลุ่มที่รองรับเสมาหินทรายแดง นักวิชาการบางท่านได้สันนิษฐานว่าไบ
 เสมานี้น่าเป็นของที่มีมาก่อนสมัยอยุธยา (ดูภาพถ่ายที่ 13 ประกอบ)

(ภาพถ่ายที่ 14 บัวหัวเสาร่วมใน) (ภาพถ่ายที่ 15 แสดงบัวหัวเสาอิง) (ภาพถ่ายที่ 16 แสดงบัวหัวเสาพะไล)

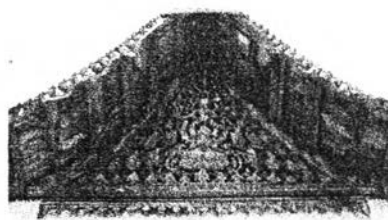
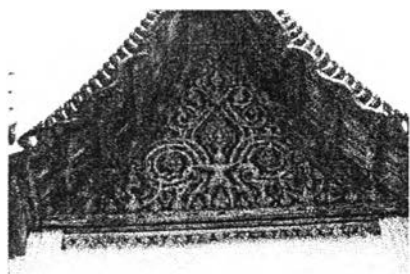
4.1.5.2 บัวหัวเสา ลักษณะบัวหัวเสาของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ตามรูปแบบ และลักษณะการใช้งาน ดังนี้

1. บัวหัวเสาร่วมใน มีลักษณะเป็นแบบบัวกลุ่มปูนปั้นปิดทองลักษณะของกลีบบัวดูอวบอิ่งงดงามยิ่งนัก (ดูภาพถ่ายที่ ประกอบ) ตัวเสาเป็นเสาเป็นเสาปูนย่อมุมไม้สิบสองทาพื้นแดงเขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพพนมประดับตกแต่ง

2. บัวหัวเสาอิง มีลักษณะเป็นแบบบัวแวงส่วนที่เป็นกลีบบัวใช้เทคนิคการปั้นปูนไม่มีการประดับตกแต่งใดๆในบริเวณที่เป็นกลีบบัว(ดูภาพถ่ายที่ ประกอบ)

3. บัวหัวเสาพาไลรับชายคาปีกนก มีลักษณะเป็นแบบบัวแวงย่อมุมไม้สิบสองในส่วนที่เป็นกลีบบัวใช้เทคนิคการปั้นปูนเช่นเดียวกันกับที่เสาอิง(ดูภาพถ่ายที่ ประกอบ)

4.1.5.3 หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม

(ภาพถ่ายที่17แสดงหน้าบันทางด้านทิศตะวันออก)

(ภาพถ่ายที่18แสดงหน้าบันทางด้านทิศตะวันตก)

ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายศาสนาพราหมณ์ลัทธิวิษณุเวทได้กลับฟื้นขึ้นมาในงานศิลปกรรมประดับตกแต่งตัวอาคารพร้อมคตินิยมในการสร้างพระปราสาทเนื่องจากในสมัยนั้นสมเด็จพระเจ้าปราสาททองท่านได้มีความสนพระทัยในงานสถาปัตยกรรมของขอมอีกทั้งท่านได้ให้จำลองแบบปราสาทหินนครวัดมาสร้างเป็นวัดไชยวัฒนารามดังนั้นอิทธิพลทางความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่แฝงอยู่ในงานสถาปัตยกรรมของขอมจึงได้เผยแพร่ไปยังภูมิภาคต่างๆของประเทศ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่พระนครศรีอยุธยา

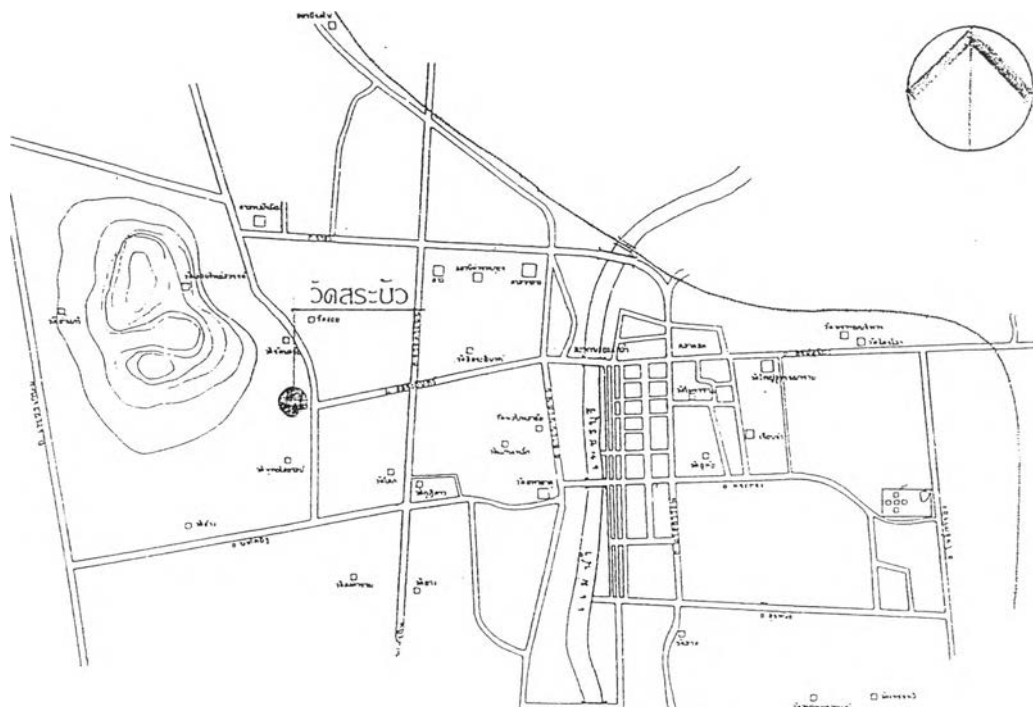
หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามก็ได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลทางความเชื่อศาสนาพราหมณ์ลัทธิวิษณุเวทเช่นกันดังจะเห็นได้จากหน้าบันทางด้านทิศตะวันออกปั้นองค์ประธานของหน้าบันเป็นรูปครุฑส่วนด้านทิศตะวันออกได้ปั้นหน้าบันเป็นรูปพระนารายณ์ทรงอสุร

หน้าบ้านทางด้านทิศตะวันออก บันปวนเป็นลายกนกช่อหางโตมีองค์ประธานของหน้าบ้านเป็นรูปครุฑขุดนาคนางค์ของกระบวนบันปวนที่ตัวลายและก้านลายมีระยะช่องไฟที่เท่ากันตัวลายนูนเด่นออกมาจากพื้นหลังที่ประดับด้วยกระจกเงาเคลือบสีเข้มทำให้เกิดมิติที่งดงาม

หน้าบ้านทางด้านทิศตะวันตก บันปวนเป็นลายกนกช่อหางโตมีองค์ประธานของหน้าบ้านเป็นพระนารายณ์ทรงอสุรการวางช่องไฟระหว่างตัวลายแต่ละตัววางได้อย่างกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดีหน้าบ้านด้านทิศตะวันตกนี้มีอิทธิพลต่อการออกแบบหน้าบ้านทางด้านทิศตะวันตกของวัดสระบัว จังหวัดเพชรบุรีอีกด้วย

ลวดลายบันปวนประดับตกแต่งหน้าบ้านพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามนี้ได้แสดงออกว่าได้บรรลุถึงจุดยอดของงานประณีตศิลป์ประเภทนี้ และอีกทั้งได้พัฒนาจนมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

4.2 การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดสระบัว

(แผนที่ที่ 2 แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดสระบัว)

4.2.1 ประวัติวัด

วัดสระบัวตั้งอยู่บริเวณเชิงเขามไหสวรรค์ทางด้านทิศตะวันออกมีอาณาเขตทางด้านทิศเหนือติดกับวัดรัตนตรัย ทิศใต้ติดกับวัดพุทธไสยาสน์ และด้านทิศตะวันตกติดกับถนนศรีรัชชา

วัดสระบัวนี้ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างว่าสร้างขึ้นในสมัยใด แต่จากการศึกษาของนักวิชาการทางด้าน โบราณคดีที่สำคัญหลายท่าน ได้สรุปว่าวัดสระบัวนี้สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ดังเช่น นายตรี อมาตยกุล ได้กล่าวไว้ว่า

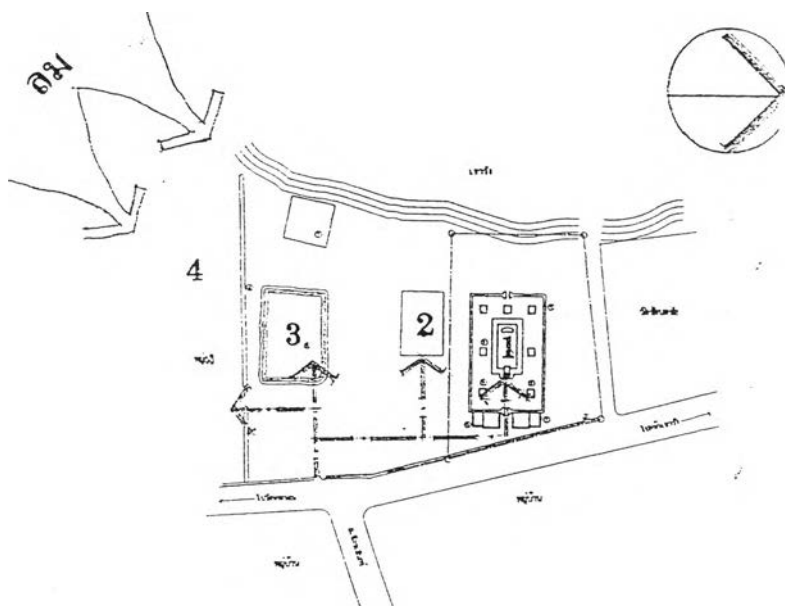
“ตรงเชิงข้ามไหสวรรค์ คนละด้านกับวิหารพระพุทธไสยาสน์ มีวัดโบราณวัดหนึ่งเรียกว่าวัดสระบัว วัดนี้เป็นวัดที่สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังมีพระอุโบสถเหลืออยู่เป็นหลักฐาน อุโบสถของวัดนี้เป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยาอย่างแท้จริง”⁷

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้จัดให้ศิลปกรรมวัดสระบัวนี้เป็นงานที่สร้างขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2250-พ.ศ. 2300⁸

⁷ ดนอมศักดิ์ แจ่มวิมล และคณะ, วัดสระบัว(กรุงเทพฯ:กอง โบราณคดีกรมศิลปากร,2537), หน้า35.

⁸ ดนอมศักดิ์ แจ่มวิมล และคณะ, วัดสระบัว, หน้า37.

อาจารย์สันติ เล็กสุขุม เชื่อว่าลายประดับหน้าบันวัดสระบัวรับแบบอย่างมาจากวัดใหญ่สุวรรณารามซึ่งเป็นงานครั้งรัชสมัยพระเจ้าเสือและเป็นงานที่สร้างขึ้นหลังจากงานประดับหน้าบันวัดใหญ่สุวรรณารามเล็กน้อย⁹

(ภาพลายเส้นที่ 4 แสดงผังวัดสระบัว มาตรฐาน 1:2,000)

4.2.2 การศึกษาการวางผังบริเวณวัดสระบัว

ผังบริเวณของวัดสระบัวสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนหลักคือ

1. เขตพุทธาวาส
2. เขตสังฆาวาส

การศึกษาการวางผังบริเวณวัดสระบัว จะเน้นศึกษาพื้นที่เขตพุทธาวาสเป็นหลัก โดยจะทำการศึกษาในขอบเขตการวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัด, การจัดวางตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาส, ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

4.2.2.1 การวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัด ตำแหน่งเขตพุทธาวาสของวัดสระบัวจะตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ส่วนริมสุดทางด้านทิศเหนือของวัดส่วนเขตสังฆาวาสจะอยู่ทางด้านทิศใต้ของพื้นที่วัดทางด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นบริเวณส่วนหน้าวัดนั้นจะอยู่ติดกับถนนศรีรัชชาซึ่งบริเวณทางด้านนี้จะเป็นทางเข้าหลักของวัด โดยตำแหน่งของทางเข้าหลักจะอยู่ใกล้กับพื้นที่ในเขต

⁹, ถนนศักดิ์ แจ่มวิมล และคณะ, วัดสระบัว, หน้า 37.

พุทธาวาสมากกว่าพื้นที่ในส่วนสังฆาวาส(คูภาพลายเส้นที่4ประกอบ)ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากต้องการอำนวยความสะดวกในการสัญจรให้แก่ประชาชนที่ต้องการมาทำบุญพิธีต่างๆ ภายในพระอุโบสถ

4.2.2.2 การวางผังอาคารในพื้นที่เขตพุทธาวาสอาคารในเขตพุทธาวาสของวัดสระบัวประกอบไปด้วยอาคารต่างๆ ดังต่อไปนี้ (คูภาพลายเส้นที่ 4 ประกอบ)

1. พระอุโบสถ
2. พระปรารค์คู่หน้าพระอุโบสถ
3. พระเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองคู่หน้าพระอุโบสถ
4. กำแพงแก้ว

การวางผังอาคารในพื้นที่เขตพุทธาวาสของวัดสระบัวเป็นการวางผังในลักษณะผังแนวแกนเดี่ยวที่มีพระอุโบสถเป็นอาคารประธานในพื้นที่โดยพระอุโบสถจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกอันเป็นคติความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาเถรวาทที่ได้นำมาใช้แล้วในการศึกษาการวางผังวัดใหญ่สุวรรณาราม

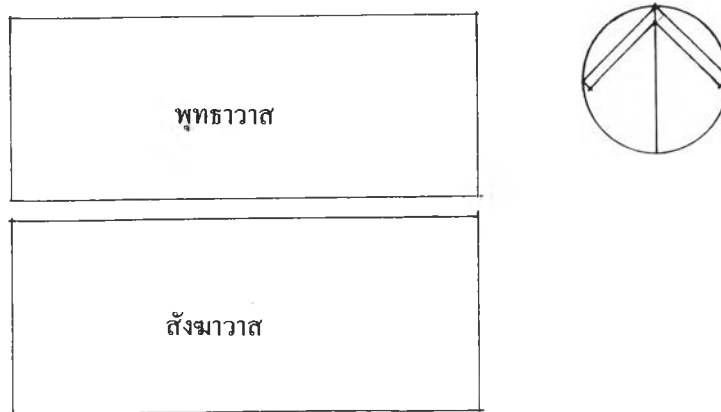
ในส่วนของบริเวณโดยรอบพระอุโบสถมีกำแพงแก้วปิดล้อมอยู่โดยรอบ การมีกำแพงแก้วอยู่เช่นนี้เป็นกลวิธีหนึ่งของช่างผู้ออกแบบเพื่อต้องการกำหนดขอบเขตอีกทั้งยังช่วยเสริมให้อุโบสถมีความสำคัญและงามสง่ายิ่งขึ้นนอกจากเหตุผลทางด้านการออกแบบแล้วยังแฝงด้วยความเชื่ออีกประการหนึ่งคือการจำลองภพภูมิแห่งแดนสุขาวดีดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงได้แสดงไว้ว่า

“...ที่เรียกกำแพงโบสถ์ว่ากำแพงแก้วก็ดี เอากระดิ่งขึ้นแขวนหลังคาโบสถ์ก็ดี ล้วนแต่จะสมมุติให้โบสถ์เป็นแดนสุขาวดีทั้งนั้น...”¹⁰

ภายนอกของกำแพงแก้วทางด้านทิศตะวันออกนั้นมีพระปรารค์ขนาดเล็กสององค์วางขนานซ้ายขวาของซุ้มประตูกำแพงแก้วส่วนบริเวณที่มุงกำแพงแก้วทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกทั้งสองมุมจะมีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองวางอยู่มุมละองค์ (คูภาพลายเส้นที่ 4 ประกอบ)

การวางผังบริเวณเขตพุทธาวาสมีลักษณะของแนวแกนที่ชัดเจนและมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอาคารรองอื่นๆ เช่น พระปรารค์ พระเจดีย์ตลอดจนกำแพงแก้ว รวมเป็นลักษณะของกลุ่มอาคารที่มีสำคัญมากที่สุด ในเขตพื้นที่วัด

¹⁰ เนตรนภิศ นาควัชระ, ปิยนาด นูนนาค, และจุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, วัดในกรุงเทพฯ, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (พิมพ์เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี), หน้า125.

(ภาพลายเส้นที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เขตพุทธาวาสและสังฆาวาส)

4.2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส ความสัมพันธ์

ในพื้นที่เขตพุทธาวาสและสังฆาวาสของวัดสระบัวนั้นเป็นแบบชิดข้างคือพื้นที่ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสวางประกบชิดกัน โดยพื้นที่ทั้งสองส่วนจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกพื้นที่ส่วนสังฆาวาสจะอยู่ทางด้านทิศใต้ของพื้นที่วัดหรือทางด้านขวามือของพระประธานพื้นที่ทั้งสองส่วนของวัดสระบัวนี้ถูกแบ่งออกจากกันด้วยสระน้ำกั้นอยู่ระหว่างกลางพื้นที่ทั้งสองส่วนมีผลทำให้พื้นที่ทั้งสองส่วนถูกแบ่งออกจากกันอย่างชัดเจนการมีสระน้ำอยู่ระหว่างกลางของพื้นที่ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสเช่นนี้เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของการวางผังวัดที่อยู่ในที่ดอนของการวางผังวัดในงานสกุลช่างเพชรบุรี

4.2.3 การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ

4.2.3.1 ผังพื้นพระอุโบสถ มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 5.80 เมตร ยาว 12.10

เมตร หันหน้าพระอุโบสถไปทางด้านทิศตะวันออกและมีเสาอิงโดยรอบตัวพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 6 ประกอบ) สามารถแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆตามประโยชน์ใช้สอยได้ดังนี้

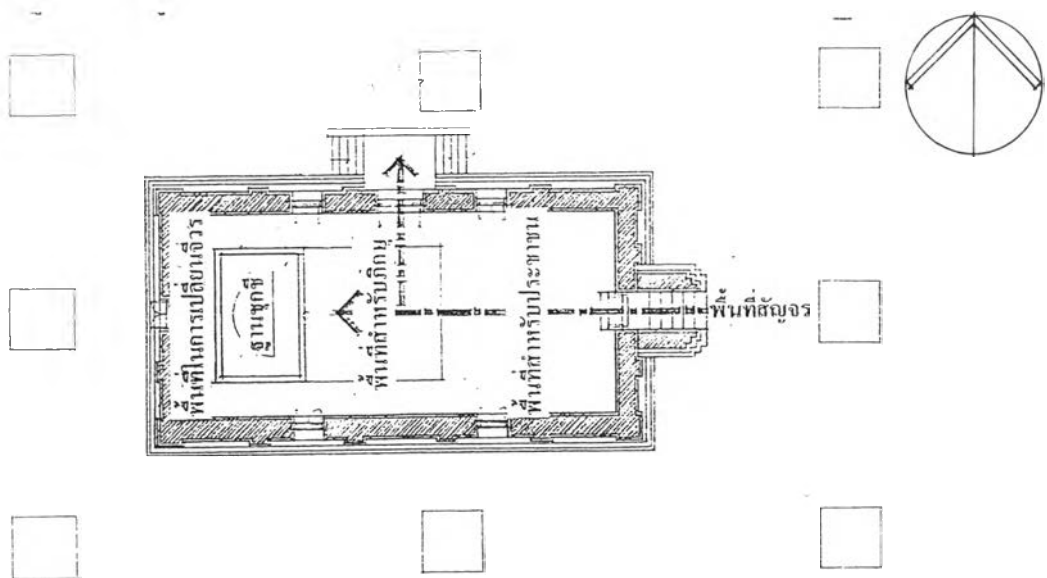
ส่วนที่ 1 พื้นที่สำหรับประดิษฐานพระประธานภายในพระอุโบสถ พื้นที่ส่วนนี้อยู่บริเวณช่วงเสาห้องที่ 5 นับห้องแรกจากทางด้านทิศตะวันออก ส่วนพื้นที่สำหรับการห่มจีวรของพระภิกษุที่บวชใหม่อยู่บริเวณด้านหลังของพระประธานภายในพระอุโบสถซึ่งมีพื้นที่คับแคบมากในบางครั้งอาจมีการห่มจีวรบริเวณหน้าพระประธาน

ส่วนที่ 2 พื้นที่สำหรับการทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุพื้นที่ส่วนนี้อยู่ในตำแหน่งบริเวณด้านหน้าพระประธาน(ดูภาพลายเส้นที่ 6 ประกอบ)โดยจะทำการเป็นคั้งไม้ยกขึ้นสูงจากระดับพื้นพระอุโบสถประมาณ 0.10 เมตร เพื่อสำหรับใช้เป็นอาสนะสงฆ์

ส่วนที่ 3 พื้นที่สำหรับประชาชนพื้นที่ส่วนนี้จะอยู่ระหว่างพื้นที่ส่วนทำสังฆกรรมของภิกษุสงฆ์กับประตูทางเข้าหลักของพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้น 6 ที่ประกอบ)

ส่วนที่ 4 พื้นที่สำหรับการสัจจรภายในพระอุโบสถสามารถแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะคือทางสัจจรหลักและทางสัจจรรอง โดยทางสัจจรหลักมีลักษณะเป็นแนวตรงจากประตูพระอุโบสถทางด้านทิศออกมุ่งสู่อุ้งค์พระประธานทางสัจจรนี้ใช้สำหรับการทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุ โดยปกติส่วนทางสัจจรรองจะตรงจากประตูทางเข้าพระอุโบสถทางด้านทิศเหนือทางสัจจรนี้จะใช้เฉพาะเมื่อมีประชาชนมาร่วมทำบุญภายในพระอุโบสถเช่นการอุปสมบท (ดูภาพลายเส้นที่ 6 ประกอบ)

ส่วนการใช้พื้นที่ของลานสังฆกรรมภายนอกพระอุโบสถจะทำสังฆกรรมบริเวณรอบในของฐานเสมา (ดูภาพลายเส้นที่ 6 ประกอบ)

(ภาพลายเส้นที่ 6 แสดงผังพื้นพระอุโบสถวัดสระบัวมาตราส่วน 1:200)

(ภาพถ่ายที่ 19 แสดงลักษณะฐานพระอุโบสถ)

(ภาพถ่ายที่ 20 แสดงตัวเรือนพระอุโบสถ)

4.2.3.2 **ฐานของพระอุโบสถ** ฐานของพระอุโบสถวัดสระบัวที่ลักษณะเป็นฐานสองชั้นคือฐานชั้นแรก มีลักษณะเป็นฐานเชิงขนาดใหญ่แอ่นโค้งตักท้องช้าง ทำหน้าที่รับน้ำหนักที่ถ่ายลงมาจากตัวเรือน (ดูภาพที่ 19 ประกอบ)

4.2.3.3 **ตัวเรือน** มีลักษณะเป็นผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก ผนังจะสอบเข้าหาเล็กน้อย โดยจะสอบจากเส้นตั้งจากประมาณ 0.22 เมตร มีเสาอิงโคยรอบหัวเสาอิงมีลักษณะเป็นแบบบัววง มีกรวยเชิงประดับคบบแต่่ง ที่เสาอิงของผนังด้านยาวแต่ละต้นมีคันทวยแบบหน้าค้ำคั่นรับน้ำหนักของชายคาปีกนก (ดูภาพที่ 20 ประกอบ)

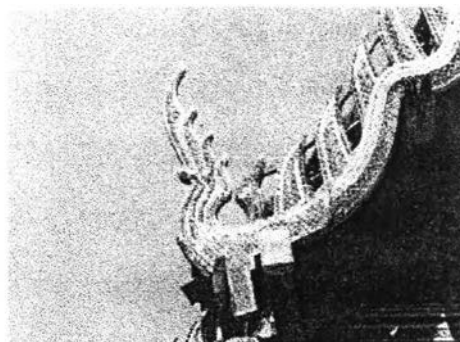
ตัวเรือนทางด้านทิศเหนือ มีช่องหน้าต่างขนาดเล็กสองช่องบริเวณห้องที่ 2 และห้องที่ 4 และมีประตูทางเข้ารองอีกหนึ่งช่องบริเวณห้องที่ 3

ตัวเรือนทางด้านทิศตะวันตก มีลักษณะเหมือนกับตัวเรือนทางด้านทิศตะวันออกแต่บริเวณส่วนกลางของผนังจะมีช่องหน้าต่างขนาดเล็กอยู่ 1 ช่อง

ตัวเรือนทางด้านทิศใต้ มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวเรือนทางด้านทิศเหนือ และตำแหน่งของช่องหน้าต่างจะอยู่ในบริเวณตำแหน่งเดียวกันกับผนังทางด้านทิศเหนือแต่ไม่มีประตูทางเข้ารองในบริเวณห้องที่ 3

(ภาพถ่ายที่ 21 แสดงลักษณะข้อฟ้า)

(ภาพถ่ายที่ 22 แสดงลักษณะหางหงส์)

4.2.3.4 **เครื่องบนพระอุโบสถ** มีลักษณะเป็นหลังคา 2 ชั้นซ้อน 3 คับ

หลังคาซ้อนบน มีเครื่องปิดเป็นเครื่องถ้ำของประกอบด้วยข้อฟ้าแบบปากนก, ใบระกา, หางหงส์และนาคสะดุ้งในส่วนของวงบริเวณนาคสะดุ้งของหลังคาซ้อนบนนี้ได้ตัดเอาส่วนวงออกไป เนื่องจากกระยะห่างของหลังคาซ้อนบนและหลังคาซ้อนกลางมีระยะห่างกันค่อนข้างน้อยจึงต้องตัดเอาส่วนของวงออกเพื่อไม่ให้วงไปติดหลังคาในชั้นล่างส่วนเครื่องมุงของหลังคาเป็นกระเบื้องหางมนดินเผาเคลือบสีน้ำตาล, เหลือง และเขียว(ดูภาพลายเส้นที่ 21 และ 22 ประกอบ)

หลังคาซ้อนถ่าง มีลักษณะเป็นเครื่องถ่างของประกอบด้วยข้อฟ้าแบบปากนก, ไบระกา, หางหงส์ และนาคสะดุ้ง ประดับด้วยกระจกลักษณะการทิ้งตัวของนาคสะดุ้งค่อนข้างชันมากเกือบจะเป็นมุม 90 องศา ส่งผลให้มองเห็นวัสดุผนังที่อยู่ด้านหลัง ไบระกา (ดูภาพลายเส้นที่ 21 และ 22 ประกอบ)

(ภาพถ่ายที่ 23 แสดงพระประธาน) (ภาพถ่ายที่ 24 แสดงดาวเพดาน) (ภาพถ่ายที่ 25 แสดงดาวเพดาน)

4.2.4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถมีองค์ประธานภายในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดเบื่องซ้ายขวาด้วยพระสาวกประคองอัญชุลีอยู่ข้างละองค์ พุทธลักษณะของพระประธานที่วัดสระบัวนี้เป็นพระพุทธรูปสำริดปิดทองปางสมาธิพระกรรมลักษณะตั้งมาถึเป็นเขี้ยวตะขาบ ประดิษฐานเหนือฐานชุกชีย่อเก็จบริเวณด้านหน้าของฐานชุกชีเป็นดั่งไม้ยกพื้นประมาณ 0.15 เมตร สำหรับเป็นอาสนะสงฆ์

บริเวณผนังภายในทั้งสี่ด้านของพระอุโบสถไม่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแต่จะมีการเขียนภาพทวารบาลและเขี้ยวกางเขนบนบัลลังก์มารแบกที่บริเวณด้านหลังบานประตูส่วนบริเวณด้านหลังบานหน้าต่างมีการเขียนลายสีเหลืองบนพื้นแดงปัจจุบันภาพเขียนทั้งสองแห่งนี้ลบเลือนไปเกือบหมดแล้ว

บริเวณเพดานของพระอุโบสถวัดสระบัว มีการเขียนดาวเพดานบริเวณห้องที่ 2,3 และ 4 เป็นลักษณะแบบตาตาราง โดยเว้นเนื้อที่ส่วนกลางให้ใหญ่สำหรับติดดอกบัวไม้แกะสลักปิดทอง ห้อมล้อมด้วยดอกจอกและบริเวณจุดตัดของเส้นตาตารางก็มีการเขียนลายดอกจอกประดับเอาไว้ ลายพวกนี้เป็นลายน้ำกาบ (สีขาว) บนพื้นแดงส่วนดาวเพดานบริเวณเหนือพระประธานนั้นทำเป็นกรอบไม้ย่อมุมไม้สิบสองบริเวณส่วนกลางของกรอบไม้จะมีดอกบัวล้อมรอบด้วยดอกจอกปิดทอง

ติดกระจกแพรวพราวไปหมด ส่วนบริเวณภายในที่มองเห็นหลังคาปีกนกนั้น ไม่มีการตีฝ้าเพดานปิด ทำให้มองเห็น โครงสร้างไม้

จากลักษณะของลายดาวเพดานดังที่ได้กล่าวมาแล้วทำให้เมื่ออยู่ในพระอุโบสถจะเห็นเป็นจุดพราวไปหมดสีแดงชาดที่เป็นสีพื้นจะครอบคลุมบรรยากาศภายในทั้งหมดมากกว่า ปริมาตรของลายดาวเพดานเองทำให้จินตนาการไปว่าช่างผู้ออกแบบได้เนรมิตร โลกใหม่ขึ้นมาอีก โลกหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับจักรวาลที่สมมุติขึ้นมาเป็นดาวเพดานในเบื้องต้น

4.2.5 องค์ประกอบประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรม

4.2.5.1 ฐานเสมา ฐานเสมาที่วัดสระบัวนี้ถูกออกแบบให้มีความงดงามอย่างพิเศษ เป็นงานเนรมิตรชั้นเยี่ยมแตกต่างไปจากฐานเสมาโดยทั่วไปลักษณะพิเศษที่น่าสนใจของเสมาวัดสระบัวนี้สามารถแยกเป็นองค์ประกอบได้สองส่วนคือ ไบเสมาและฐานเสมาโดยมีรายละเอียดดังนี้

(ภาพถ่ายที่ 26 แสดงไบเสมาเอก)

(ภาพถ่ายที่ 27 แสดงไบเสมาใบอื่นๆ)

ไบเสมา ไบเสมาวัดสระบัวเป็นไบเสมาคู่ทำด้วยหินทรายกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร สูงประมาณ 55 เซนติเมตร หนาประมาณ 55 เซนติเมตร

ไบเสมาเอกตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพระอุโบสถตรงกับประตูทางเข้าหลัก จำหลักลายเป็นรูปยักษ์ยืนถือกระบองสันนิษฐานว่าอาจเป็นเทวดาองค์หนึ่งของท้าวจตุโลกบาลซึ่งก็คือเทวดาผู้ดูแลทิศทั้ง 4 ประกอบด้วย

ท้าวโลกบาลประจำทิศตะวันตก ศาสนาฮินดูคือพระอินทร์ ศาสนาพุทธคือ ท้าวรถธนู

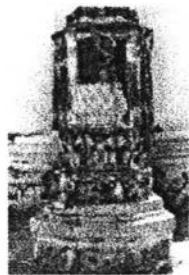
ท้าวโลกบาลประจำทิศใต้ ศาสนาฮินดูคือพระยม ศาสนาพุทธคือท้าววิรูปหก

ท้าวโลกบาลประจำทิศตะวันออก ศาสนาฮินดูคือท้าววิรุณ ศาสนาพุทธคือท้าววิรูปักษ์

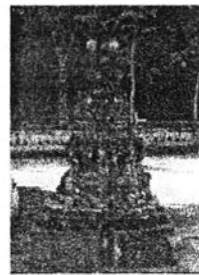
ท้าวโลกบาลประจำทิศเหนือ ศาสนาฮินดูคือท้าวกุเวร ศาสนาพุทธคือท้าวกุเวร

จากลักษณะที่จำหลักที่ใบเสมาเอกที่พระอุโบสถวัดสระบัวเป็นรูปยักษ์ยืนถือกระบอง ทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นท้าวภูเวรท้าวโลกบาลประจำทิศเหนือ ผู้เป็นเจ้าของฤทธิพิศายทั้งปวง แต่เหตุที่นำมาอยู่ทางทิศตะวันออกนี้สันนิษฐานว่าอาจจะต้องการจับไล่ปีศาจและสิ่งชั่วร้ายทั้งปวงไม่ให้เข้ามาภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 26 ประกอบ)

ใบเสมาใบอื่นๆ มีจำนวน 7 ใบมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าลักษณะป้อมๆ เอวเสมาไม่ค่อยมากนักมีกนกประดับที่เอวเสมาทั้งสองด้านบางท่านเรียกว่าหงาเสมา กนกนี้นิยมทำกันตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์กนกนี้ได้พัฒนาเป็นรูปหัวนาค(ดูภาพลายเส้นที่ 27 ประกอบ)

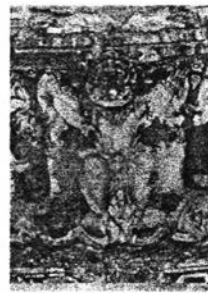
(ภาพถ่ายที่ 28 แสดงฐานเสมาเอก)

(ภาพถ่ายที่ 29 แสดงฐานเสมาอื่นๆ)

(ภาพถ่ายที่ 30 แสดงปูนปั้นยักษ์แบก)

(ภาพถ่ายที่ 31 แสดงปูนปั้นสิงห์แบก)

ฐานเสมา ฐานเสมาวัดสระบัวมีทั้งหมดจำนวน 8 ฐานทุกๆฐานมีขนาดเท่ากันโดยประมาณคือ สูง1.81เมตร กว้าง1.45เมตรแต่มีลักษณะบางประการแตกต่างกัน คือ

ฐานเสมาเอก มีลักษณะแตกต่างไปจากฐานเสมาอื่นๆ คือ เป็นฐานหน้ากระดานแปดเหลี่ยมเหนือขึ้นไปเป็นฐานอีกสามชั้นมีปูนปั้นประดับชั้นล่างเป็นยักษ์แบกตัวฐานชั้นที่สองเอาไว้ฐานชั้นที่สองปั้นปูนเป็นรูปครุฑแบกฐานชั้นที่สามเอาไว้ชั้นที่สามเป็นบัวกลุ่มปั้นปูนประดับเป็นกลีบบัววงกลมอิ่งนั้ก เหนือขึ้นไปจะเป็นใบเสมาเอก(ดูภาพถ่ายที่ 28 ประกอบ)

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

(ภาพถ่ายที่ 34 แสดงลักษณะบัวหัวเสา)

(ภาพถ่ายที่ 35 แสดงลักษณะคันทวย)

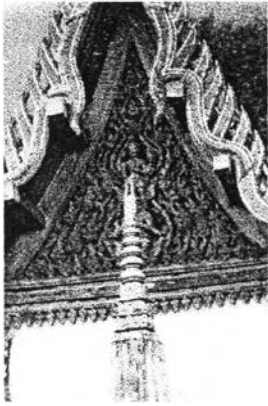
4.2.5.3 บัวหัวเสาอิง มีลักษณะเป็นแบบบัววงใช้เทคนิคการปั้นปูนที่บริเวณกึ่งกลางบัวมีการประดับตกแต่งด้วยกระจกกรวยสี่เหลี่ยมทำให้เกิดเป็นมิติที่งดงามในส่วนด้านใต้ของบัวหัวเสามีกรวยเชิงประดับตกแต่งเสริมให้บัวหัวเสามีความงดงามยิ่งขึ้น(ดูภาพลายเส้นที่ 24 ประกอบ)

4.2.5.4 คันทวย คันทวยของพระอุโบสถวัดสระบัวมีลักษณะเป็นแบบคันทวยลายหน้าตัดแฉกซึ่งได้รับอิทธิพลทางด้านรูปแบบมาจากคันทวยของศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม แต่ทำได้ไม่ดีเท่าเพราะจับส่วนไม่ถูก(ดูภาพลายเส้นที่ 35 ประกอบ)

รองศาสตราจารย์อนุวิทย์ เจริญศุกุล ได้ให้ความเห็นถึงลักษณะของคันทวยแบบนี้ไว้ในการศึกษาเกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรมในส่วนขององค์ประกอบประดับตกแต่งว่า

“รูปทรงทั้งหมดของคันทวย แลดูเป็นธรรมชาติมากกว่าลายประดิษฐ์ลีลาของเส้นตลอดจนถึงการออกลายที่มีความอวบอ้อมเสมือนปล้องกาบคันทวย ที่กำลังเจริญวัย การที่ตัดลายประจายามออกแล้วยี่ดลยกาบเข้าไปในส่วน โค้งทำให้แลดูมีความหวานละมุนละไมรับกับความอ่อนของหัวที่ตวัดลงมา”

4.2.5.5 หน้าบันพระอุโบสถวัดสระบัว การออกแบบลวดลายประดับหน้าบันของพระอุโบสถวัดสระบัวนี้ช่างผู้ออกแบบได้รับอิทธิพลทางด้านรูปแบบมาจากหน้าบันของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามโดยจะสังเกตได้จากหน้าบันทางด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถทั้งสองหลังมีความเหมือนกัน

(ภาพที่ 36 แสดงหน้าบ้านด้านทิศตะวันออก)

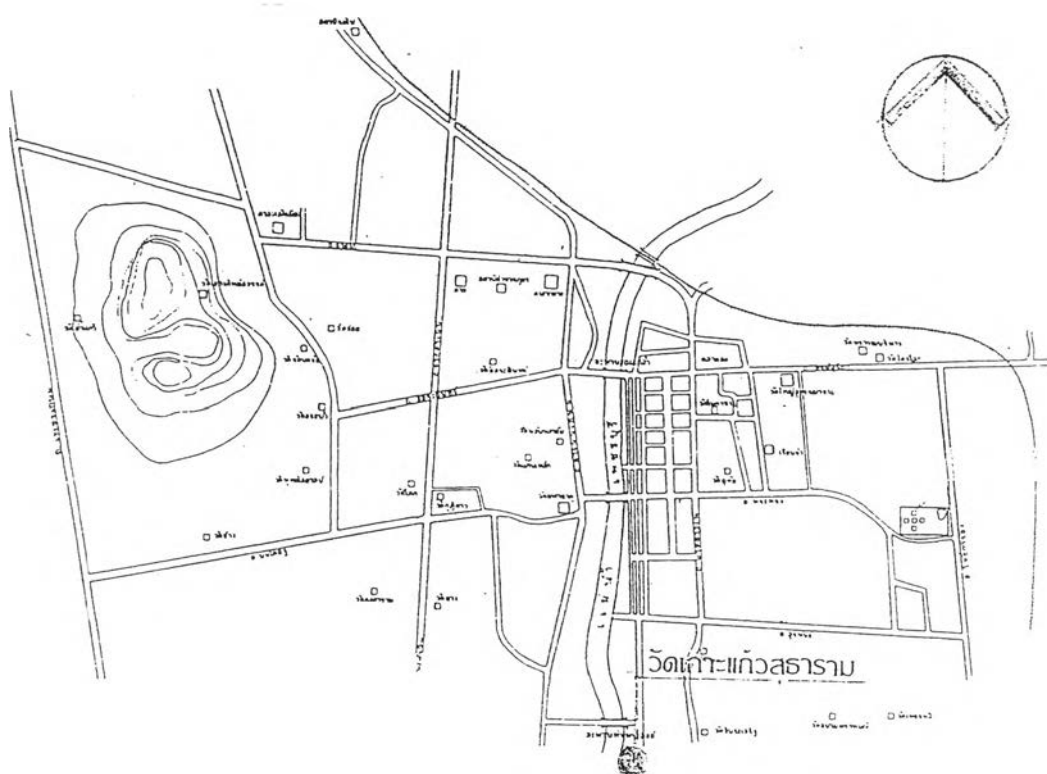

(ภาพที่ 37 แสดงหน้าบ้านด้านทิศตะวันตก)

หน้าบ้านทางด้านทิศตะวันออก ปั้นปูนเป็นลายกนกช่อหางโต องค์ประธานหน้าบ้านปั้นปูนเป็นรูปพระนารายณ์ทรงอสุรีน ส่วนพื้นหลังของหน้าบ้านปิดด้วยกระจกกรึบสีเขียวเข้ม จนเกือบดำส่งให้ตัวลายของหน้าบ้านถูกขับให้ดูเด่นขึ้น(ดูภาพลายเส้นที่ 36 ประกอบ)

หน้าบ้านทางด้านทิศตะวันตก ปั้นปูนเป็นลายกนกช่อหางโต องค์ประธานของหน้าบ้านปั้นปูนรูปพระนารายณ์ทรงสูงนั่งบนดอกบัว มือสองข้างของอสุรพนมอยู่ระหว่างอก อีกสองข้างจับก้านลาย พื้นหลังของหน้าบ้านปิดด้วยกระจกกรึบสีเขียวเข้มเช่นเดียวกับหน้าบ้านทางด้านทิศตะวันออก(ดูภาพลายเส้นที่ 37 ประกอบ)

4.3 การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมวัดเกาะแก้วสุธาราม

(แผนที่ที่ 3 แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดเกาะแก้วสุธาราม)

4.3.1 ประวัติวัด

วัดเกาะแก้วสุธารามตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ทิศเหนือติดเขตพื้นที่เอกชน, ทิศใต้จรดคลองวัดเกาะ, ทิศตะวันออกจรดพื้นที่และทิศตะวันตกจรดแม่น้ำเพชรบุรี จากสถานที่ตั้งของวัดเกาะแก้วสุธารามจะเห็นว่าตั้งอยู่ติดลำน้ำทั้งสองด้านดังนั้นชื่อของวัดเกาะอาจจะถูกตั้งขึ้นด้วยนี้

ชื่อของวัดเกาะแก้วสุธารามไม่เคยมีปรากฏในตำนานรุ่นเก่าอย่างวัดใหญ่สุวรรณาราม แต่มีหลักฐานทางโบราณคดีบอกตัวเลขเป็นพุทธศักราชอย่างชัดเจนที่ผนังทางด้านทิศใต้ภายในพระอุโบสถว่า พ.ศ. 2277 แม้ภายหลังมีผู้คัดค้านโดยให้เหตุผลว่าเป็นตัวเลขที่เขียนขึ้นมาใหม่แต่จากบันทึกของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสเมื่อคราวเสด็จตรวจการคณะสงฆ์มีข้อยืนยันว่าตัวเลขศักราชนี้มิได้เขียนขึ้นมาภายหลัง ดังข้อความที่ว่า

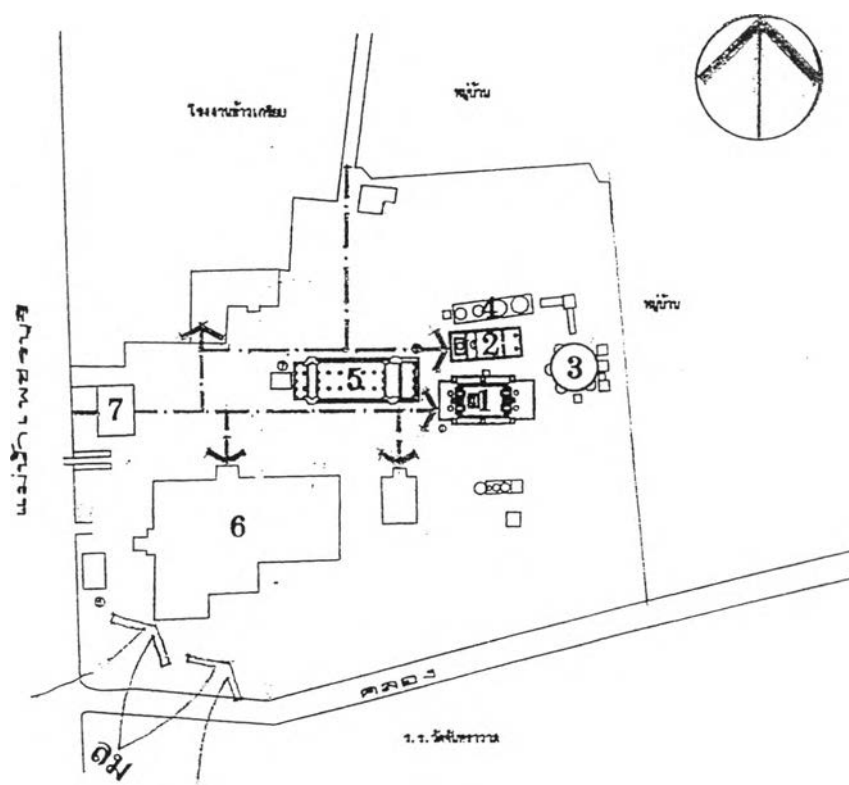
“วัดเกาะเป็นวัดเก่า มีฝีมือการก่อสร้างและปั้นลายไม่ถึงวัดมหาธาตุ ผนังข้างในเขียนรูปภาพฝีมือไม่งาม ตามศักราชที่จดไว้เขียนเมื่อ พ.ศ. 2277 จ.ศ. 1096 ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นพระนครหลวงตอนปลาย เป็นรัชกาลแห่งพระบรมราชาธิราชที่ 3 (พระเจ้าอยู่หัวพระบรมโกศ)”¹¹

4.3.2 การศึกษาการวางผังบริเวณวัดเกาะแก้วสุธาราม

การวางผังบริเวณวัดเกาะแก้วสุธารามสามารถแบ่งพื้นที่ออกได้เป็นสองส่วนหลักดังนี้

1. เขตพุทธาวาส
2. เขตสังฆาวาส

การศึกษาการวางผังบริเวณวัดเกาะแก้วสุธารามจะเน้นศึกษาถึงการวางผังในพื้นที่เขตพุทธาวาสเป็นหลัก โดยจะทำการศึกษาในขอบเขตของการวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัด, การจัดวางตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาส, ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เขตพุทธาวาส-เขตสังฆาวาส

(ภาพถ่ายเส้นที่ 7 แสดงผังวัดเกาะแก้วสุธารามมาตราส่วน 1:200)

¹¹ น.ณ.ปากน้ำ, แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, วัดเกาะแก้วสุธาราม (กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ, 2529), หน้า 5.

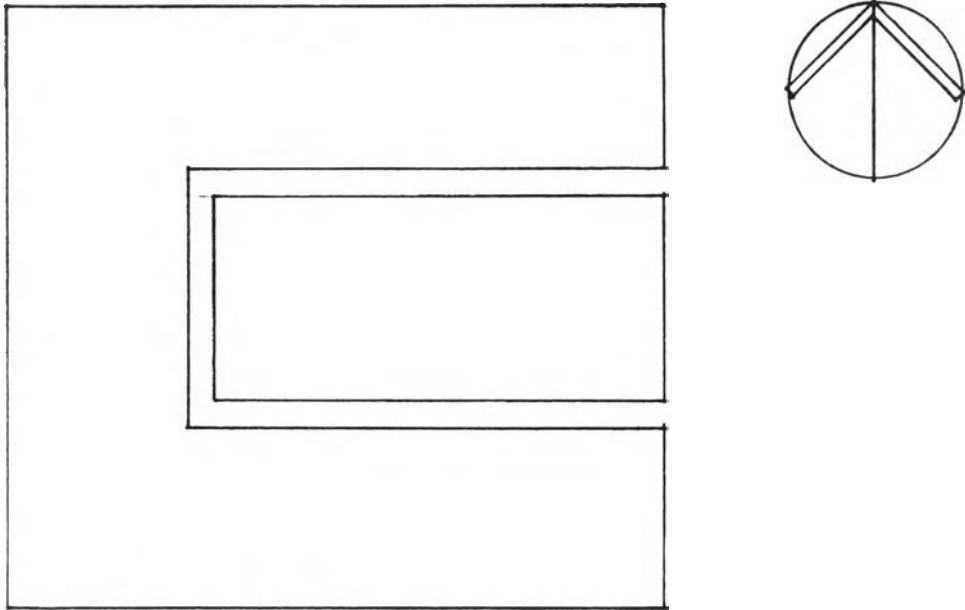
4.3.2.1 การวางตำแหน่งเขตพุทธาวาสในพื้นที่วัด ตำแหน่งเขตพุทธาวาสของวัดเกาะแก้วสุทธารามตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่วัดซึ่งบริเวณด้านนี้จะอยู่ติดกับที่ดินของเอกชนมีผลทำให้ทางเข้าหลักของวัด ไม่ได้อยู่ใกล้กับพื้นที่ในเขตพุทธาวาสดังเช่นวัดอื่นๆที่ได้ทำการศึกษาโดยทางเข้าหลักของวัดจะตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศเหนือของพื้นที่วัดซึ่งในอดีตนั้นสันนิษฐานว่าทางเข้าด้านทิศเหนือที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้จะไม่ใช่ทางเข้าหลักของวัดแต่ทางเข้าหลักของวัดจะเข้าจากทางด้านแม่น้ำเพชรบุรีที่อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่วัด (ดูภาพลายเส้นที่ 7 ประกอบ) ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจเนื่องจากถ้าในอดีตนั้นทางเข้าหลักของวัดเข้าจากเส้นทางแม่น้ำเพชรบุรีจริงลักษณะของการวางผังวัดเกาะแก้วสุทธารามก็จะแตกต่างจากวัดอื่นๆที่ทำการศึกษาเพราะตำแหน่งของเขตสังฆาวาสจะอยู่ใกล้กับทางเข้าหลักของวัดมากกว่าเขตพุทธาวาสซึ่งเป็นรูปแบบของการวางผังที่ไม่นิยมทำกันในงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรี ทั้งนี้เนื่องจากเขตสังฆาวาสเป็นเสมือนพื้นที่ส่วนตัวของภิกษุสงฆ์จึงไม่เหมาะสมนักที่ทางเข้าหลักของวัดจะอยู่ใกล้กับพื้นที่เขตสังฆาวาสเพราะอาจจะเกิดการรบกวนต่อพระภิกษุที่ปฏิบัติธรรมอยู่ภายในพื้นที่เขตสังฆาวาส

4.3.2.2 การวางผังอาคารในพื้นที่เขตพุทธาวาส อาคารในเขตพุทธาวาสวัดเกาะแก้วสุทธารามประกอบด้วย อาคารต่างๆ ดังต่อไปนี้ (ดูภาพลายเส้นที่ 7 ประกอบ)

1. พระอุโบสถ
2. พระวิหาร
3. พระเจดีย์
4. กลุ่มอัฐิเจดีย์

การวางผังอาคารในเขตพุทธาวาสวัดเกาะแก้วสุทธารามเป็นการวางผังในลักษณะผังแบบแนวแกนคู่คือมีลักษณะที่พระอุโบสถและพระวิหารวางอยู่ในตำแหน่งคู่ขนานกันทั้งนี้เพื่อต้องการให้แนวแกนทั้งสองมีความสำคัญเท่ากัน โดยอาคารทั้งสองหลังจะหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันออก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการวางผังอาคารในเขตพุทธาวาสของวัดให้ความสำคัญกับเรื่องทิศมากกว่าความสำคัญทางด้านการสัญจรเนื่องจากตำแหน่งด้านหน้าของพระอุโบสถและพระวิหาร ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับระบบสัญจรหรือทางเข้าหลักแต่อย่างใด (ดูภาพลายเส้นที่ 7 ประกอบ) ส่วนพระเจดีย์วางอยู่ในตำแหน่งด้านหน้าพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออก โดยตำแหน่งที่ตั้งจะตั้งอยู่ระหว่างกลางของพระอุโบสถและพระวิหารแต่สาเหตุที่ไม่ได้จัดให้อยู่ในการวางผังแบบสามแนวแกนเนื่องจากขนาดและสัดส่วนของพระเจดีย์มีขนาดเล็กจึงทำให้ความสำคัญของพระเจดีย์ลดลงไปจึงไม่สามารถเพิ่มแนวแกนของพระเจดีย์ขึ้นมาเป็นอีกหนึ่งแนวแกนในเขตพุทธาวาสได้ ในส่วนของกลุ่มอัฐิเจดีย์ที่ตั้งอยู่ริมพระวิหารทางด้านทิศเหนือสันนิษฐานว่าสาเหตุที่ตั้งกลุ่มอัฐิเจดีย์ไว้ในบริเวณเขต

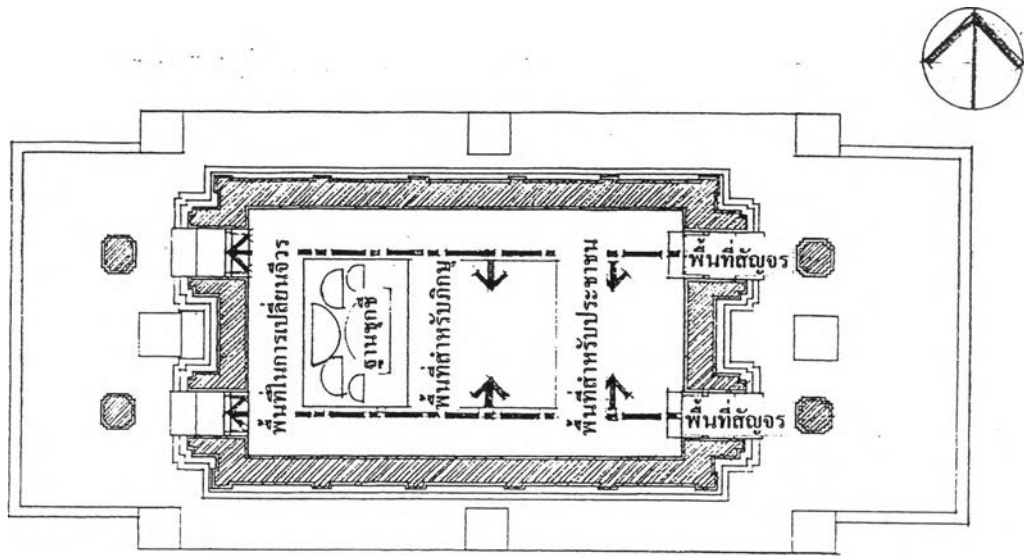
พุทธาวาสเช่นนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ต้องการให้ผู้ล่วงลับไปแล้วได้อยู่ใกล้ชิดกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะคำว่าพุทธาวาสมาจากคำว่า พุทธะ+อาวาส อันหมายถึง สถานที่ประทับของพระพุทธรูปเจ้า

(ภาพลายเส้นที่ 8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส)

4.3.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสของวัดเกาะแก้วสุธารามในอดีตนั้นมีความสัมพันธ์ในลักษณะแบบชิดข้างคือพื้นที่ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสวางประกบชิดกัน โดยพื้นที่ในส่วนของเขตสังฆาวาสจะอยู่ทางด้านทิศใต้ของพื้นที่วัดหรือด้านขวามือของพระประธานในพระอุโบสถต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทางวัดได้สร้างศาลการเปรียญขึ้นมาใหม่ในบริเวณพื้นที่ว่างด้านหลังของพระอุโบสถมีผลทำให้พื้นที่ในเขตสังฆาวาสของวัดเปลี่ยนไปมีลักษณะเป็นรูปตัว L ต่อมาเพื่อภายหลังเมื่อจำนวนพระภิกษุภายในวัดได้เพิ่มมากขึ้นทางวัดจึงได้สร้างกุฏิเพิ่มขึ้นในบริเวณพื้นที่ทางด้านทิศเหนือของวัด มีผลทำให้ลักษณะพื้นที่ในเขตสังฆาวาสของวัดเปลี่ยนไปอีกครั้งเป็นรูปตัว U โอบล้อมพื้นที่ในส่วนของเขตพุทธาวาสไว้ตรงกลาง ดังนั้นการวางผังของวัดเกาะแก้วสุธารามจึงมีลักษณะเป็นแบบโอบล้อมสามด้าน(ดูภาพลายเส้นที่ 8 ประกอบ)

4.3.3 การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ

(ภาพลายเส้นที่ 9 แสดงผังพื้นพระอุโบสถมาตราส่วน 1:200)

4.3.3.1 ผังพื้นพระอุโบสถ มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 7.80 เมตร ยาว 12.31

เมตรหันหน้าพระอุโบสถไปทางด้านทิศตะวันออกตัวพระอุโบสถตั้งอยู่บนฐานไพทีที่มีลักษณะเป็นฐานหน้ากระดานผนังทั้งสี่ด้านของพระอุโบสถเป็นผนังก่ออิฐรับน้ำหนักหนา 0.80 เมตร การใช้พื้นที่ภายในของพระอุโบสถสามารถแบ่งออกได้เป็นส่วนต่างๆดังนี้

ส่วนที่ 1 พื้นที่สำหรับประดิษฐานพระประธานภายในพระอุโบสถ พื้นที่ส่วนนี้อยู่บริเวณห้องที่ 4 ภายในพระอุโบสถ ส่วนบริเวณห้องที่ 5 ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างด้านหลังพระประธานนั้นใช้เป็นพื้นที่สำหรับห่มจีวรของพระภิกษุที่บวชใหม่

ส่วนที่ 2 พื้นที่สำหรับการทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุพื้นที่ส่วนนี้อยู่บริเวณด้านหน้าของพระประธานภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 9 ประกอบ)โดยพื้นที่ส่วนนี้ทำเป็นตั่งไม้ยกสูงจากพื้นประมาณ 0.10 เมตรสำหรับเป็นอาสนะสงฆ์

ส่วนที่ 3 พื้นที่สำหรับประชาชนเข้ามาทำบุญภายในพระอุโบสถ พื้นที่ส่วนนี้อยู่ระหว่างส่วนทำอุโบสถกรรมของภิกษุสงฆ์และผนังด้านหน้าของพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งพื้นที่ส่วนนี้อยู่ใกล้กับประตูทางเข้าหลักทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการสัจจของประชาชนที่เข้ามาทำบุญภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 9 ประกอบ)

ส่วนที่ 4 พื้นที่ในการสัจจภายในพระอุโบสถ พื้นที่ในการสัจจนี้มีลักษณะเป็นแนวตรงจากประตูทางด้านทิศตะวันออกไปสู่ประตูทางด้านทิศตะวันตกแล้วจึงแยกไปสู่พื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 9 ประกอบ)

(ภาพถ่ายที่ 38 แสดงลักษณะฐานพระอุโบสถ) (ภาพถ่ายที่ 39 แสดงลักษณะตัวเรือนพระอุโบสถ)

4.3.3.2 ฐานพระอุโบสถ ฐานพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นฐานไพทีมีลักษณะเป็นฐานหน้ากระดานทำหน้าที่รองรับตัวพระอุโบสถ ส่วนที่สอง เป็นฐานประดับตกแต่งตัวพระอุโบสถมีลักษณะเป็นฐานปัทม์แอ่นโค้งคกห้องข้างตั้งอยู่บนฐานหน้ากระดาน (ดูภาพถ่ายที่ 38 ประกอบ)

4.3.3.4 ตัวเรือนพระอุโบสถ มีลักษณะเป็นแบบมหาอุด คือ มีลักษณะที่ผนังด้านข้างของพระอุโบสถทั้งสองด้านปิดทึบโดยไม่มีเจาะช่องเปิดแต่อย่างใดเหตุผลของการสร้างพระอุโบสถแบบมหาอุดเช่นนี้คงมาจากคติความเชื่อเช่นเดียวกันกับการสร้างพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องต้นการที่ผนังด้านข้างของพระอุโบสถทั้งสองด้านปิดทึบเช่นนี้ทำให้ไม่ต้องการกังวลถึงสภาพภูมิอากาศที่จะมีผลกระทบต่อตัวพระอุโบสถดังนั้นจึงมีผลต่อลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถคือชายคาของพระอุโบสถไม่จำเป็นต้องยื่นยาวออกมาเนื่องจากไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่กันฝนกันแดดโดยชายคาของพระอุโบสถจะยื่นออกมาจากริมผนังเพียง 0.36 เมตรและที่ผนังด้านข้างของพระอุโบสถจะมีเสาอิงอยู่จำนวนหกต้นทำหน้าที่ประดับตกแต่งตัวอาคารและรับน้ำหนักที่ถ่ายลงมาจากหลังคาส่วนด้านหน้าและด้านหลังพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกนั้นจะมีมุขหน้าและมุขหลัง โดยมีเสารับมุขที่มีลักษณะเป็นเสาข้อมุมไม้สิบสองส่วนที่ผนังด้านหน้าและด้านหลังของพระอุโบสถนั้นมีการเจาะช่องประตูเอาไว้ด้านละสองช่องแต่ละช่องมีซุ้มบันแถลงประดับตกแต่งเอาไว้

(ภาพถ่ายที่ 40 แสดงเครื่องบน)

(ภาพถ่ายที่ 41 แสดงช่อฟ้า)

(ภาพถ่ายที่ 42 แสดงหางหงส์)

4.3.3.5 หลังคาพระอุโบสถ ลักษณะของหลังคาพระอุโบสถเป็นแบบหลังคามุข 2 ชั้นซ้อน 3 ตับ มุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วยสีขาว โดยมีรายละเอียดดังนี้

หลังคาซ้อนบน มีลักษณะเป็นแบบจั่วเปิดมีเครื่องปิดเป็นแบบรวระยะกา ประกอบด้วย ช่อฟ้าแบบปากปลา, ไบระกา, หางหงส์ ประดับตกแต่งด้วยกระจกเกี๋ยบ แต่ปัจจุบันกระจกเกี๋ยบ ได้หลุดลงเกือบหมดแล้ว

หลังคาซ้อนล่างเป็นหลังคามุข มีลักษณะเป็นหลังคาจั่วแบบปิดในส่วนที่เป็นหน้าจั่ว ด้านบนนั้นมีเครื่องปิดเป็นแบบเครื่องถ้ายของประกอบด้วยช่อฟ้าแบบปากปลา, ไบระกา, หางหงส์ และนาคสะดุ้งส่วนที่เป็นปลายวงบริเวณนาคสะดุ้งมีการประดับปลายวงถึงสองครั้งซึ่งจัดว่าเป็น ลักษณะพิเศษของงานสกุลช่างเพชรบุรี(ดูภาพถ่ายที่ 40 ประกอบ)

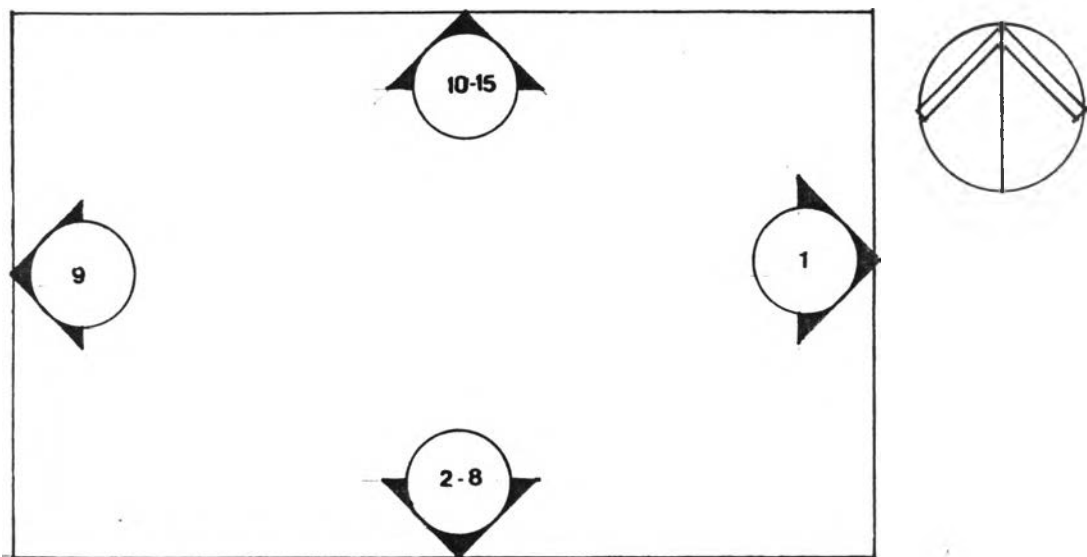
โครงสร้างหลังคาพระอุโบสถ ลักษณะของโครงสร้างเป็นโครงสร้างไม้แบบเครื่องประดับสมจันทัน เช่นเดียวกับโครงสร้างพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม แต่ไม่ได้ใช้เสาร่วมในเป็นส่วนหนึ่งของระบบโครงสร้าง ดังนั้นข้อที่พาดระหว่างผนังด้านข้างทั้งสองด้านของพระอุโบสถจึงมีขนาดใหญ่ทำหน้าที่เป็นคานรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาแล้วถ่ายลงมาสู่ผนังรับน้ำหนักไปบริเวณที่เป็นเสาอิงเพราะเหตุนี้ผนังของพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุวรรณารามจึงมีขนาดที่หนามากเมื่อเปรียบเทียบกับผนังของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม คือผนังของพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุวรรณารามมีขนาด 0.85 เมตรในขณะที่ผนังของพระอุโบสถของวัดใหญ่สุวรรณารามมีความหนาเพียง 0.40 เมตรทั้งนี้เนื่องจากพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามมีเสาร่วมในช่วยในการรับน้ำหนักที่ถ่ายลงมาจากโครงสร้างหลังคา

4.3.4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ

(ภาพถ่ายที่ 43 แสดงลักษณะภายในพระอุโบสถ)

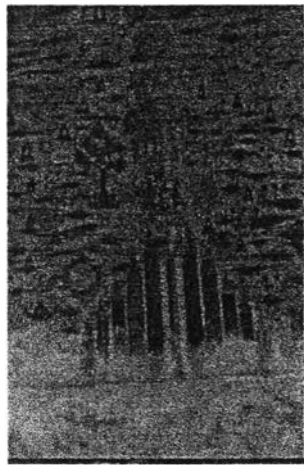
ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถถูกกำหนดขึ้น โดยตำแหน่งที่ตั้งของพระประธานภายในพระอุโบสถและการหันพระพักตร์ของพระประธานภายในพระอุโบสถซึ่งหันพระพักตร์ไปทางด้านทิศตะวันออก (มีนักวิชาการบางคนได้ตั้งข้อสังเกตว่าแต่เดิมนั้นพระประธานภายในพระอุโบสถคงจะหันพระพักตร์ไปทางด้านทิศตะวันตกมากกว่าโดยการอาศัยจากข้อสังเกตของตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถซึ่งจะกล่าวรายละเอียดไว้ในเรื่องของการศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ) โดยตำแหน่งของฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระประธานภายในพระอุโบสถนั้นจะอยู่บริเวณห้องที่ 4 โดยเริ่มนับห้องที่ 1 จากด้านทิศตะวันออก ลักษณะการจัดวางตำแหน่งพระประธานเหนือฐานชุกชีนั้นจะจัดวางตำแหน่งพระประธานให้อยู่บริเวณส่วนกลางของฐานชุกชี มีพระสาวกยืนประคองอัญชุลีขนานบเบื้องซ้าย และเบื้องขวาของพระประธานภายในพระอุโบสถ

(ภาพถ่ายเส้นที่ 10 แสดงตำแหน่งภาพจิตรกรรมฝาผนัง)

4.3.4.1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเกาะแก้วสุทธารามมีลักษณะการเขียนภาพเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่สุวรรณาราม คือ มีลักษณะของการจัดองค์ประกอบของภาพทอดยาวไปตลอดผนัง เนื่องจากตัวอาคารไม่ได้เจาะช่องหน้าต่าง ลักษณะที่เหมือนกันอีกประการหนึ่งคือ การใช้โครงสี ที่มีลักษณะสีพื้นอ่อนจนดูเกือบขาวอันเป็นลักษณะเด่นของภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยอยุธยาแต่สิ่งที่แตกต่างกันออกไปคือเรื่องราวในภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่สุวรรณารามเป็นภาพเทพชุมนุมส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเกาะแก้วสุทธารามเป็นภาพพุทธประวัติที่เกี่ยวกับอัญมณีสถาน และสัตตมหาสถาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(ภาพที่ 44 แสดงภาพจิตรกรรมฝาผนังหมายเลข 1) (ภาพที่ 45 แสดงภาพจิตรกรรมฝาผนังหมายเลข 9)

ภาพจิตรกรรมฝาผนังหมายเลข 1 ที่ผนังทางด้านทิศตะวันออก เป็นภาพที่อยู่ด้านหน้าพระประธานแสดงถึงภาพสัตตบรรพ หรือไตรภูมิ ที่ด้านขวาของภาพไตรภูมิเป็นภาพพระอาทิตย์ ส่วนที่ด้านซ้ายเป็นภาพพระจันทร์เหนือภาพไตรภูมิขึ้นไปเป็นภาพวิมานชั้นต่างๆ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังหมายเลข 9 ที่ผนังทางด้านทิศตะวันตก เป็นภาพที่อยู่ด้านหลังพระประธาน แสดงถึงภาพมารผจญ จากมารวิชัยปริวัตต์อันเป็นตอนที่พระยาวัสวดีได้ยกพลมารมาหมายจับให้พระพุทธเจ้าสละซึ่งมณฑล ในเวลาก่อนพลบค่ำพระพุทธองค์ก็ทรงชนะมารทั้งหลาย

จากตำแหน่งของภาพจิตรกรรมฝาผนังทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างจากภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดอื่นๆ คือโดยปกติแล้วภาพจิตรกรรมฝาผนังทางด้านทิศตะวันออกหรือด้านหน้าพระประธานนั้นจะเป็นภาพมารผจญ ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังทางด้านทิศตะวันตกหรือด้านหลังพระประธานนั้นจะเป็นภาพไตรภูมิ แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามกลับตรงกันข้ามกัน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งให้นัก

วิชาการบางท่านตั้งข้อสันนิษฐานว่าแต่เดิมนั้นพระประธานภายในพระอุโบสถหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันตกก่อนแล้วจึงค่อยมาเปลี่ยนตำแหน่งของพระประธานใหม่ให้หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกในภายหลัง

ส่วนสาเหตุอีกประการหนึ่งคือการจัดลำดับเรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านข้างพระอุโบสถทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ จะเริ่มต้นจากกริมประตูทางด้านทิศตะวันตกก่อน แทนที่จะเริ่มต้นจากกริมประตูทางด้านทิศตะวันออกดังเช่น วัดอื่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศใต้พระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางด้านทิศใต้มีลักษณะการจัดวางภาพพุทธประวัติไว้ได้คั่นฉัตร โดยแต่ละตอนจะคั่นไว้ด้วยเจดีย์โดยตลอดตลอดความยาวผนัง โดยเริ่มต้นภาพจากกริมประตูทางด้านทิศตะวันตก ดังมีรายละเอียดดังนี้

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 2 แสดงภาพพุทธประวัติตอนประสูติได้รมไม้สาละ ณ ป่าลุมพินีวัน ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ กับกรุงเทวทหะในวันวิสาขามูรมีเพ็ญเดือนหก ซึ่งพระองค์ได้แสดงปาฏิหาริย์ด้วยการย่างพระบาทไป 7 ก้าวแต่ละก้าวมีดอกบัวรองรับพระบาท โดยตลอด

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 3 แสดงภาพพุทธประวัติเมื่อทรงตรัสรู้ได้รมโพธิริมแม่น้ำเนลัญจราในวันเพ็ญเดือนหก เช่นเดียวกันวาระประสูติ เมื่อพระองค์มีพระชนพรรษา 45 พรรษา

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 4 เป็นภาพพุทธประวัติเมื่อทรงแสดงธรรมจักรกับปวัตตบุตรหรือปฐมเทศนาแก่เหล่าปัจฉิมวัย ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน นับเป็นการประกาศธรรมครั้งแรกในโลก และเหล่าปัจฉิมวัยต่างศรัทธาแล้วจึงบวชเป็นพระสงฆ์ ด้วยเหตุนี้จึงถือเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่เกิดพระรัตนตรัยขึ้น คือ พระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์ขึ้น

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 5 เป็นภาพพุทธประวัติปางทรงทรมานช้างป่าเลไลยก์เป็นพุทธประวัติครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ที่โฆสิตารามเมืองโกสัมพีนครซึ่งเวลานั้นพระภิกษุส่วนใหญ่ทะเลาะวิวาทไม่ปรองดองกันพระองค์จึงเสด็จเข้าประทับในป่าโดยลำพังพระองค์เดียวครั้งนั้นมีพญาช้างป่าเชือกหนึ่งชื่อปาลีเลไลยกะเข้ามาปรินิบัติรับใช้พระพุทธองค์ต่อมาจึงมีพญาวานรนำน้ำผึ้งมาถวายพระพุทธองค์

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 6 เป็นภาพพุทธประวัติปางทรมานช้างนาฬาคีรีเป็นภาพพุทธประวัติเมื่อครั้งพระเทวทัตปล่อยช้างตกมันหมายจะทำร้ายพระพุทธเจ้าแต่พระอนันท์กลับเข้ามาขวางไว้

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 7 เป็นภาพพุทธประวัติตอนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ สืบเนื่องจากที่พระพุทธองค์ทรงประทานเมล็ดมะม่วงให้นายคณณะปลูกไว้ มะม่วงต้นนี้จึง

เจริญงอกงามได้ออกผลตกให้รสชาติเป็นที่พึงพอใจแก่คนทั่วไปแต่แล้วมีพวกนอกศาสนาмаโค่น ต้นมะม่วง พระองค์จึงทรงแสดงปาฏิหาริย์นิมิตรพระวรกายในพระอริยาบถต่างๆ กันเป็นคู่ๆ เช่น ประทับนั่งสมาธิ, ประทับสี่หยาสน์ เป็นต้น

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 8 เป็นภาพพุทธประวัติตอนที่พระองค์ทรงปราบพวกเดียรถีย์ จากภาพเป็นพวกแขกอาหรับอยู่บนอาคารเสาเดี่ยว รอบพระวรกายของพระพุทธองค์มีลายกนกออกมาแสดงว่ากำลังทรงฤทธิ์

ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศเหนือพระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศเหนือพระอุโบสถมีลักษณะการจัดวางภาพเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศใต้ ส่วนเนื้อหาของภาพแสดงถึงภาพพุทธประวัติตอนที่พระพุทธเจ้าทรงประทับเสวยวิมุตติสุขที่อนิมิสเจดีย์ หลังจากทรงตรัสรู้แล้วทรงเสวยวิมุตติสุขอีก 49 วัน หรือ 7 สัปดาห์ โดยสัปดาห์แรกทรงประทับอยู่ที่เดิมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ในเนื้อหาของภาพจิตรกรรมฝาผนังได้เริ่มต้นจากสัปดาห์ที่สองโดยเริ่มต้นเขียนภาพจากริมประตูทางด้านทิศตะวันตกคังมีรายละเอียดดังนี้

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 10 แสดงภาพพุทธประวัติสัปดาห์ที่สองหลังจากพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้ทรงดำเนินไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมื่อระยะพอเหมาะก็ที่จะทอดสายพระเนตรพระองค์จึงฝันพระพักตร์กลับมาขึ้นพิจารณาต้นโพธิ์ที่จะประทับอีกครั้งหนึ่งเป็นการสำนึกคุณแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 11 แสดงภาพพุทธประวัติสัปดาห์ที่สามหลังจากพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ พระองค์ทรงเดินจงกรมระหว่างอนิมิสเจดีย์กับต้นอชปาลน์โครช (ต้นไทร) จนสิ้นเดือนวิสาขะเป็นเวลาอีก 7 วัน ณ ที่นี้ได้นามว่ารัตนจงกลมเจดีย์ หรือพุทธจงกลมเจดีย์

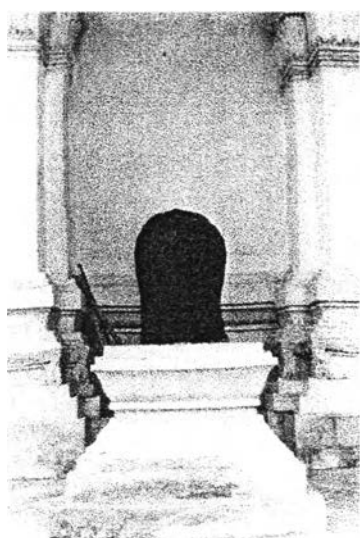
ภาพจิตรกรรมหมายเลข 12 แสดงภาพพุทธประวัติสัปดาห์ที่ 4 หลังจากพระองค์ทรงตรัสรู้พระองค์ทรงเสด็จจากรัตนจงกรมเจดีย์ไปทางทิศเหนือและทรงประทับนั่งสมาธิ ณ เรือนแก้วที่เหล่าเทพदानนมมิตรถวาย

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 13 แสดงภาพพุทธประวัติสัปดาห์ที่ 5 หลังจากพระองค์ทรงตรัสรู้พระองค์ทรงได้เสด็จไปยังต้นอชปาลน์โครช (ต้นไทร) และทรงประทับนั่งสมาธิ ณ ที่แห่งนี้

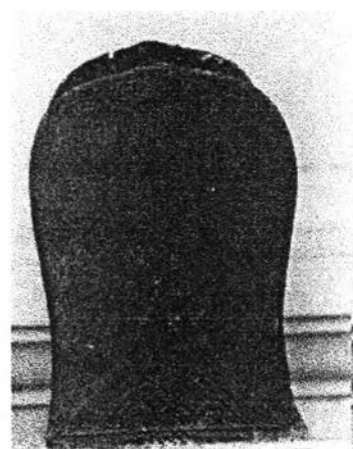
ภาพจิตรกรรมหมายเลข 14 แสดงภาพพุทธประวัติสัปดาห์ที่ 6 หลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้เสด็จไปประทับใต้ร่มไม้มุจลินระหว่างนั้นเกิดพายุจัดปรากฏว่ามีพญานาคซึ่งอาศัยอยู่ในสระใหญ่ใกล้บริเวณที่ประทับได้เข้ามาบดกาย 7 รอบเป็นพุทธบัลลังก์และแผ่พังพานเป็นฉัตรกันลมฝนแต่พระพุทธองค์

ภาพจิตรกรรมหมายเลข 15 แสดงภาพพุทธประวัติสัปดาห์ที่ 7 หลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ พระองค์ได้ประทับบำเพ็ญสมาธิยังร่มไม้เกตุ ณ ที่นี้พระอินทร์ได้ถวายไม้สีพระทนต์ และผลสมอ จากนั้นพระองค์ทรงตำราญพระสรีระแล้วทรงเข้าประทับได้ร่มไม้ราชคณะ เสวยวิมุตติสุขอีกเป็นสัปดาห์สุดท้าย ณ ที่แห่งนี้ทรงรับข่าวสดตจจากนายตปุสสะ และนายภัลลิกะ แต่ทรงไม่มีบาตรรับ ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ผู้รักษาทิศจึงหะมาถวายบาตร พระองค์ทรงดำริว่าบรรพชิตไม่พึงมีบาตรมากกว่าหนึ่งใบ พระองค์จึงอธิฐานรวมบาตรทั้งสี่ใบเข้าด้วยกัน แล้วจึงรับถวายข้างสัปดาห์นั้น

4.3.5 องค์ประกอบประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรม

(ภาพถ่ายที่ 46 แสดงฐานเสมา)

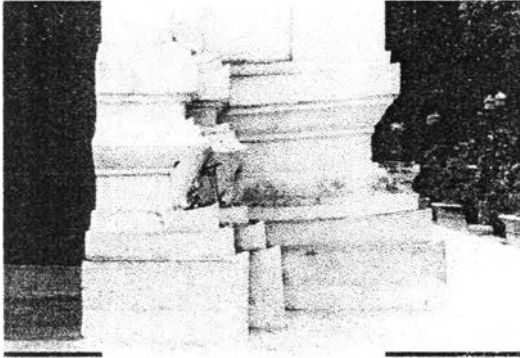

(ภาพถ่ายที่ 47 แสดงใบเสมา)

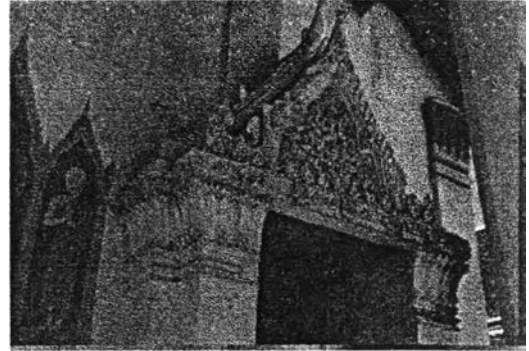
4.3.5.1 ฐานเสมา ฐานเสมาที่พระอุโบสถวัดสุวรรณารามมีจำนวนแปดฐานล้อมรอบตัวพระอุโบสถตามมุม และตรงกลางของพระอุโบสถรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ฐานเสมาที่วัดเกาะแก้วสุวรรณารามมีลักษณะเป็นแบบเสมานั่งแท่น คือการทำฐานหรือแท่นสูงสำหรับปักใบเสมาโดยฐานเสมาที่วัดเกาะแก้วสุวรรณารามมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบฐานปัทม์ (ดูภาพที่ 47 ประกอบ) ส่วนใบเสมานั้น น.ณ. ปากน้ำได้ให้ความเห็นว่า “ใบเสมาที่วัดเกาะเป็นใบเสมาเก่าสมัยอุทอง แสดงว่าวัดนี้เป็นวัดโบราณที่มีมาก่อนกรุงศรีอยุธยา”¹²

¹² น.ณ. ปากน้ำ, แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, วัดเกาะแก้วสุวรรณาราม, หน้า 12

(ภาพถ่ายที่ 48 แสดงฐานชุกชีบันแถลง)

(ภาพถ่ายที่ 49 แสดงเครื่องบนชุกชีบันแถลง)

4.3.5.2 ชุกชีประตูทางเข้าพระอุโบสถมีลักษณะเป็นชุกชีแบบชุกชีบันแถลงแบบย่อเก็จ

(ดูภาพถ่ายที่ 49 ประกอบ) โดยมีรายละเอียดดังนี้

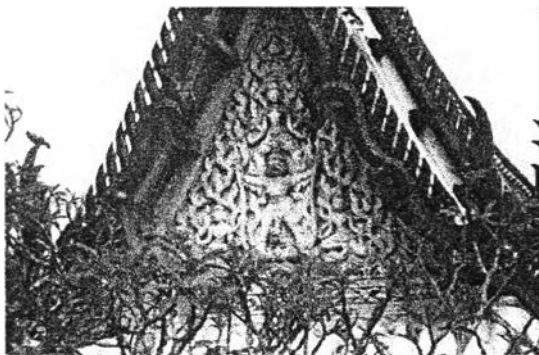
ส่วนฐานของชุกชีบันแถลง มีลักษณะเป็นแบบฐานสิงห์แบบย่อเก็จ

เสาของชุกชีบันแถลง ลักษณะของเสาจะเป็นเสาแบบย่อเก็จตั้งอยู่บนฐานสิงห์ มีบัวหัวเสาเป็นแบบบัวแฉก ประดับตกแต่งอยู่

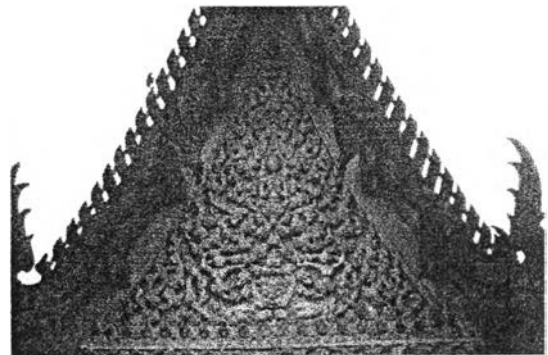
เครื่องบนของชุกชีบันแถลง มีลักษณะซ้อนสองชั้น

ซ้อนบน เป็นแบบรวรระกาประกอบด้วย ช่อฟ้า, ไบระกาและหางหงส์ ในส่วนหางหงส์ของแต่ละชุกชีนั้นจะแตกต่างกันออกไป คือบางชุกชีจะมีลักษณะเป็นแบบนาคเป็นอนบางชุกชีจะมีลักษณะเป็นแบบหัวนาค

ซ้อนล่าง เป็นแบบเครื่องลำยองประกอบด้วยช่อฟ้า, ไบระกา, หางหงส์และนาคสดุ้ง ในส่วนของหางหงส์นั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับชุกชีบน

(ภาพถ่ายที่ 50 แสดงหน้าบันทางด้านทิศตะวันออก)

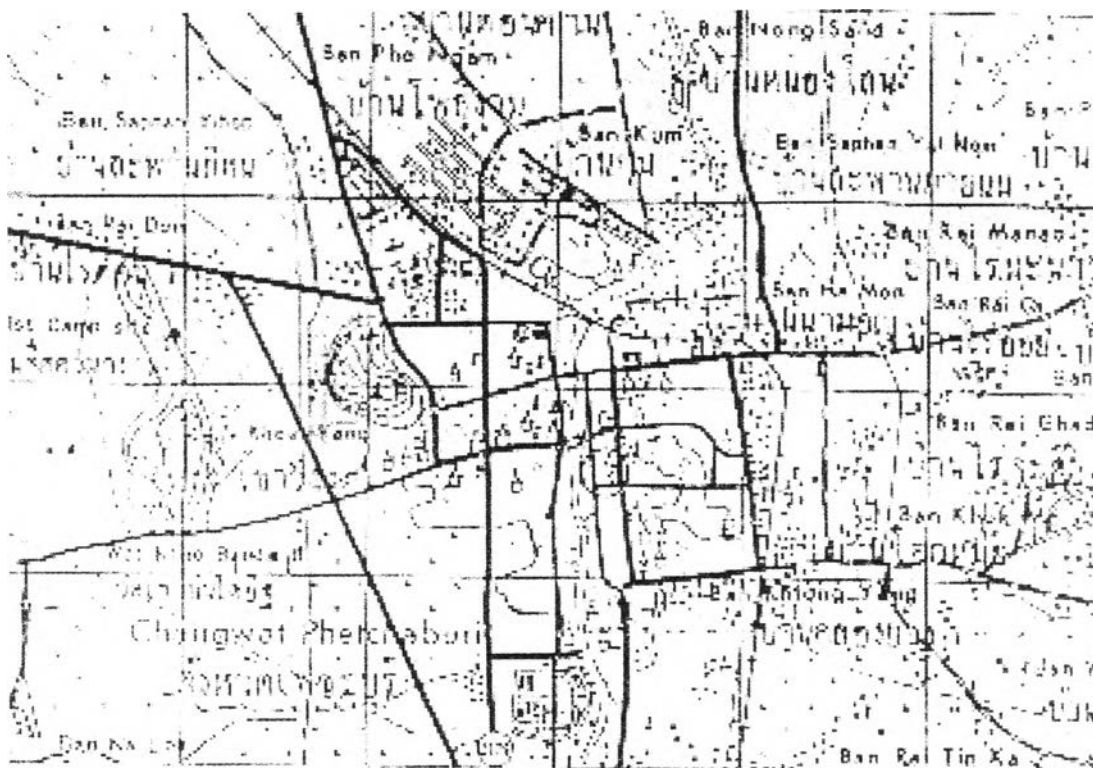
(ภาพถ่ายที่ 51 แสดงหน้าบันทางด้านทิศตะวันตก)

4.3.5.3 **หน้าบันพระอุโบสถ** หน้าบันของพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามถูกสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ลัทธิวิษณุเวทดังที่ได้กล่าวเอาไว้ในการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดใหญ่สุวรรณาราม โดยสังเกตได้จากการออกแบบให้องค์ประธานของหน้าบันเป็นภาพนารายณ์ทรงครุฑถูกห้อมล้อมด้วยเหล่าทวยเทพ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หน้าบันด้านทิศตะวันออก ปั้นปูนเป็นลวดลายเปลวเถาห้อมล้อมองค์ประธานของหน้าบันเอาไว้โดยองค์ประธานของหน้าบันปั้นเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑมีทั้งสองข้างของครุฑได้จับพญานาคเอาไว้ที่ด้านข้างของภาพพระนารายณ์ทรงครุฑนี้จะมีเหล่าเทพขนาดอยู่เบื้องซ้ายและขวาข้างละองค์(ภาพถ่ายที่ 50 ประกอบ)

หน้าบันด้านทิศตะวันตก ปั้นปูนเป็นลวดลายเปลวเถาห้อมล้อมองค์ประธานของหน้าบันที่เป็นภาพปูนปั้นรูปเทพพนมด้านล่างของภาพเทพพนมเป็นภาพราหูด้านข้างของภาพราหูทั้งเบื้องซ้ายและขวา เป็นภาพเหล่าเทพธิดากำลังรำรำการเวียนจังหวะช่องไฟของลายเปลวเถาแน่นจนเกินไปจึงทำให้ภาพเทพพนมและภาพราหูถูกลายเปลวเถากลิ่นไปจนหมดความสำคัญ(ภาพถ่ายที่ 51 ประกอบ)

4.4 การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดเขาน้ำไคอิฐ

(แผนที่ที่ 4 แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดเขาน้ำไคอิฐ)

4.4.1 ประวัติวัด

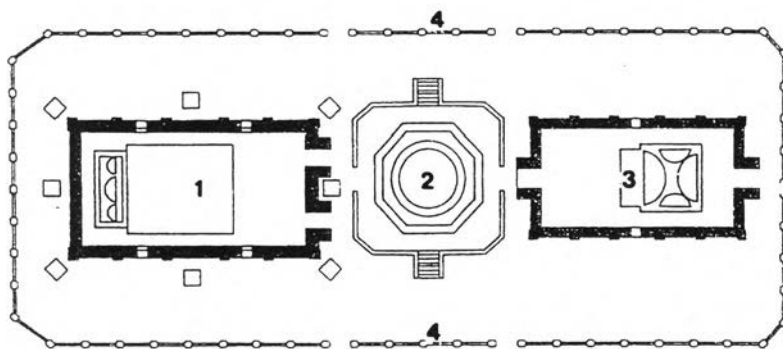
วัดเขาน้ำไคอิฐตั้งอยู่บริเวณริมถนนบ้านไคอิฐซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของตัวเมืองวัดเขาน้ำไคอิฐนี้สันนิษฐานว่าคงจะสร้างขึ้นในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือหรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย เนื่องจากประวัติของวัดได้กล่าวว่าสมเด็จพระเจ้าเสือได้ทรงฝากตัวเป็นศิษย์เจ้าอริการแสงเจ้าอาวาสวัดเขาน้ำไคอิฐในสมัยนั้นเนื่องจากท่านเป็นพระนักวิปัสสนาที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น แต่มีนักวิชาการบางท่านได้ให้ความเห็นว่าวัดเขาน้ำไคอิฐอาจจะถูกสร้างขึ้นในราวรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ หรือหลังจากนั้นลงมาเล็กน้อย และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ท่านทรงได้ให้ความเห็นว่า “หน้าบ้านนั้นเป็นฝีมือปลายกรุงเก่าหรือต้นกรุงเทพ” ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าพระอุโบสถวัดเขาน้ำไคอิฐอาจจะถูกสร้างขึ้นหรือปฏิสังขรณ์ในช่วงปลายของสมัยอยุธยา

4.4.2 การศึกษาการวางผังบริเวณวัดเขابันไดอิฐ

เนื่องจากวัดเขابันไดอิฐถูกสร้างขึ้นบนพื้นที่ซึ่งเป็นภูเขาดังนั้นการแบ่งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสของวัดเขابันไดอิฐถูกกำหนดขึ้นโดยลักษณะภูมิประเทศไม่ได้ถูกกำหนดโดยคติความเชื่อใดๆ ดังเช่น วัดอื่นๆ ของงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยพื้นที่ของเขตสังฆาวาสถูกกำหนดให้อยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาในส่วนของเขตพุทธาวาสจะตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบบนเขาดังนั้นการศึกษาถึงการวางผังบริเวณวัดเขابันไดอิฐจึงไม่สามารถทำการศึกษาด้วยวิธีเดียวกันกับที่ใช้ศึกษาวัดอื่นที่ทำการศึกษาได้ การศึกษาการวางผังบริเวณวัดเขابันไดอิฐจึงสามารถทำการศึกษาได้เฉพาะพื้นที่ในเขตพุทธาวาสเท่านั้น

4.4.2.1 การวางผังอาคารในพื้นที่เขตพุทธาวาส อาคารในเขตพุทธาวาสของวัดเขابันไดอิฐประกอบไปด้วยอาคารต่างๆ ดังต่อไปนี้ (ดูภาพลายเส้นที่ 11 ประกอบ)

1. พระอุโบสถ	2. พระเจดีย์
3. พระวิหาร	4. กำแพงแก้ว

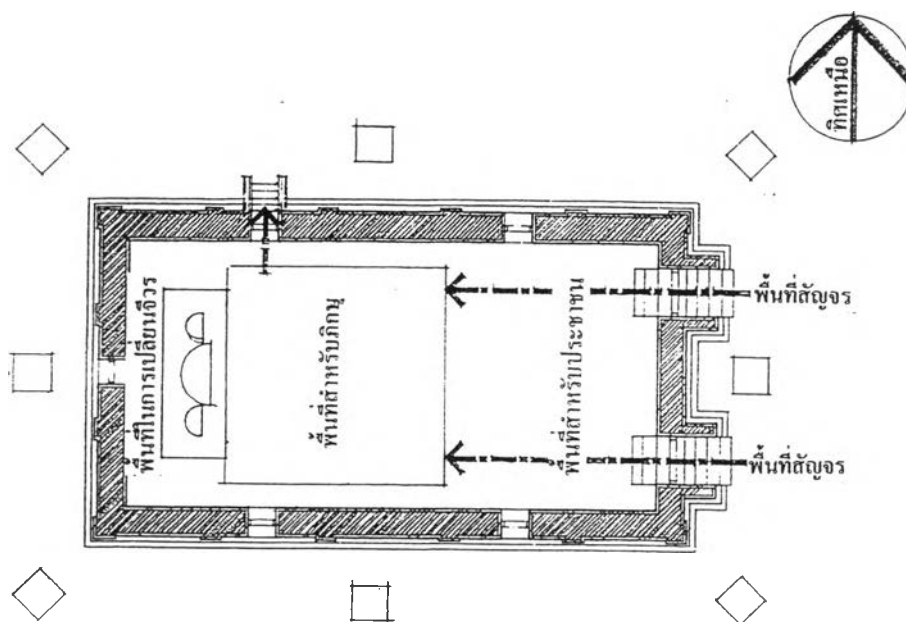

(ภาพลายเส้นที่ 11 แสดงตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาส มาตรฐาน 1:500)

การวางผังอาคารในพื้นที่เขตพุทธาวาสของวัดเขابันไดอิฐนั้นเป็นการวางผังในลักษณะผังแนวแกนเดียวที่มีพระเจดีย์เป็นประธานในพื้นที่การวางตำแหน่งของอาคารในพื้นที่เขตพุทธาวาสวัดได้กำหนดให้ตำแหน่งของพระวิหารอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ซึ่งถือว่าเป็นอาคารหลังแรกแล้วจึงตามด้วยพระเจดีย์และพระอุโบสถตามลำดับโดยอาคารทุกหลังในพื้นที่จะหันหน้าของอาคารไปทางด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นในส่วนของบริเวณโดยรอบของพื้นที่เขตพุทธาวาสมีกำแพงแก้วล้อมอยู่โดยรอบซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการออกแบบเพื่อต้องการกำหนดขอบเขตของเขตพุทธาวาสอีกทั้งยังเป็นการเสริมให้เขตพุทธาวาสมีความสำคัญและงามสง่ายิ่งขึ้นและเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการสร้างกำแพง

แกว้ขึ้นล้อมรอบพื้นที่ในเขตพุทธาวาสคือการจำลองภพภูมิแห่งแดนสุชาวดี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วใน การศึกษาการวางผังของวัดสระบัว

4.4.3 การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถวัดเขานันไดอิฐ

(ภาพลายเส้นที่ 12 แสดงผังพื้นพระอุโบสถ มาตรฐาน 1:200)

4.4.3.1 ผังพื้นพระอุโบสถ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 11.00 เมตร ยาว 20.00 เมตรตัวอาคารเป็นผนังก่ออิฐรับน้ำหนักค้ำเช่นพระอุโบสถหลังอื่นๆที่ทำการศึกษาโดยผนังของพระอุโบสถมีความหนาถึง 0.95 เมตร การใช้พื้นที่ภายในพระอุโบสถสามารถแบ่งออกได้เป็นส่วนต่างๆได้ดังนี้

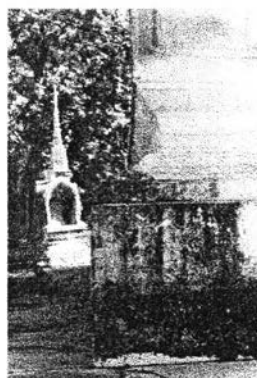
ส่วนที่ 1 พื้นที่สำหรับประดิษฐานพระประธานภายในพระอุโบสถ พื้นที่ส่วนนี้อยู่บริเวณห้องที่ 5 ภายในพระอุโบสถส่วนพื้นที่สำหรับการห่มจีวรของพระภิกษุที่บวชใหม่อยู่บริเวณด้านหลังของพระประธานซึ่งมีพื้นที่คับแคบมากในบางครั้งอาจมีการห่มจีวรหน้าพระประธาน(ดูภาพลายเส้นที่ 12 ประกอบ)

ส่วนที่ 2 พื้นที่สำหรับทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุ พื้นที่ส่วนนี้อยู่บริเวณด้านหน้าของพระประธานภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 12 ประกอบ)โดยมีตั้งไม้ยกขึ้นสูงจากพื้นเพื่อสำหรับใช้เป็นอาสนะสงฆ์

ส่วนที่ 3 พื้นที่สำหรับประชาชน พื้นที่ส่วนนี้อยู่ระหว่างพื้นที่สำหรับทำอุโบสถกรรมของภิกษุกับประตูทางเข้าหลักของพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 12 ประกอบ) ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการสัญจรของประชาชนที่มาทำบุญ

ส่วนที่ 4 พื้นที่สำหรับการสัญจรภายในพระอุโบสถ สามารถแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะคือทางสัญจรหลักและทางสัญจรรอง โดยทางสัญจรหลักมีลักษณะเป็นแนวตรงจากประตูทางเข้าพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกทางสัญจรนี้ใช้สำหรับการทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุ โดยปกติส่วนทางสัญจรรองจะตรงจากประตูทางเข้าพระอุโบสถทางด้านทิศเหนือทางสัญจรนี้จะใช้เฉพาะเมื่อมีประชาชนมาร่วมทำบุญภายในพระอุโบสถ(ดูภาพลายเส้นที่ 12 ประกอบ)

ส่วนการใช้พื้นที่ของลานสังฆกรรมภายนอกพระอุโบสถจะทำสังฆกรรมบริเวณรอบนอกของฐานเสมา(ดูภาพลายเส้นที่12ประกอบ)

(ภาพถ่ายที่ 52 แสดงลักษณะฐานพระอุโบสถ)

(ภาพถ่ายที่ 53 แสดงลักษณะตัวเรือนพระอุโบสถ)

4.4.3.2 ฐานพระอุโบสถ ฐานของพระอุโบสถวัดเขมาภิรตารามมีลักษณะเป็นฐานสองชั้น

ฐานชั้นแรก มีลักษณะเป็นฐานหน้ากระดานขนาดใหญ่แอ่นโค้งคกท้องช้าง ทำหน้าที่รองรับตัวพระอุโบสถ (ดูภาพลายเส้นที่ 52 ประกอบ)

ฐานชั้นที่สอง มีลักษณะเป็นฐานปัทม์บัวลูกแก้วอกไก่ มีลักษณะแอ่นโค้งคกท้องช้างทำหน้าที่เป็นฐานประดับตกแต่งตัวพระอุโบสถ (ดูภาพลายเส้นที่ 52 ประกอบ)

4.4.3.4 ตัวเรือนพระอุโบสถ มีลักษณะเป็นผนังก่ออิฐรับน้ำหนักมีเสาอิงโดยรอบ เสาอิงนั้นนอกจากจะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างรับน้ำหนักที่ถ่ายลงจากหลังคาแล้ว ยังเป็นการสร้างมิติให้ตัวอาคารเกิดความสวยงามยิ่งขึ้นและมีการประดับตกแต่งในส่วนขอบบริเวณหัวเสา โดยมีการปั้นปูนบัวหัวเสาเป็นแบบบัวแวงมีกรวยเชิงประดับตกแต่งที่เสาอิงของผนังทางด้านทิศ

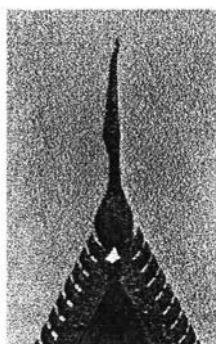
เหนือและทิศใต้มีคันทวยไม้จำหลักลายหน้าตักเด่นติดอยู่ทำหน้าที่รับชายคาส่วนที่ผนังทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกนั้นก่ออิฐสูงปิดหน้าจั่วจนถึงอกไก่ บริเวณส่วนที่เป็นหน้าบันและหน้าบันปีกนกนั้นมีการปั้นปูนประดับตกแต่ง

ผนังด้านสกัดทางด้านทิศตะวันออก มีช่องประตูทางเข้าอยู่ 2 ช่องมีความกว้างช่องประตูละ 1.25 เมตรมีซุ้มประตูประดับตกแต่ง

ผนังด้านสกัดทางด้านทิศตะวันตก มีการเจาะช่องหน้าต่างขนาดเล็กเอาไว้ 1 ช่องขนาดความกว้างเพียง 0.70 เมตร

ผนังทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ มีเสาอิงแบ่งช่วงของผนังออกเป็น 5 ช่วงเสา บริเวณห้องที่ 2 และห้องที่ 4 มีการเจาะช่องหน้าต่างขนาดเล็ก เอาไว้ที่ผนังทั้งสองด้าน มีความกว้างช่องละ 0.70 เมตร ต่อมาภายหลังทางวัดได้ขยายช่องหน้าต่างบริเวณห้องที่ 4 ของผนังทางด้านทิศเหนือให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อใช้เป็นประตูโดยมีความกว้าง 1.25 เมตร และมีซุ้มประตูประดับตกแต่ง

4.4.3.5 เครื่องบนพระอุโบสถ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเครื่องบนพระอุโบสถนั้นเป็นลักษณะแบบจั่วเปิด 2 ชั้นซ้อน 3 ชั้น

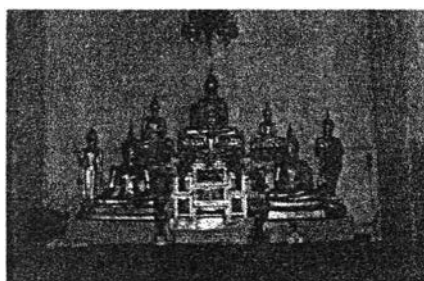
(ภาพถ่ายที่ 54 แสดงเครื่องบน) (ภาพถ่ายที่ 55 แสดงช่อฟ้าด้านหน้า) (ภาพถ่ายที่ 56 แสดงช่อฟ้าด้านหลัง)

หลังคาซ้อนบน มีลักษณะเป็นหลังคาแบบ 3 ชั้น มีเครื่องปิดเป็นแบบรวระยะกา ประกอบด้วยช่อฟ้าแบบปากปลา, ไบระกา และหางหงส์ซึ่งปัจจุบันได้หักลงหมดแล้ว ในส่วนของรวระยะกาตั้งแต่เดิมนั้นมีการประดับตกแต่งด้วยการลงรักปิดทองปัจจุบันทองได้ลอกลงหมดแล้ว เหลือเพียงพื้นรักสีดำ ในส่วนของเครื่องมุงนั้นจะมุงด้วยกระเบื้องกาบูนี้อายุสักราวส่วนปลายของกระเบื้องนั้นจะปิดด้วยหน้าอุด

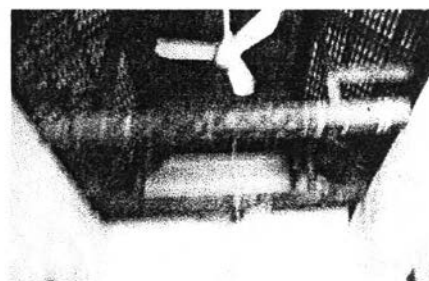
หลังคาซ้อนล่าง มีลักษณะเป็นหลังคาแบบ 3 ชั้น มีเครื่องปิดเป็นแบบเครื่องลำยอง ประกอบด้วยช่อฟ้าแบบปากปลา, ไบระกา, หางหงส์ และนาคสะดุ้งที่บริเวณปลายวงของนาคสะดุ้งนั้นมีการสับตัดที่บริเวณปลายวงถึงสองครั้งดังเช่นวัดอื่นๆที่ทำการศึกษา มีการประดับตกแต่ง

ด้วยการลงรักปิดทองที่เครื่องถ้วยของดั่งเช่นหลังคาซ้อนบนในส่วนของเครื่องมุงนั้นจะมุงด้วยกระเบื้องกาบฐิชาว และที่ส่วนปลายของกระเบื้องจะมีหน้าอุดปิดอยู่ดั่งเช่น หลังคาซ้อนบน

โครงสร้างหลังคาพระอุโบสถ เป็นโครงสร้างแบบเครื่องประคুমสมจันทันดั่งเช่นวัดอื่นๆที่ได้ทำการศึกษาแต่พระอุโบสถที่วัดเขานัน ไคอิฐนี้มีขนาดใหญ่กว่าพระอุโบสถวัดสระบัว และวัดเกาะแก้วสุทธารามโดยไม่ได้ใช้เสาร่วมในช่วยรับน้ำหนักที่ถ่ายลงมาจากหลังคาดั่งเช่นพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามดั่งนั้นลักษณะของโครงสร้างพระอุโบสถวัดเขานัน ไคอิฐนี้จึงมีความพยายามในการใช้ชื่อให้รับน้ำหนักของหลังคาที่มีช่วงกว้างเพิ่มมากขึ้นดั่งนั้นขนาดของชื่อจึงมีขนาดใหญ่มากเมื่อเทียบกับพระอุโบสถหลังอื่นๆ ที่ทำการศึกษาโดยชื่อจะวางพาดระหว่างผนังด้านข้างทั้งสองด้านเพื่อรับน้ำหนักที่ถ่ายลงมาจากโครงสร้างหลังคาแล้วจึงถ่ายลงสู่ผนังด้านข้างของพระอุโบสถซึ่งมีความหนาเป็นพิเศษคือจะมีความหนาดัง 0.95 เมตร มากกว่าความหนาของผนังวัดเกาะแก้วสุทธารามถึง 0.10 เมตร

(ภาพถ่ายที่ 57 แสดงภายในพระอุโบสถ)

(ภาพถ่ายที่ 58 แสดงการเขียนลายบน โครงสร้าง)

4.4.4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถมีองค์ประธานภายในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีขนาดเล็กบริเวณริมผนังภายในพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกต่อมาภายหลังทางวัดได้นำพระพุทธรูปปางต่างๆ มาประดิษฐานขนานอยู่เบื้องซ้ายและเบื้องขวาของพระประธานบริเวณด้านหน้าของฐานชุกชีมีตั้งไม้ยกพื้นสูงประมาณ 0.10 เมตรสำหรับเป็นอาสนะสงฆ์

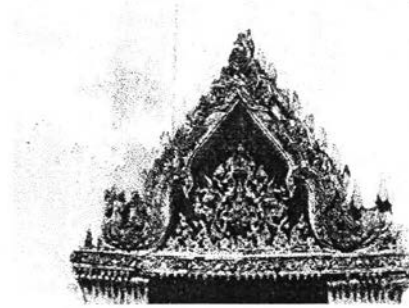
บริเวณผนังภายในพระอุโบสถทั้งสี่ด้าน และบริเวณด้านหลังของบานประตูหน้าต่างไม่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแต่อย่างใดในส่วนของฝ้าเพดานนั้นจะทำฝ้าเพดานปิดเฉพาะบริเวณส่วนใต้หลังคาตบที่หนึ่งเท่านั้นทำให้มองเห็น โครงสร้างหลังคาในระดับที่สองและระดับที่สาม (ดูภาพถ่ายที่ 58ประกอบ) ส่วนของฝ้าเพดานที่อยู่เหนือฐานชุกชีนั้นมีการเขียนลายดาวเพดาน

ประดับตกแต่ง และในส่วนของโครงสร้างที่มองเห็นไม่ว่าจะเป็น ช่อ, กลอน, แป้ มีการเขียนลวดลายประดับตกแต่งเอาไว้ทั้งหมด

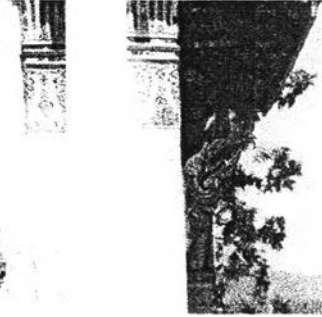
4.4.5องค์ประกอบประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรม

(ภาพถ่ายที่ 59 แสดงชุ้มเสมา)

(ภาพถ่ายที่ 60 แสดงชุ้มบันแถลง)

(ภาพถ่ายที่ 61 แสดงคันทวย)

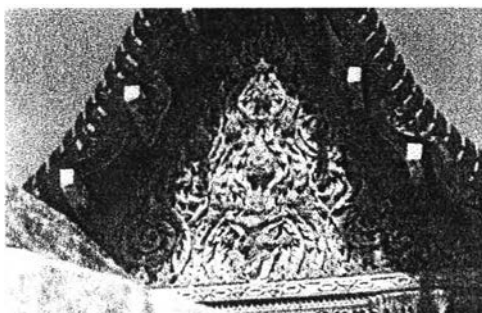
4.4.5.1 ชุ้มเสมา ชุ้มเสมาวัดเขาวัง โคอิฐมีจำนวนทั้งหมด 8 ฐาน ด้วยกัน ล้อมรอบตัวพระอุโบสถ ตามมุมและตรงกลางของพระอุโบสถ บังบอกถึงเขตเสมามณฑลขึ้นโดยรอบพระอุโบสถ ชุ้มเสมาวัดเขาวัง โคอิฐนี้มีลักษณะแบบชุ้มทรงกูป คือ ทำเรือนชุ้มเป็นรูปหลังคาโค้งอย่างกูปที่ใช้นั่งบนหลังช้าง (ดูภาพถ่ายที่ 59 ประกอบ)

4.4.5.2 ชุ้มประตู ทางเข้าพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออกมีจำนวน 2 ชุ้มด้วยกัน โดยมีลักษณะเป็นแบบชุ้มบันแถลง โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ดูภาพถ่ายที่ 60 ประกอบ)

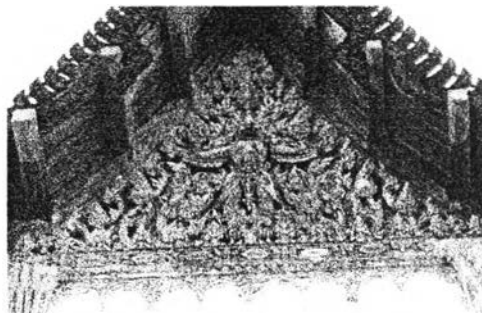
ฐาน มีลักษณะเป็นฐานปัทม์บัวดูกแกวอกไก่ดั่งเช่นฐานของตัวพระอุโบสถ
เสา ตัวเสาไม่มีการประดับตกแต่งใดๆ ในส่วนของหัวเสามีการปั้นปูนเป็นแบบบัววง
เครื่องบนมีลักษณะเป็นหลังคาซ้อนสองชั้น โดยหลังคาซ้อนบนและซ้อนล่างมีลักษณะเหมือนกันคือมีลักษณะเป็นแบบเครื่องถ้ายของประกอบด้วยช่อฟ้ามีลักษณะเป็นช่อฟ้าแบบปากปลา, ไบระกา, หางหงส์ และนาคสะดุ้ง

4.4.5.3 คันทวย คันทวยของพระอุโบสถวัดเขาวัง โคอิฐนี้มีลักษณะเป็นแบบคันทวยลายหน้าตึกแต่นดังเช่นวัดอื่นๆ ที่ทำการศึกษา (ดูภาพถ่ายเส้นที่ 61 ประกอบ)

4.4.5.4 หน้าบันพระอุโบสถวัดเขาบันไดอิฐ หน้าบันของพระอุโบสถวัดเขาบันไดอิฐจัดว่าเป็นหน้าบันที่งดงามที่สุดวัดหนึ่งของงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรี ศิลปินที่สร้างผลงานใช้สีสัมพันธ์กับปูนที่ใช้ปั้นลายเมื่อรวมกับฝีมือของศิลปินแล้วทำให้ตัวลายปูนปั้นดูสดดั่งเปลวไฟส่วนคติความเชื่อในการสร้างงานก็ยังคงได้รับอิทธิพลทางความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ดั้ง เช่น วัดอื่นๆ ที่ได้ทำการศึกษา

(ภาพถ่ายที่ 62 แสดงหน้าบันด้านทิศตะวันออก)

(ภาพถ่ายที่ 63 แสดงหน้าบันด้านทิศตะวันตก)

หน้าบันทางด้านทิศตะวันออก มีองค์ประกอบของหน้าบันเป็นลายก้านขดช่อหางโต ส่วนองค์ประธานของหน้าบันปั้นปูนเป็นรูปครุฑ ติลาการยีนของครุฑอยู่ในลักษณะที่ท่าน อาจารย์ ไขแสง สุชะวิฒนะ ท่านเรียกว่าครุฑเอี้ยว โสนี (ดูภาพลายเส้นที่ 62 ประกอบ)

หน้าบันทางด้านทิศตะวันตก มีองค์ประกอบของหน้าบันเป็นลายเถาช่อหางโต ส่วนองค์ประธานของหน้าบันปั้นปูนเป็นรูปครุฑกำลังขึ้นกางปีกแสดงออกถึงพลังกำลังและความสง่างาม (ดูภาพลายเส้นที่ 63 ประกอบ)

4.5 การวิเคราะห์สถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลาย

จากการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถในงานสกุลช่างเพชรบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลายในเบื้องต้นนั้นทำให้พบประเด็นต่างๆที่น่าสนใจทางด้านการออกแบบและคติความเชื่อที่แฝงอยู่ในงานสถาปัตยกรรมที่ได้ทำการศึกษาในเบื้องต้นดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบของประเด็นต่างๆที่ได้ตั้งเอาไว้ดังนี้

4.5.1 การวางผัง จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่าการวางผังของวัดต่างๆที่ได้ทำการศึกษาได้กำหนดให้เขตสังฆาวาสของวัดตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัดหรือทางด้านขวามือของพระประธานภายในพระอุโบสถเหมือนกันในทุกวัดที่ได้ทำการศึกษาดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบถึงสาเหตุของการวางผังเช่นนี้ โดยได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าจะมาจากมูลเหตุสำคัญดังนี้

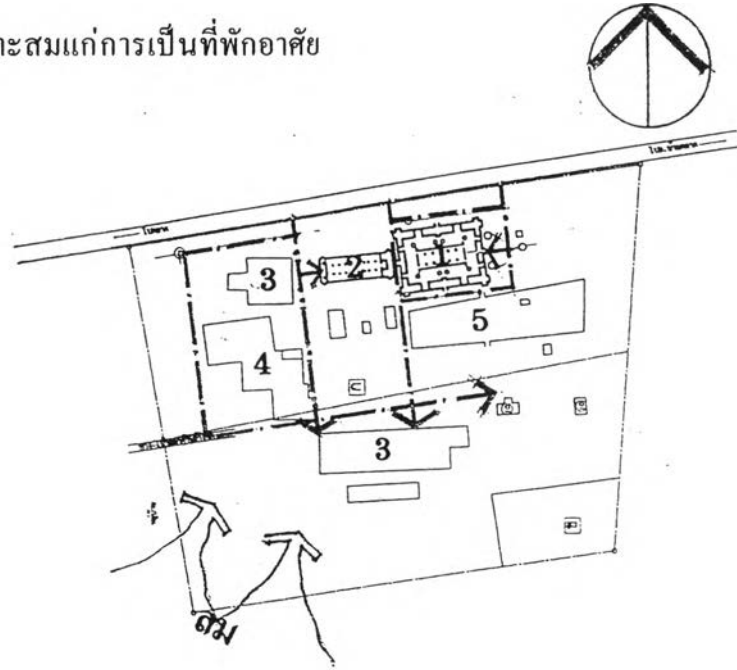
4.5.1.1 คติความเชื่อเรื่องทิศ การวางผังที่กำหนดให้เขตสังฆาวาสอยู่ด้านขวามือของพระประธานภายในพระอุโบสถหรือด้านทิศใต้ของวัดนั้นน่าจะมาจากคติความเชื่อเรื่องทิศทั้งหกของคนไทยที่มีมาตั้งแต่ในอดีต โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทิศเบื้องบน	หมายถึง	สมณะพราหมณ์
ทิศเบื้องหน้า	หมายถึง	พ่อ,แม่
ทิศเบื้องขวา	หมายถึง	ครูอาจารย์
ทิศเบื้องซ้าย	หมายถึง	มิตรสหาย
ทิศเบื้องหลัง	หมายถึง	ภรรยาและบุตร
ทิศเบื้องล่าง	หมายถึง	บริวาร

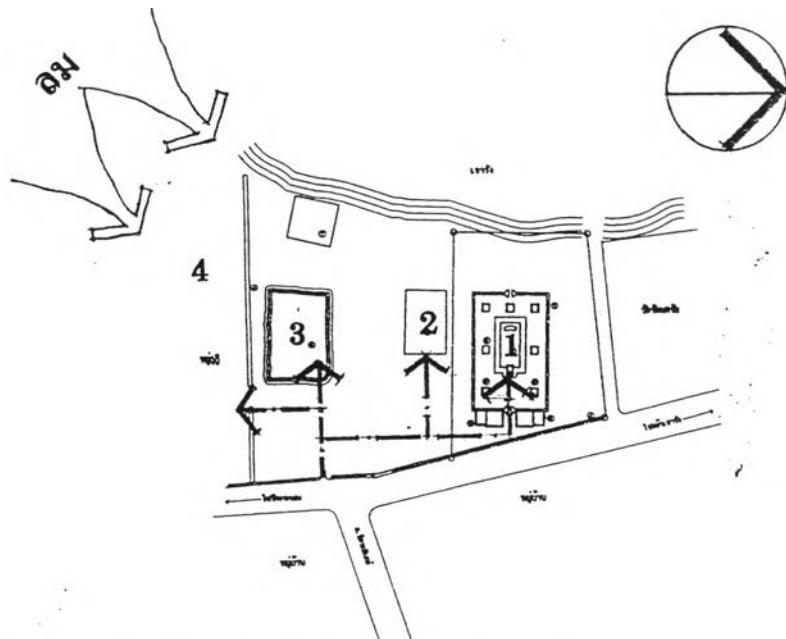
จากคติความเชื่อดังกล่าวในเบื้องต้นถ้าเรายึดพระประธานภายในพระอุโบสถซึ่งหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกเป็นประธานภายในเขตวัดก็จะได้ลักษณะของเขตของเขตพุทธาวาสอยู่ด้านทิศเหนือของพื้นที่วัดและเขตสังฆาวาสอยู่ทางด้านทิศใต้ของพื้นที่วัดหรือด้านขวามือของพระประธานภายในพระอุโบสถก็สอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องทิศทั้ง 6 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น คือ ทิศเบื้องขวาซึ่งหมายถึงครูอาจารย์นั้นตรงกับตำแหน่งของเขตสังฆาวาสซึ่งเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ที่นอกจากมีสถานภาพเป็นภิกษุสงฆ์แล้วยังมีสถานภาพเป็นครูบาอาจารย์ของผู้คนในสังคมอีกประการหนึ่ง

ส่วนด้านทิศเหนือที่เป็นเขตพุทธาวาสนั้นอาจจะหมายถึงทิศเบื้องบนที่หมายถึงสมณะพราหมณ์อีกประการหนึ่งด้วย

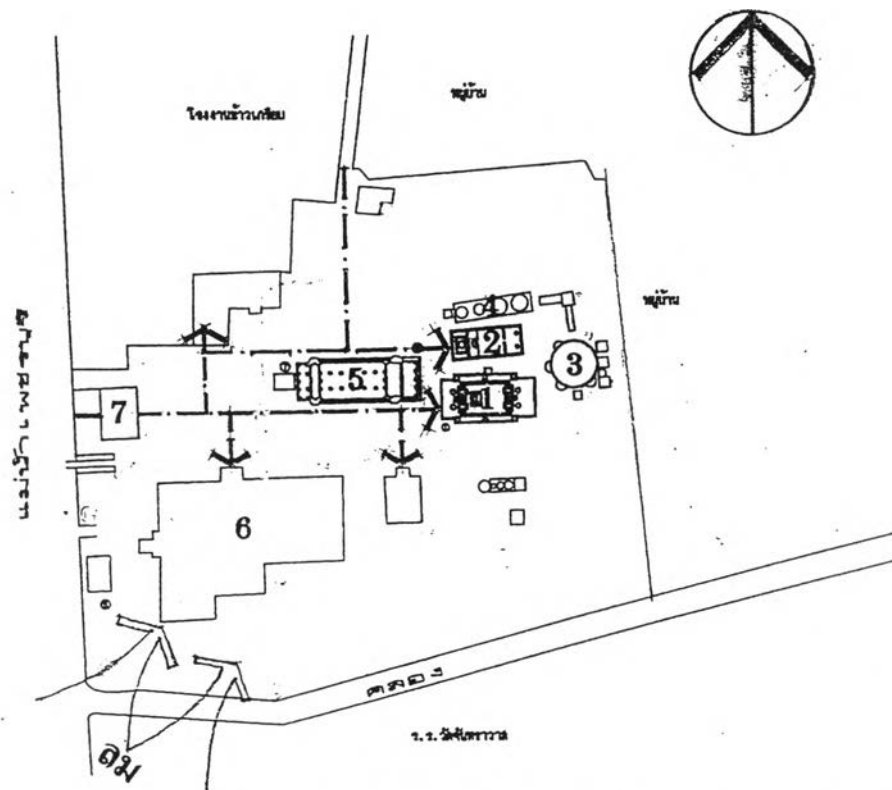
4.5.1.2 ด้านภูมิศาสตร์ การกำหนดให้เขตพุทธาวาสอยู่ด้านทิศเหนือของพื้นที่วัดและเขตสังฆาวาสอยู่ด้านทิศใต้ของพื้นที่วัดนั้นสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศประจำฤดูกาลคือลมจะพัดจากด้านทิศใต้ไปสู่ด้านทิศเหนือทำให้เขตสังฆาวาสซึ่งทางด้านทิศใต้ของวัดจะอยู่ต้นลมจึงเหมาะสมแก่การเป็นที่พักอาศัย

(ภาพลายเส้นที่ 13 แสดงการวิเคราะห์การวางผังวัดใหญ่สุวรรณาราม มาตรฐาน 1:2,000)

(ภาพลายเส้นที่ 14 แสดงการวิเคราะห์การวางผังวัดสระบัว มาตรฐาน 1:2,000)

(ภาพถ่ายเส้นที่ 15 แสดงการวิเคราะห์การวางผังวัดเกี้ยวสุธาราม มาตรฐาน 1:2,000)

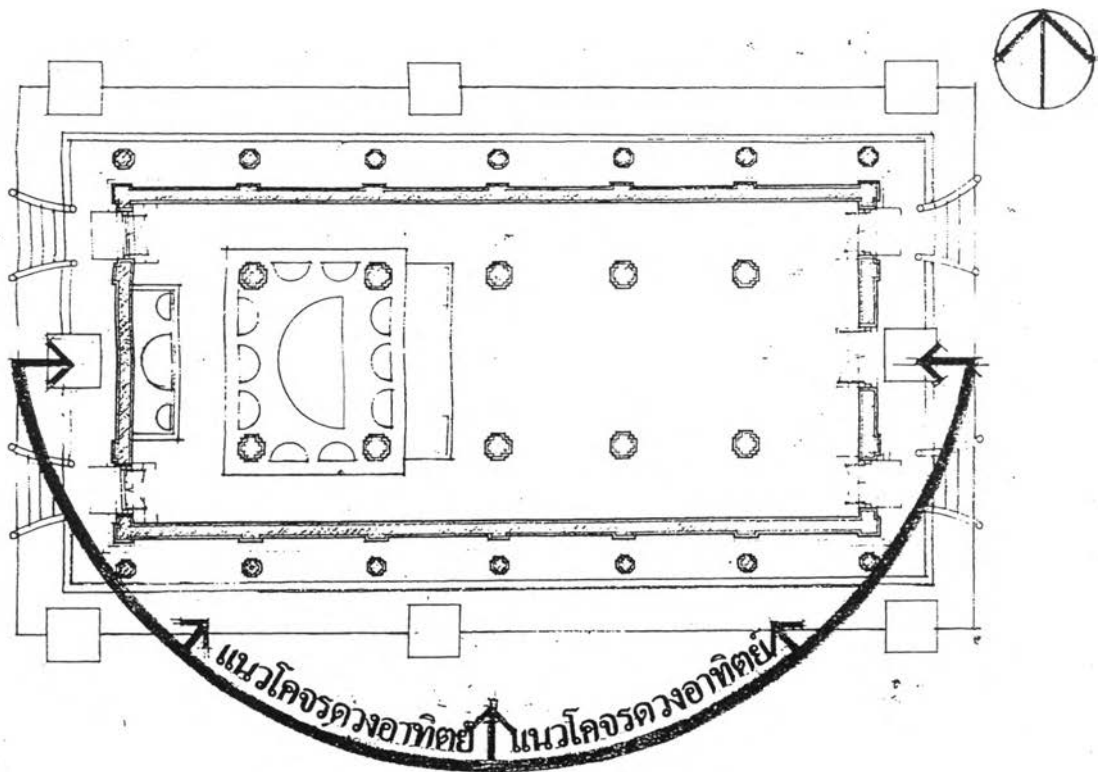
4.5.2 การหันหน้าพระอุโบสถไปทางด้านทิศตะวันออก

จากการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถสกุลช่างเพชรบุรีในเบื้องต้น ทำให้ทราบว่าพระอุโบสถทุกหลังที่ได้ทำการศึกษาได้หันหน้าพระอุโบสถไปทางด้านทิศตะวันออกเหมือนกันทุกหลังถึงแม้ว่าในอดีตนั้นพระอุโบสถวัดเกี้ยวสุธารามได้หันหน้าไปทางด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลักคือแม่น้ำเพชรบุรีดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นนั้นต่อมาในภายหลังก็ได้หันหน้าพระอุโบสถมาทางด้านทิศตะวันออกเช่นเดียวกับพระอุโบสถหลังอื่นๆที่ได้ทำการศึกษาก็หันหน้าพระอุโบสถไปทางด้านทิศตะวันออกเช่นกัน สันนิษฐานว่าน่าจะมีมูลเหตุสำคัญดังนี้

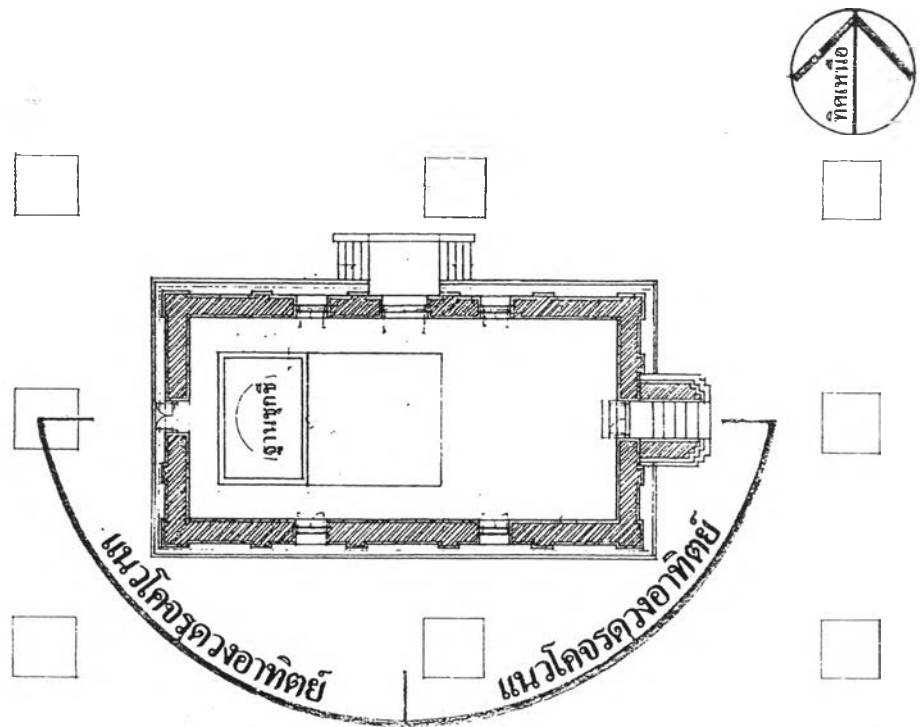
4.5.2.1 คติความเชื่อเรื่องทิศ การหันหน้าพระอุโบสถไปทางด้านทิศตะวันออก เช่นนี้เป็นไปตามคติความเชื่อที่ว่าทิศตรงข้ามกับทิศตะวันออก คือ ทิศตะวันตกนั้นเป็นแดนสุขาวดีหรือพุทธเกษตรดังที่สมเด็จพระญาณสิริฐานานุกรมพระญาณวิมลญาณเถรเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ท่านทรงได้อธิบายไว้ว่า

“.....พระนิพพานเป็นเมืองแก้วนั้นก็คือแดนสุขาวดีของลัทธิมหายานทำโบสถ์หันหน้าไปทาง ตะวันออกนั้นก็เป็ลลัทธิมหายานเพราะเขาถือว่าพระอมิตตาภะพุทธประทับอยู่ณสุขาวดีทางทิศตะวัน ตกแห่งโลกเราเมื่อไหว้พระจะได้ตรงถูกทิศที่พระพุทธรเจ้าประทับอยู่.....”

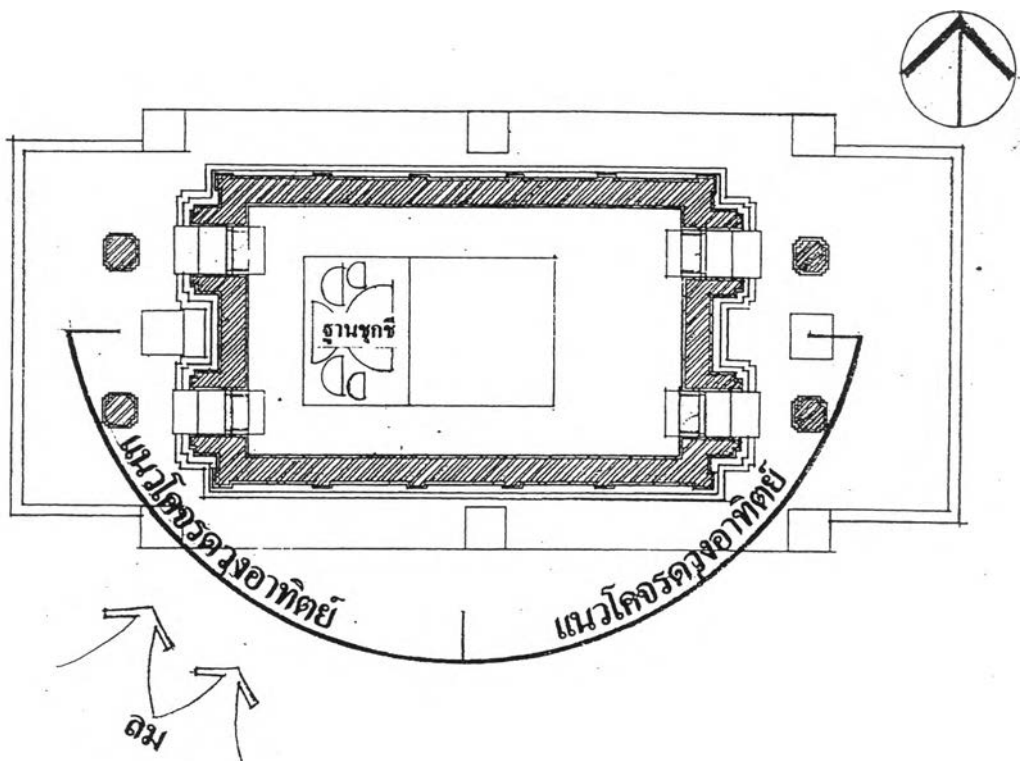
4.5.2.2 สถาปัตยกรรม การหันหน้าพระอุโบสถไปทางด้านทิศตะวันออก เช่น นี้เป็นการวางอาคารตามหลักเหตุผลทางด้านภูมิศาสตร์เพื่อให้ด้านยาวของตัวอาคารได้รับลม ประจําซึ่งพัดมาจากทิศใต้ตลอดปี ในขณะที่เดียวกันก็ยอมให้ด้านสกัดของตัวพระอุโบสถซึ่ง เป็นด้านที่ถูกแดดยามเช้าทางด้านทิศตะวันออก และถูกแดดยามบ่ายทางด้านทิศตะวันตก

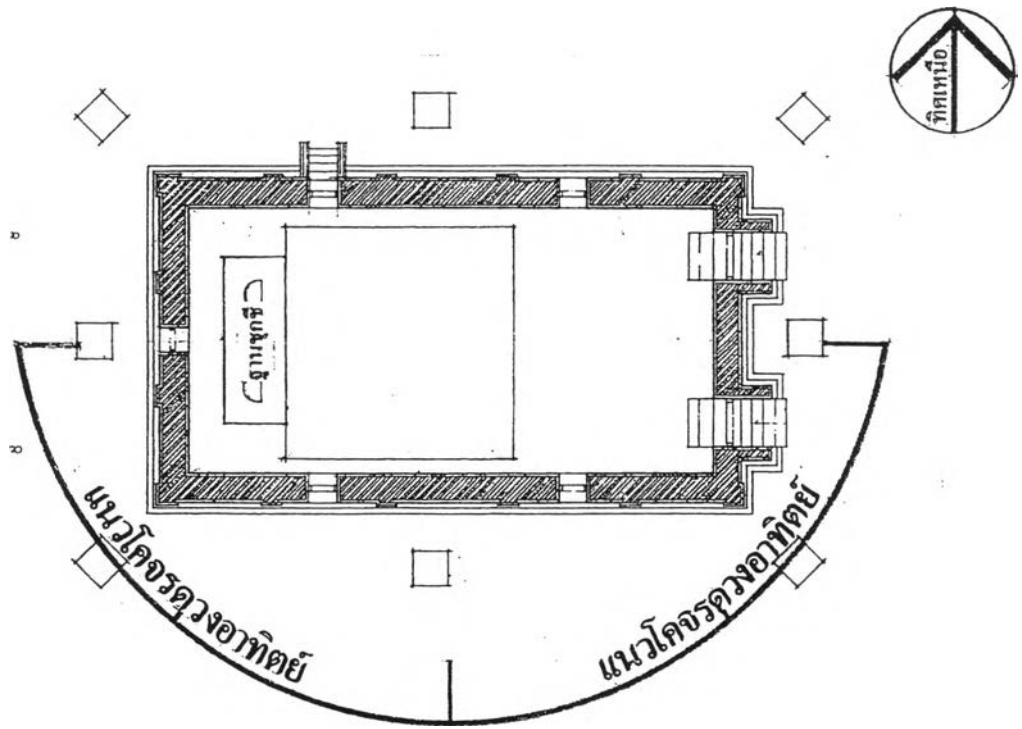
(ภาพลายเส้นที่ 16 แสดงการวิเคราะห์ผังพื้นอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม มาตรฐาน 1:200)

(ภาพลายเส้นที่ 17 แสดงการวิเคราะห์ผังพื้นพระอุโบสถวัดสระบัว มาตรฐาน 1:200)

(ภาพลายเส้นที่ 18 แสดงการวิเคราะห์ผังพื้นพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม มาตรฐาน 1:200)

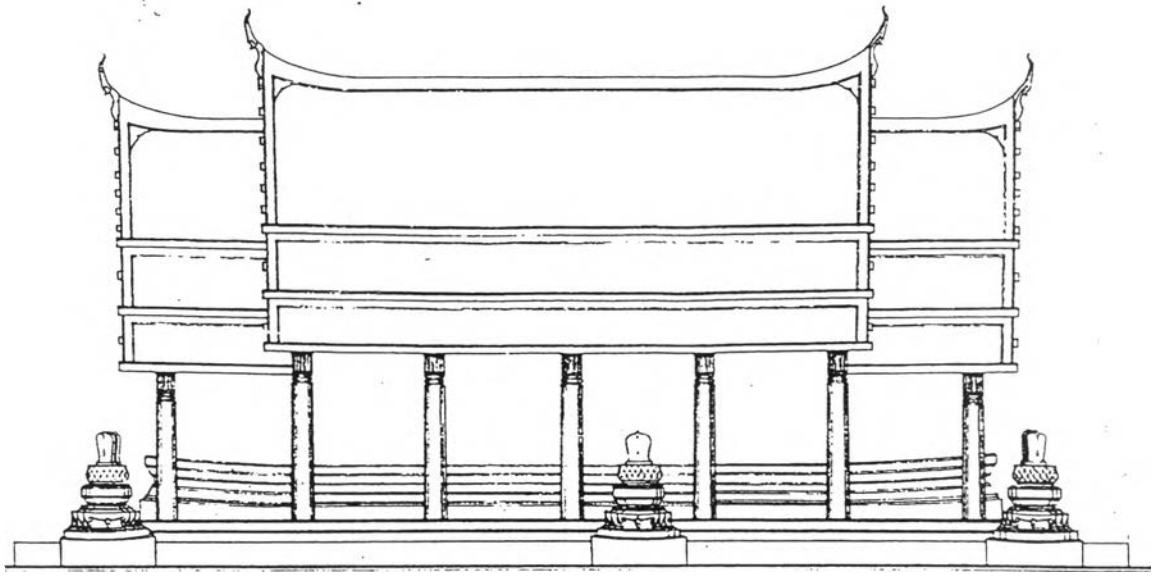

(ภาพลายเส้นที่แสดง 19 การวิเคราะห์ผังพื้นพระอุโบสถวัดเขานัน ไคอิฐูมาตราส่วน 1:200)

4.5.3 การวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ จากการศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถในเบื้องต้นทำให้ทราบถึงลักษณะที่น่าสนใจในการออกแบบตัวอาคารพระอุโบสถดังนี้

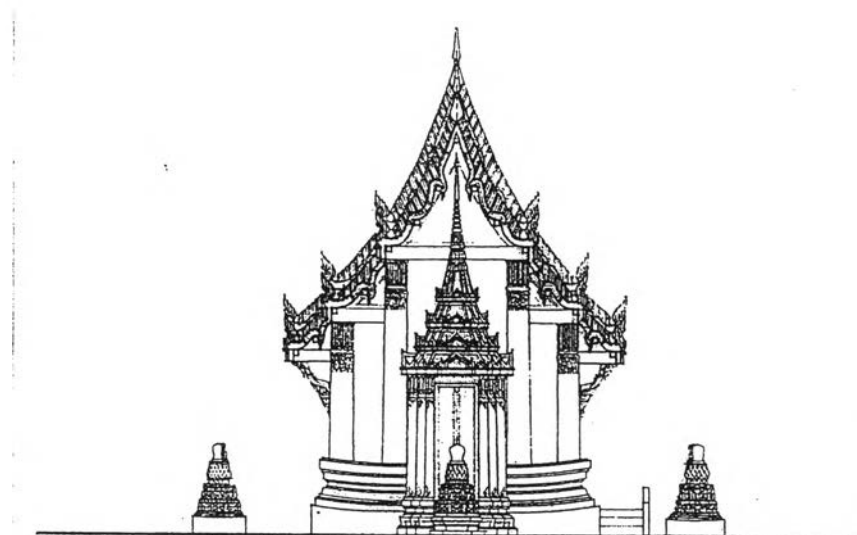
4.5.3.1 การสร้างมิติให้แก่ตัวอาคาร ลักษณะของการสร้างมิติให้เกิดแก่ตัวอาคารจะเห็นได้ชัดจากการออกแบบรูปด้านข้างพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามคือการใช้เสาพาไลมารับชายคาปีกนกของพระอุโบสถทั้งที่ชายคาปีกนกไม่ได้ยื่นยาวมากนักจนถึงกับต้องใช้เสาพาไลมารับอีกทั้งระยะห่างของผนังพระอุโบสถกับเสาพาไลมีระยะห่างน้อยมากจนไม่สามารถใช้สอยใดๆ ได้ดังนั้นเสาพาไลนี้จึงไม่มีความจำเป็นทางด้านประโยชน์ใช้สอยแต่เป็นชั้นเชิงทางการออกแบบให้รูปด้านของพระอุโบสถเกิดเป็นมิติขึ้นมาโดยการนำเอาระนาบของเสาพาไลมาซ้อนอยู่ด้านหน้าของระนาบผนังพระอุโบสถที่อยู่ด้านหลังจนเกิดเป็นจังหวะความตื้นและลึกตลอดความยาวของรูปด้านข้างพระอุโบสถแต่อย่างไรก็ดีการออกแบบเช่นนี้ไม่สามารถจะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้หากขาดน้ำหนักของแสงเงามาประกอบซึ่งผู้ออกแบบทราบในเรื่องนี้เป็นอย่างดีจึงใช้สีขาวยาทผนังของพระอุโบสถจนขาวโพลนเมื่อแสงเงาจากเสาพาไลมาตกกระทบที่ผนังของพระอุโบสถทำให้เสาพาไลดูเด่นออกมาอันเป็นการลวงตาให้ขนาดของพระอุโบสถดูกว้างขึ้นด้วยลักษณะของการออกแบบเช่นนี้ยังพบได้ในการออกแบบมุขด้านหน้าและมุขด้านหลังของพระอุโบสถเกาะแก้วสุธารามอีกทั้งการออกแบบให้มีเสาอิงโดย

รอบพระอุโบสถหลังอื่นๆที่ทำการศึกษาก็มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตัวอาคารเกิดเป็นมิติขึ้นมา
 ดังเช่น พระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามด้วยเช่นกันเพียงแต่พระอุโบสถหลังอื่นมิติที่เกิดขึ้น
 กับตัวอาคารดูไม่เด่นชัดเท่ากับพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม

(ภาพถ่ายเส้นที่ 20 แสดงการสร้างมิติตัวอาคารพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม มาตรฐาน 1:200)

4.5.3.2 การสร้างจุดนำสายตา จากการศึกษาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมสกุลช่าง
 เพชรบุรีในเบื้องต้นพบว่ามี การสร้างจุดนำสายตาขึ้นเป็นชั่มประตูทางเข้าพระอุโบสถสำหรับพระ
 อุโบสถที่มีการสร้างจุดนำสายตาที่เด่นชัดได้แก่พระอุโบสถวัดสระบัวโดยทำเป็นชั่มประตูทรงมณฑป
 ขึ้นออกมาจากผนังของพระอุโบสถมากถึง 0.90 เซนติเมตรและสูงถึง 9.50 เมตรพร้อมทั้งประดับตกแต่ง
 อย่างวิจิตรทำให้สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล สำหรับพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุวรรณาราม และวัดเขา
 บันไดอิฐมีการสร้างจุดนำสายตาเป็นชั่มประตูทรงบันแถลงซึ่งได้ผลในการนำสายตาพอสมควรแต่ไม่
 เด่นชัดมากนักส่วนพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามไม่มีการสร้างจุดนำสายตาเป็นชั่มประตูแต่สร้างจุด
 นำสายตาขึ้นด้วยการทำฐานพระอุโบสถให้สูงถึง 3 ชั้นแล้วทำให้บันไดทางขึ้นด้านหน้าอุโบสถให้โค้ง
 เป็นรูปพัดมุ้งตรงสู่ประตูทางเข้าพระอุโบสถลักษณะของเส้นโค้งของบันไดที่ตัดกับระนาบของฐานที่
 เป็นเส้นแนวนอนทำให้บันไดดูเด่นขึ้นและเป็นจุดนำสายตาที่ดีพอสมควรแต่มีข้อเสียที่ไม่สามารถมอง
 เห็นได้ในระยะไกล

(ภาพลายเส้นที่แสดงการสร้างจุดนำสายตาพระอุโบสถวัดสระบัวมาตราส่วน 1:200)

4.5.3.3 การออกแบบงานสถาปัตยกรรมให้เกิดความเบาและลอยตัว การออกแบบงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีมีวิธีการออกแบบให้ตัวอาคารเกิดความรู้สึกว่ามีความงวมมีความสงบและมีความเบาต้งเช่นที่ท่านอาจารย์นิจุฬิชิระนันท์กล่าวไว้ในปาฐกถาสีรินธรเรื่องสถาปัตยกรรมไทยไว้ว่า เป้าหมายของสถาปัตยกรรมไทย คือ การสร้างสรรค์ความเบาให้ปรากฏโดยใช้วิธีการใหญ่2วิธี คือ

ก. โดยวิธีแตกปริมาตรหรือพื้นที่ใหญ่ออกเป็นปริมาตรหรือพื้นที่ที่มีขนาดเล็กๆหลายส่วนประกอบกัน

ข. โดยวิธีสร้างปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติขึ้นเพื่อทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกถึงความเบา¹³

ก. การสร้างสรรค์ความเบาโดยวิธีแตกปริมาตร

ด้วยวิธีการแตกหลังคาโบสถ์หรือวิหารออกเป็น3ส่วนให้หลังคาประธานที่มีขนาดใหญ่และมีหลังคามุขอยู่ที่ส่วนหน้าและส่วนหลังของโบสถ์ หรือ วิหาร โดยลดหลังคามุขทั้งขนาดและระดับลงให้ต่ำกว่าหลังคาประธานนับเป็นอีกวิธีหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเบาให้แก่ตัวอาคาร

ข. การสร้างสรรค์ความเบาโดยวิธีสร้างปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ

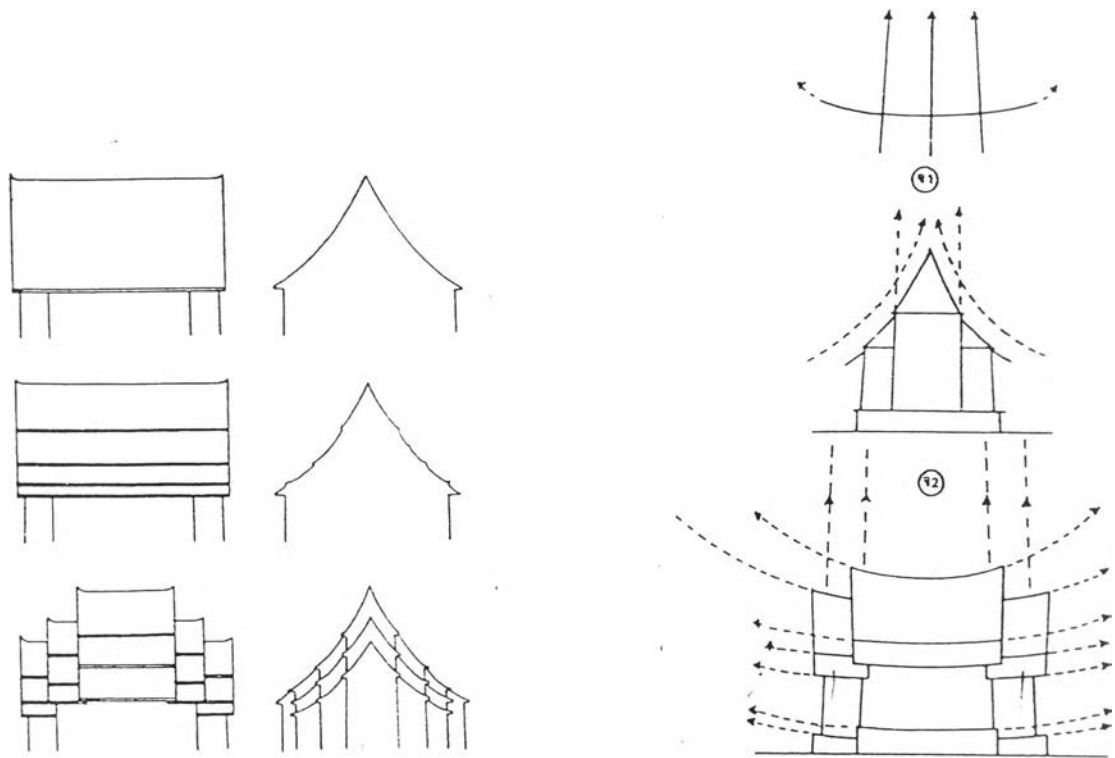
หางหงส์ เครื่องล้าของตัวอาคารที่ทำกริยาประหนึ่งเลื้อยลงมาตามแนวจันทันหลังคาจั่วหน้าบ้านเพื่อถ่ายน้ำหนักลงบน โครงที่รองรับ เช่น แปหรืออะเสเพื่อถ่ายลงเสาแต่พอเลื้อยมาถึง โครงรอง

¹³ อาจารย์ นิจุฬิชิระนันท์ ,ปาฐกถา “สีรินธร” ครั้งที่ 9 เรื่องสถาปัตยกรรมไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2537), หน้า 25.

รับดังกล่าวกลับเปลี่ยนใจวกกลับทางซุยอด ซึ่งเรียกว่าหางหงส์ขึ้นท้องฟ้าทำให้รู้สึกว่ามีเงาหน้า
หนักลงบนโครงที่รองรับ

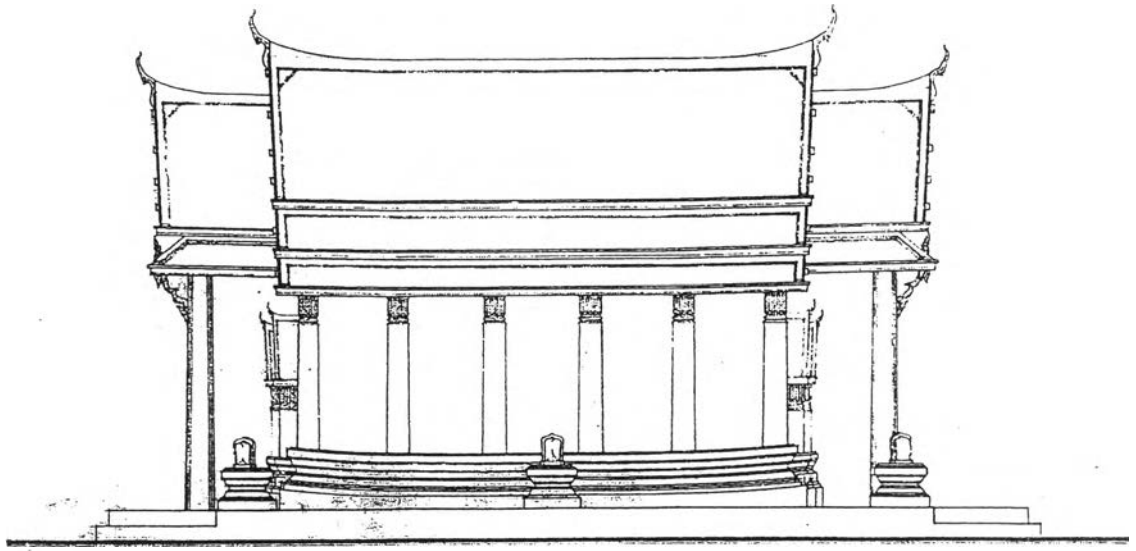
บัวหัวเสา หรือบัวงกกลโดยความเป็นจริงเสานี้รองรับน้ำหนักของเครื่องบนไม่ว่าจะเป็นคานช่อหรืออะเสออย่างเต็มทีแต่การรับรู้ผ่านทางจักขุประสาทเข้าสู่จิตวิญญาณกลับทำให้เห็นเป็นว่าเครื่องบนนั้นเบาและไร้น้ำหนักเพราะวางอยู่บนดอกบัวซึ่งโดยธรรมชาติย่อมประกอบด้วยกลีบอันอ่อนนุ่มบอบบางและอ่อนสลวย ดอกบัวจะรับน้ำหนักอะไรได้ จะพอรับได้ก็แต่สิ่งที่เบาบางอย่างนูนเท่านั้นด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นว่าเครื่องบน เช่น จั่วหรือ หน้าบันในสถาปัตยกรรมไทยน่าจะเบาและไร้น้ำหนัก

ฐานแบบ ท้องอัสตงคต หรือฐานอันโค้งดุจเรือสำเภาทำให้อาคารบนฐานนั้นไม่ว่าจะเป็นโบสถ์หรือวิหารกลายเป็นเรือสำเภาไปทั้งหลัง เป็นเรือสำเภาซึ่งกำลังลอยฟ่องท่องนทีด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นว่าโบสถ์หรือวิหารในสถาปัตยกรรมไทยมีความเบาประการหนึ่งหรือที่ลอยอยู่ในน้ำ

(ภาพหลายเส้นที่ 22 แสดงวิธีการออกแบบอาคารให้เกิดความเบาและลอยตัว)

(ทีมา โชติ กัลยาณมิตร, สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม, หน้า 59-60)

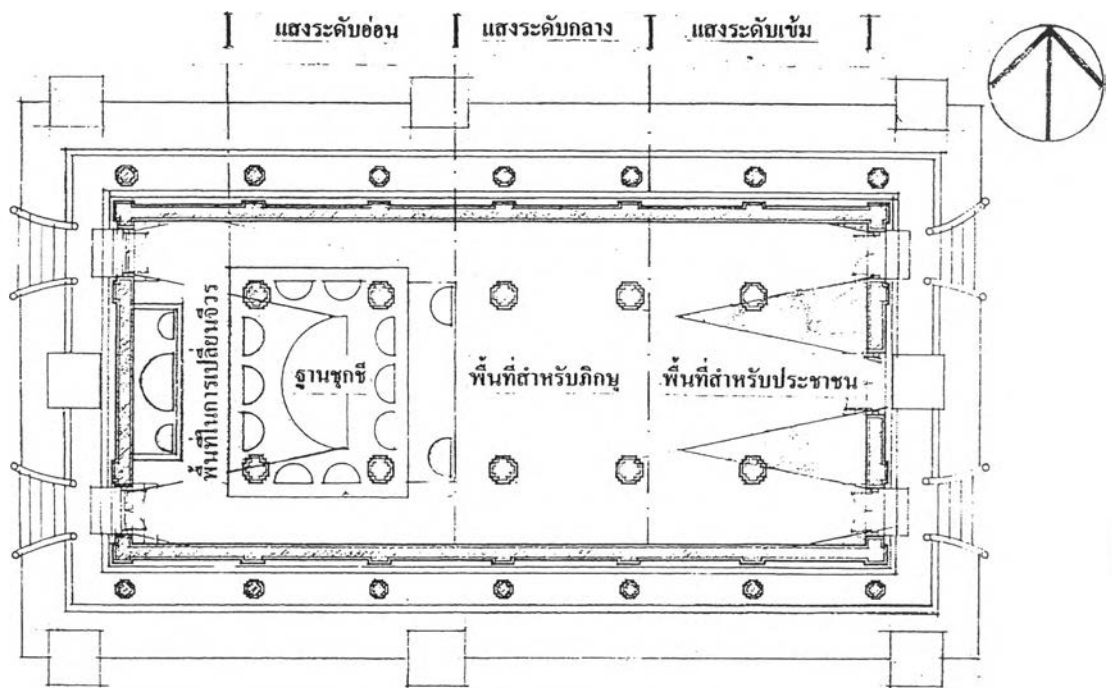

(ภาพลายเส้นที่ 23 แสดงลักษณะรูปทรงภายนอกพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม มาตรฐาน 1:200)

4.5.3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงและภาวะการรับรู้

จากการศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถสกุลช่างเพชรบุรีจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าผนังทั้งสี่ด้านของพระอุโบสถทำหน้าที่กันเนื้อที่ใ้สอยในการประกอบศาสนากิจภายในพระอุโบสถนั้นได้แสดงลักษณะให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากภายนอกซึ่งจะเห็นลักษณะที่เป็นผนังที่ต่อเนื่องกันไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนช่องหน้าต่างที่เปิดก็มีจำนวนน้อยและมีขนาดเล็กก็เพื่อให้ได้แสงสว่างภายในและการระบายอากาศเป็นหลักใหญ่มิใช่เพื่อให้ได้มองเห็นทิวทัศน์ภายนอกเพราะอยู่สูงเกินระดับสายตาในขณะที่นั่งอยู่ภายใน โดยลักษณะรวมจึงยังเห็นความชัดเจนของรูปทรงอันเกิดจากความต่อเนื่องของผนังที่มีส่วนที่บิดันได้เช่นพระอุโบสถวัดสระบัวและพระอุโบสถวัดเขาบันไดอิฐหรือถ้าเป็นพระอุโบสถขนาดใหญ่เช่นพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามก็จะมีเสาพาไลตั้งเป็นแถวบริเวณผนังด้านข้างของพระอุโบสถขนาดของเสาที่ใหญ่ และตั้งถี่เป็นแถวต่อเนื่องกันไปก็สามารถให้ความรู้สึกว่ลักษณะทั้งหมดโดยรวม รวมทั้งหลังคาที่มีขนาดใหญ่มาบรรจบกันเป็นจั่วรูปสามเหลี่ยมได้ร่วมกันทำหน้าที่เป็นรูปทรงภายนอกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังนั้นจะเห็นว่ารูปทรงภายนอกที่ทำหน้าที่ห่อหุ้มองค์ประกอบส่วนต่างๆภายในไว้อย่างมิดชิดแล้วผลออกมาก็คือจะได้รูปทรงภายนอกที่แสดงลักษณะสำคัญของตัวพระอุโบสถให้เห็นได้อย่างชัดเจนส่วนพื้นที่ใ้สอยภายในก็จะถูกตัดขาดจากพื้นที่ว่างภายนอกบรรยากาศภายในจะมีเพียงความสงบและสงบปราศจากแสงและเสียงที่รบกวนมีเนื้อที่ขบถันในตัวเองขาดความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับภายนอก

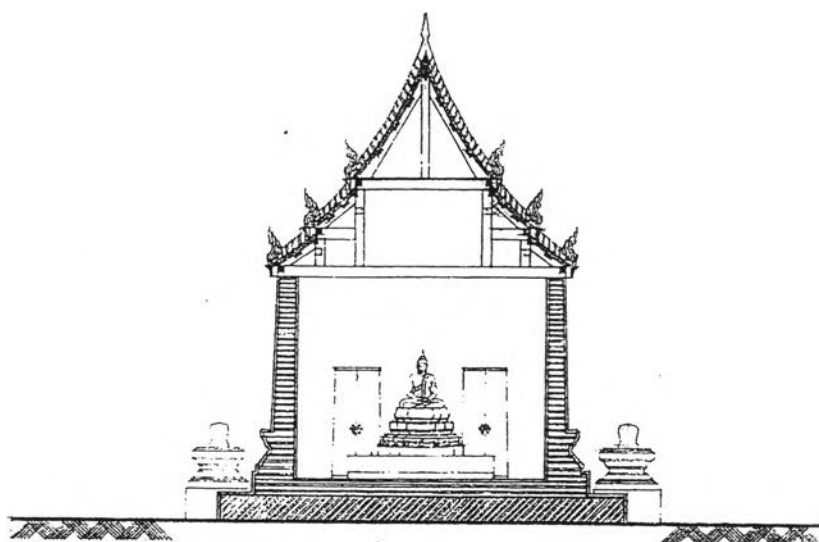
นอกเหนือจากการปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ดังนั้นการออกแบบพระอุโบสถที่มีลักษณะเป็นแบบมหาอุด หรือมีการเจาะช่องเปิดหน้าต่างเพียงเล็กน้อยเช่นนี้อาจจะมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการรบกวนจากภายนอกทั้งทางด้านการมองเห็นหรือเสียงและแสงที่จะมารบกวนในขณะที่พระภิกษุสงฆ์กำลังปฏิบัติศาสนกิจอยู่ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ในการลดอุณหภูมิของข้างแต่อย่างไร

(ภาพถ่ายสัน 24 แสดงวิธีการให้แสงภายในพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม มาตรฐาน 1:200)

4.5.4 การให้แสงสว่างตามธรรมชาติภายในพระอุโบสถ การให้แสงภายในพระอุโบสถงานสกุลช่างเพชรบุรีที่มีลักษณะเด่นและน่าสนใจคือการให้แสงภายในพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม เนื่องจากพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามมีขนาดใหญ่และผนังด้านข้างพระอุโบสถปิดทึบมีลักษณะเป็นพระอุโบสถแบบมหาอุดดังนั้นภายในพระอุโบสถย่อมมืดทึบจึงมีการแก้ปัญหาหนึ่งโดยการทำช่องประตูกลางผนังทางด้านทิศตะวันออกเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งช่องประตูบานนี้ไม่ได้ทำขึ้นเพื่อสนองตอบต่อประโยชน์ใช้สอยใด ๆ เนื่องจากด้านหน้าของประตูมีฐานเสมาขวางอยู่ไม่สามารถใช้เข้าออกได้ (ดูภาพถ่ายสันที่ 24 ประกอบ) แต่ประตูบานนี้ทำขึ้นเพื่อต้องการให้แสงภายในพระอุโบสถ การให้แสงจะเป็นการให้แสงในลักษณะกลิ้งรุ้เข็ม โดยแสงจะผ่านจากประตูกลางบานนี้ตรงไปสู่อุโมงค์พระประธานภายใน

ในพระอุโบสถแสงในช่วงแรกที่ผ่านมาภายในพระอุโบสถเป็นแสงที่มีความเข้มข้นครอบคลุมพื้นที่ในส่วนสำหรับประชาชนนั่งปฏิบัติธรรมแสงในช่วงที่สองเป็นแสงที่มีระดับปานกลางครอบคลุมพื้นที่สำหรับทำอุโบสถกรรมของพระภิกษุแสงในระดับนี้เหมาะแก่การก่อให้เกิดภาวะแห่งความสงบมากกว่าแสงในระดับเข้มแสงในช่วงที่สามเป็นแสงที่มีระดับอ่อนส่องไปยังด้านหน้าขององค์พระประธานภายในพระอุโบสถซึ่งถ้าหากมีเฉพาะแสงที่ส่องไปยังด้านหน้าขององค์พระประธานจะทำให้เกิดเป็นมิติที่งดงามช่างผู้ออกแบบจึงออกแบบให้มีแสงส่องผ่านจากประตูด้านหลังของพระอุโบสถทั้งสองช่องที่ขนาบองค์พระประธานซึ่งปิดทองทั้งองค์ส่งผลให้แสงสะท้อนของทองคำที่ปิดองค์พระปฏิมาดุคล้ายฉัพพรรณรังสีที่แผ่ชานอกรอบพระวรกายของพระพุทธองค์เป็นสัญลักษณ์แทนประภามณฑลโดยสมบูรณ์ทำให้บรรยากาศที่เกิดขึ้นภายในพระอุโบสถนั้นมีความน่าเลื่อมใสศรัทธาน้อมนำจิตใจพุทธชนให้เข้าถึงพุทธศาสนาในระดับโลกุตระธรรม

(ภาพลายเส้นที่ 25 แสดงการระบายอากาศภายในพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม มาตรฐาน 1:200)

4.5.5 การระบายอากาศ การระบายอากาศภายในพระอุโบสถมีความสัมพันธ์โดยตรงกับภาวะน่าสบายที่เกิดขึ้นภายในพระอุโบสถลักษณะของวิธีการระบายอากาศที่น่าสนใจ คือ การระบายภายในพระอุโบสถแบบมหาอุดเนื่องจากพระอุโบสถลักษณะนี้ไม่มีช่องหน้าต่างที่จะใช้ระบายอากาศอย่างเช่นพระอุโบสถโดยทั่วไปแต่จะระบายอากาศในบริเวณที่เป็นช่องว่างส่วนบนสุดของผนังที่เป็นที่ตั้งของช่อ (ดูภาพถ่ายเส้นที่ 25 ประกอบ) ดังนั้นเมื่ออากาศร้อน ผ่านเข้ามาจากหลังคา ความร้อนส่วน

หนึ่งจะถูกกักเอาไว้ที่บริเวณฝ้าเพดานแล้วจะถูกพาความร้อนออกไปจากใต้ฝ้าเพดาน โดยบริเวณช่องว่างของกระเบื้องมุงหลังคาเหลือความร้อนส่วนหนึ่งที่จะแผ่ลงมาจากฝ้าเพดานดังนั้นความร้อนที่แผ่ลงมาจากฝ้าเพดานส่วนหนึ่งจะถูกพาออกใช้ภายนอกอาคาร โดยกระแสลมจะเหลือความร้อนเพียงเล็กน้อยที่จะสะสมอยู่ในอาคารอีกทั้งผนังของพระอุโบสถมีความหนาทำให้ความร้อนไม่สามารถเข้ามาสู่ภายในพระอุโบสถได้ดังนั้นอุณหภูมิภายในของพระอุโบสถจึงมีอุณหภูมิต่ำกว่าอากาศภายนอกพระอุโบสถ

4.5.6 คติความเชื่อ และสัญลักษณ์ การศึกษาเรื่องคติความเชื่อและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการออกแบบพระอุโบสถสกุลช่างเพชรบุรีเป็นการศึกษาโดยวิธีการรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารหรือบทความต่าง ๆ ที่นักวิชาการท่านต่าง ๆ ได้กล่าวเอาไว้โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.5.6.1 ฐาน ฐานของงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีมีลักษณะเป็นฐานปัทม์ซึ่งท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านได้ให้ความเห็นของฐานลักษณะนี้ไว้ในการบรรยายเรื่อง "อิทธิพลของศาสนาฮินดูต่ออารยธรรมไทยไว้ดังนี้

".....ฐานล่างสุดที่เรียกว่าฐานปัทม์ แปลว่าดอกบัว แต่ก็หมายถึงน้ำหรือทะเลสาป หรือทะเลก็ได้ น่าจะหมายถึงเกษียรสมุทร....."¹⁴

สำหรับท่านอาจารย์นิจ หนีญชีระนันท์ได้กล่าวถึงลักษณะของฐานปัทม์ที่มีลักษณะเด่น โคงตักทองช้างเช่นในสถาปัตยกรรมสกุลช่างเพชรบุรีไว้ในปาฐกถา ชุด "สิรินธร" เรื่องสถาปัตยกรรมไทยไว้ดังนี้

"....ฐานอัน โคงตักเรือสำเภาทำให้อาคารบนฐานนั้นไม่ว่าจะเป็นโบสถ์หรือวิหารกลายเป็นเรือสำเภาไปทั้งหลังเป็นเรือสำเภาซึ่งกำลังลอยฟ่องท่องนทีด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นว่าโบสถ์หรือวิหารในสถาปัตยกรรมไทยมีความเบาประหนึ่งเรือที่ลอยอยู่ในน้ำมีอรรถาธิบายเปรียบด้วยยานอันนำข้ามหวังสังสารวัฏ..."¹⁵

¹⁴ นิจ หนีญชีระนันท์, ปาฐกถา "สิรินธร" ครั้งที่ 9 เรื่องสถาปัตยกรรมไทย, หน้า28.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า25.

ส่วนท่านอาจารย์โชติ กัลยาณมิตร ได้กล่าวถึงลักษณะของฐานที่โค้งคูดงห้องสำเภาไว้ในการศึกษาเรื่องสถาปัตยกรรมแบบไทยเดิมไว้ดังนี้

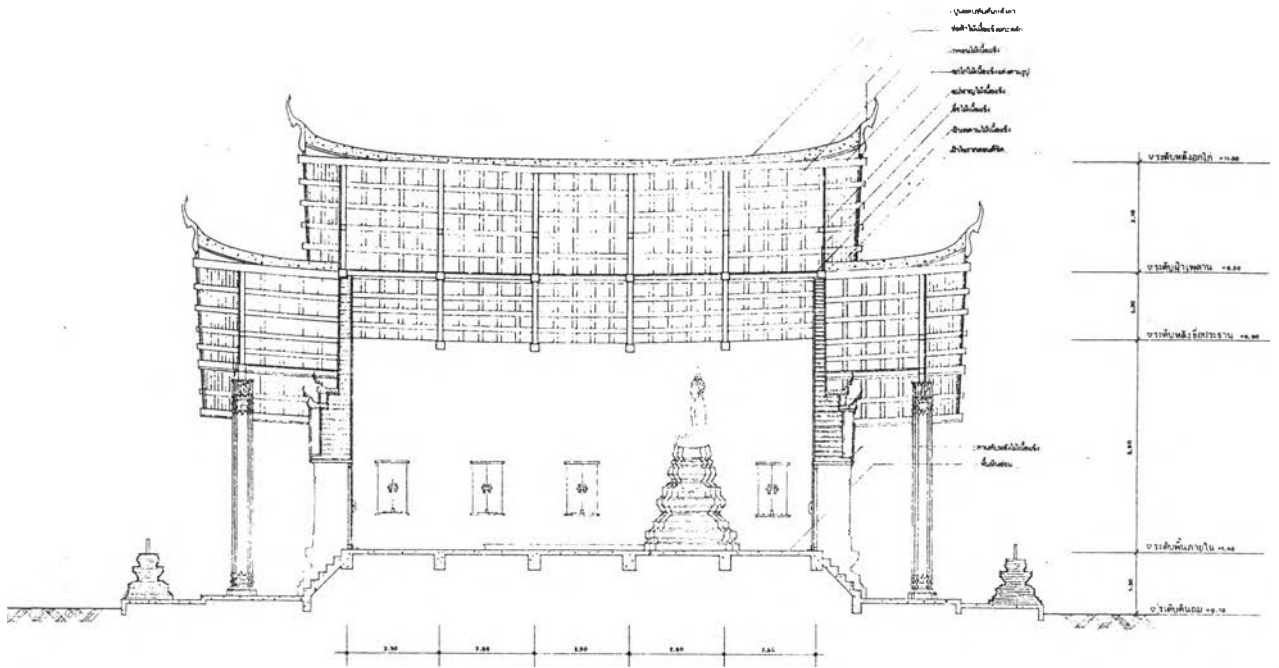
"...รูปฐานอาคารแบบ โค้งคูดงห้องสำเภาที่นิยมกันในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยต้นของกรุงรัตนโกสินทร์คดีนี้เข้าใจว่าจะมีที่มาจากปณิธานของพระโพธิสัตว์ที่จะพามวลสัตว์โลกให้ข้ามพ้นวิภูสงสารให้ได้มากที่สุดก่อนที่จะทรงปรารถนาพระนิพานจากข้อคดีนี้ทำให้เห็นการพยายามที่จะมองหาสัญลักษณ์ของพาหนะที่จะพาสัตว์โลกข้ามวิภูสงสารและในอดีตนั้นก็ไม่มีพาหนะใดดีไปกว่าสำเภาดังนั้นช่างไทยจึงได้นำโค้งของห้องสำเภามาเป็นสัญลักษณ์ประกอบอาคารทางศาสนา..."¹⁶

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าลักษณะของฐานปัทมที่เด่น โค้งคูดงห้องสำเภาเป็นสัญลักษณ์แทนพาหนะอันจะนำเราข้ามพ้นแห่งวิภูสงสารหรือการเวียนว่ายตายและเกิดอันหมายถึงพาหนะที่จะนำเราไปสู่พระอุโบสถ

4.5.6.2 คติความเชื่อเรื่องประตูพิเศษ โดยคติความเชื่อเรื่องประตูและหน้าต่างพิเศษที่ไม่มีการใช้สอยหรือผ่านเข้าออกได้เริ่มมีขึ้นในสมัยอยุธยาโดยตำแหน่งของประตูและหน้าต่างนี้จะอยู่ในตำแหน่งพิเศษเช่นประตูจะวางในตำแหน่งที่สูงเกินจะเดินผ่านอาจจะมีฐานเสมายาวอยู่ไม่สามารถเดินผ่านไปได้หรือประตูอาจจะมีขนาดใหญ่เป็นพิเศษดังเช่นประตูตรงกลางของผนังทางด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามสำหรับหน้าต่างก็จะอยู่ในตำแหน่งของหน้าต่างเช่นวัดระฆังโฆสิตาราม หรือวัดชนะสงครามซึ่งคติความเชื่อนี้หมายถึงประตูและหน้าต่างนี้เป็นประตูสำหรับเหล่าเทพดาจะใช้ผ่านเข้ามาฟังธรรมหรือมาประทับในกรณีที่ทำการมงคลต่างๆ¹⁷ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าประตูกลางของพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณารามนอกจากจะมีประโยชน์ทางการให้แสงส่องเข้าไปภายในพระอุโบสถแล้วยังเป็นการสนองตอบต่อคติความเชื่อที่มีในยุคนั้น

¹⁶ โชติ กัลยาณมิตร, สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม, หน้า 58.

¹⁷ มานพ อิศรเดช, สถาปัตยกรรมศิลปะพระหัตถ์กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์(กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร, 2535), หน้า 58.

(ภาพถ่ายเส้นที่ 26 แสดงลักษณะ โครงสร้างพระอุโบสถสมัยอยุธยาตอนปลายมาตราส่วน 1:200)

4.5.7 การวิเคราะห์ลักษณะทางโครงสร้าง ลักษณะของ โครงสร้างในงานสถาปัตยกรรมสกุล

ช่างเพชรบุรีมีลักษณะเหมือนกับ โครงสร้างของสถาปัตยกรรมล้านนาที่เรียกว่าม้าย่างใหม่การถ่ายน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาจะถ่ายน้ำหนักเป็นทอดๆตั้งแต่เครื่องมุงระแนงกลอนจะถ่ายน้ำหนักลงสู่ ออกไก่และแปแล้วจึงถ่ายไปยัง คั้ง เสาตุ๊กตา ชื่อโท เป็นลำดับในที่สุดก็จะถ่ายน้ำหนักลงสู่ผนังของพระอุโบสถที่เป็นผนังรับน้ำหนักก่อนที่จะถ่ายลงสู่พื้นดินต่อไปดังนั้นขนาดของชื่อและผนังต้องมีขนาดใหญ่และหนาสำหรับพระอุโบสถใหญ่สุวรรณารามซึ่งมีเสาร่วมในช่วยรับน้ำหนักก็ใช้โครงสร้างในลักษณะนี้แต่ผนังของพระอุโบสถไม่ได้หนามากนักเนื่องจากมีเสาร่วมในช่วยในการรับน้ำหนัก ลักษณะของโครงสร้างเช่นนี้ ท่านอาจารย์ สมใจ นิ่มเล็ก ได้ให้ความเห็นว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้สถาปัตยกรรมในสมัยนั้นเสื่อมโทรมเร็วกว่าที่ควร โดยท่านได้แสดงเหตุผลเอาไว้ว่าสาเหตุหลักเนื่องจากการใช้กระเบื้องมุงชนิดที่เป็นกระเบื้องกาบกล้วยซึ่งมีน้ำหนักมากจุดอ่อนที่เกิดขึ้นเนื่องจากเมื่อมุงหลังคาเสร็จทั้งหลังน้ำหนักที่ถ่ายลงมาจากกระเบื้องแฉวงจนถึงแฉวงจะรวมเป็นน้ำหนักมากมายงวงหรือขอของกระเบื้องตัวคว่ำซึ่งมีความยาวมากกว่าปกติก็จะรับน้ำหนักไม่ไหวทำให้งวงหักหรือถ้าบางแผ่นไม่หักก็อาจหลุดเลื่อนลงเนื่องจากเกี่ยวกับระแนงไม้ลิกพอเพราะระแนงมีขนาดไม่ได้มาตรฐานใหญ่บ้างเล็กบ้างและเหตุที่ลักษณะของหลังคาอ่อนเซ็ดหัวเซ็ดท้ายขึ้นทำให้ฝืนของหลังคาไม่อยู่ในระนาบปกติ ฝืนของหลังคาจะตกลงตรงกลางส่วนหลังคาซ้อนที่หนึ่งก็จะตกลงตรงที่เชื่อมกับผนังซ้อนที่

สองหรือซ้อนบนเมื่อสิ้นหลังคาไม่อยู่ในระนาบปกติการมุงกระเบื้องก็จะไม่เป็นไปตามปกติตรงที่ตกลงกระเบื้องก็จะซ้อนกันมากกว่าตรงหัวท้ายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กระเบื้องชำรุดทรุดโทรมหลังคาที่ชำรุดด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้เกี่ยวกับกระเบื้องที่มุง ด้วยลักษณะพิเศษของทรงหลังคารวมทั้งโครงสร้างก็เป็นสาเหตุที่ทำให้สถาปัตยกรรมสมัยนี้มีอายุสั้นกว่าที่ควรจะเป็น¹⁸

¹⁸ สมใจ นิ่มเล็ก, “ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย.” นัจวั7 (ปีการศึกษา 2530), หน้า 9.